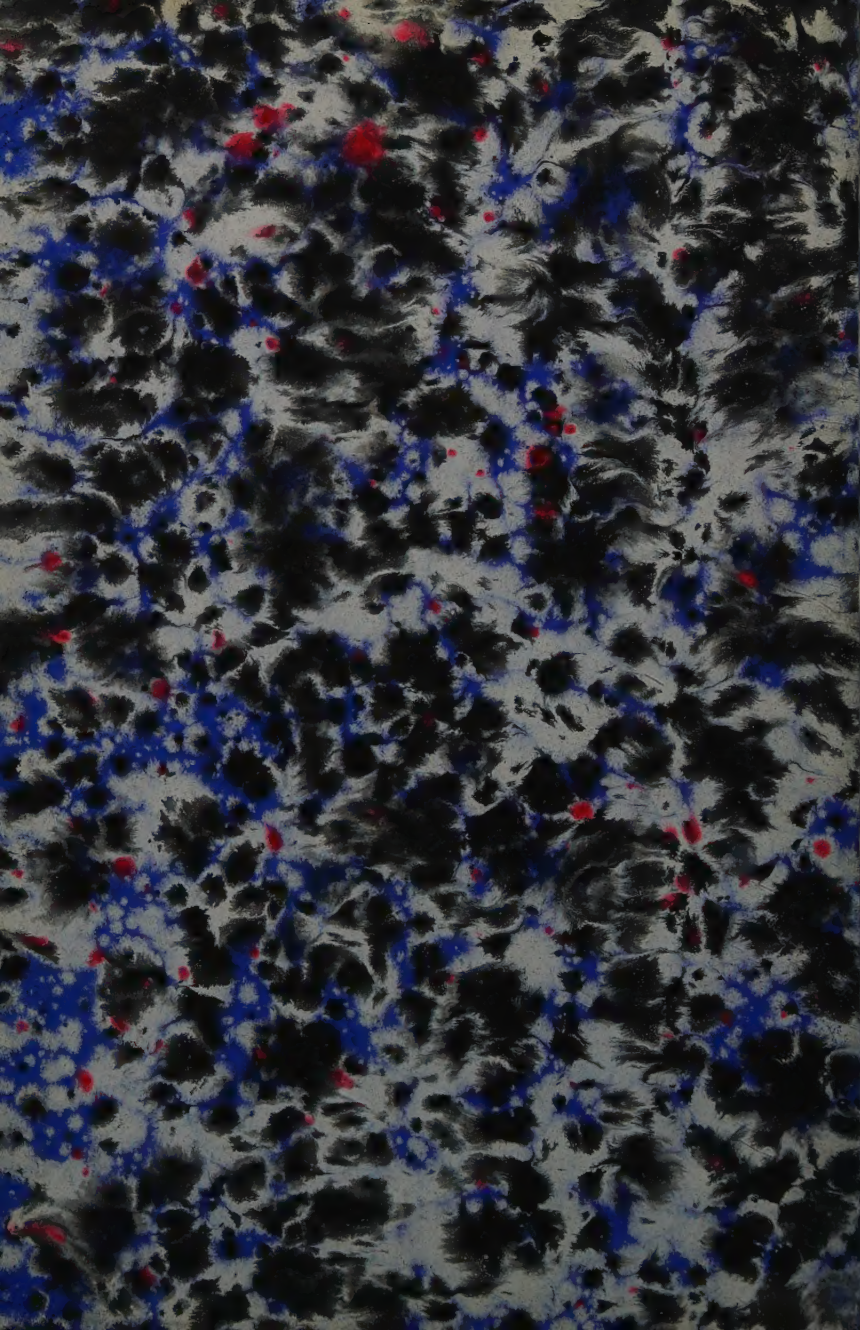
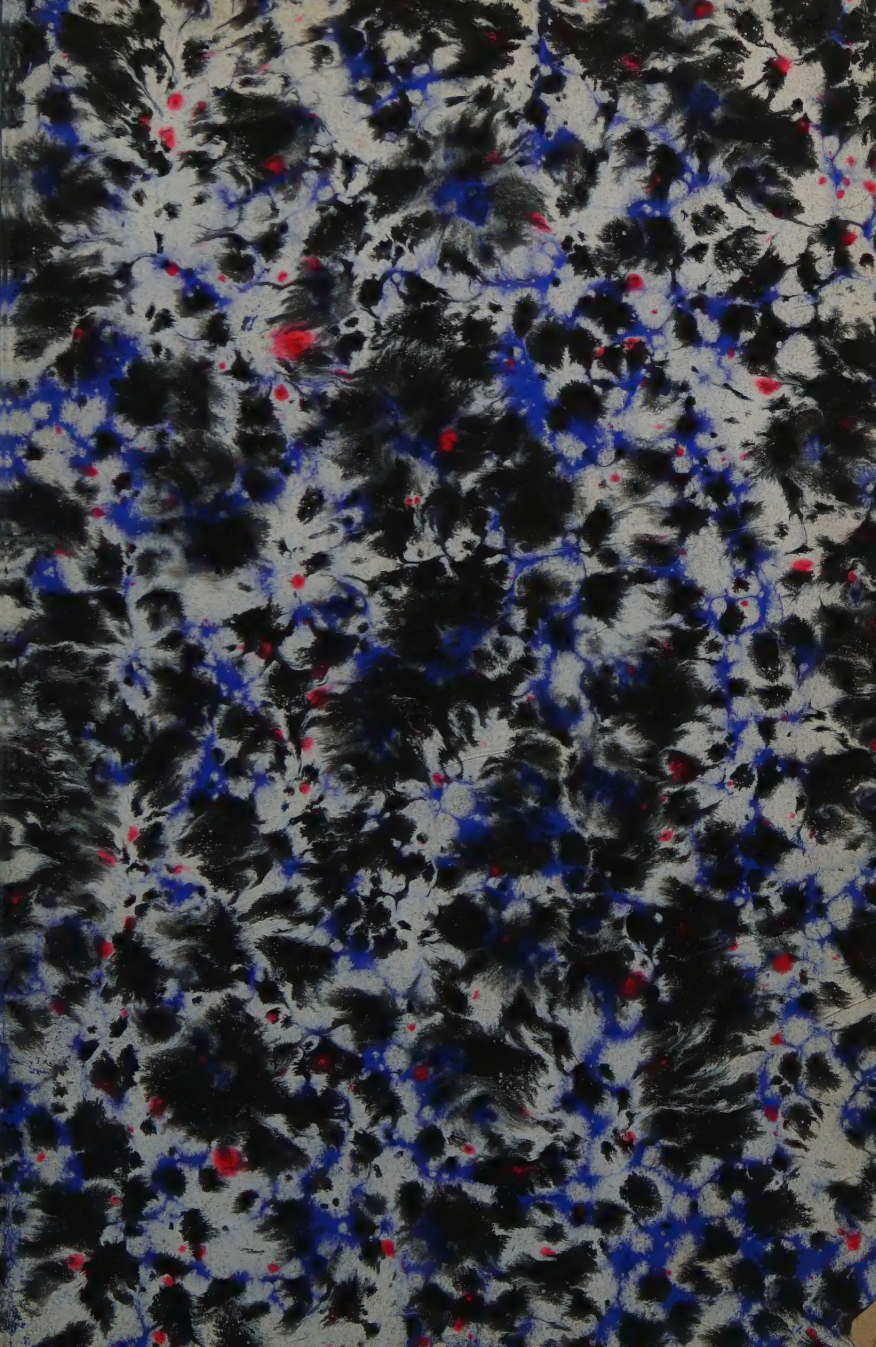

SEBRANÉ SPISY

JANA VRBY

II

DOLINA

V PRAZE 1930

NAKLADATELSTVÍ J. OTTO, S. S R. O.

Jan Kroužil
Kroužil Jan, Brno, Masurova 18.

JAN VRBA

DOLINA

7/57

Lucy
ROMÁN

Šesté vydání

V PRAZE 1930

NAKLADATELSTVÍ J. OTTO, S. S R. O.

PSÁNO R. 1914—15

POCTĚNO CENOU HL. MĚSTA PRAHY.

Veškerá práva, zejména překladu, vyhrazuje si autor.

*Vydání toto je úplné a obsahuje i místa, která byla
zabavena rakouskou censurou!*

Panu

FRANTIŠKU HERITESOVI

na důkaz upřímné úcty a oddanosti

JAN VRBA

DOLINA

I.

Bylo kalné listopadové dopoledne. Mraky válely se po nebi líně a těžce, jakoby unaveny tíhou vláhý, kterou bůhví odkud nesly, a již pustiti dolů na zem se jim dosud neuzdalo. Nebyla lákavá země, která právě ležela pod nimi. Horská krabatina se strmými svahy, do nichž úzká kamenitá políčka byla vřezána jako schody, a mez každého z nich podezděna kamennou terasou. Břízy, zbavené již listí, vyrůstaly pokřiveně z těchto mezí a bělaly se smutně do dálky. V úpadu, kde se země trochu prohnula a utvořila jakousi žalostnou miskou, ležela vesnice: ale ne uprostřed — u kraje kotliny, k němuž se tiskla zakřiknutě, jako by bázlivě až sem ustoupila před rozoranou půdou. To bylo pšeničné pole, jediné pšeničné pole pohorské vsi — a jako by si bylo vědomo své výjimečné ceny, roztahovalo se do široka, div že skalné svahy se všech stran

je obklopující i s vesnicí neodstrkovalo na strany. Ničím nebylo přerušeno, ani potůček se neodvážil rozpůliti je: skromný jako vesnice vlekl se stranou podél svahu, úplně zakryt pokrčenými olšemi a hustě rozrostlými vrbičkami . . . Krajina byla samé bláto, nepevné cesty byly rozježděné, v brázdách polí stála modře se blýskající voda — všude šedo, kalno a smutno. Jenom vpravo od vesnice, vysoko na svahu, táhl se čtverec bílých zdí, jakoby načrtnut smělým malířem, chtějícím úmyslně vzbuditi podivný kontrast. Byl silně po svahu nakloněn, a proto bylo viděti dovnitř. Bylo tam plno křížů šikmo i rovně ze země trčících . . . Hřbitov, který činil dojem nespořádané zahrady.

Mraky vlekly se nad ním, třely svá nadmutá břicha o hřebeny pásem, nespokojeně se přes ně převalovaly a mizely dohledu. Z komínů vesnických chalup se dosud nekouřilo — ku podivu — neboť bylo již po desáté. Zato bylo živo na hřbitově. V levém rohu ve výšce byla shromážděna celá vesnice: úzkostlivě vyhýbajíce se hrobům, tísnili se tu lidé, starci, stařeny, muži, ženy, chlapi i holky. Páter již byl hotov s říkáním, a hrobař, který jinými starostmi, než o svoji hrobařskou práci, zešedivěl, byl připraven spustiti rakev do jámy a zaházeti ji zemí. Ale lidé ještě mručeli modlitbu za nebožtíka, zpěvavě předříkávanou šedivým stařečkem, nejstarším mužským ze vsi, jak to bylo

zvykem. Konečně umkli. Před rakev předstoupil silný ramenatý sedlák, zamračeně a skoro nepřátelsky se podíval po shromážděných sousedech a pádným hlasem, jako by se s někým hádal, řekl tvrdě: „Za nebožtíka pro Boha vás prosím všechny, abyste mu odpustili, jestli vám někdy ublížil!“ — „Pán Bůh odpusť jemu i nám!“ — zamručely hlasy, a sedlák, svěsiv ramena, odstoupil od rakev . . .

Potom za pomoci příbuzných mrtvého spustil hrobník rakev a postavil se ke hrobu s lopatou, vyčkávaje netrpělivě, až poslední ze shromážděných hodí na rakev své tři hrsti „lehké země“, aby po nich těžkou zemí zaházal ji sám. Lidé se rozcházeli od jámy po hrobech rodičů a příbuzných, anebo trousili se pomalu husím pochodem po mezích podél rozmoklé vozové cesty k vesnici. U otevřeného hrobu zbyli mimo hrobníka dva sedláci: jeden zarytě se díval do jámy pomalu se naplňující, druhý rozpačitě přešlapoval a rozhlížel se. První byl ten, který před chvíli všechny pro Boha prosil, druhý z těch, kteří za Boha nebožtíku i sobě odpouštěli: ale na obou bylo patrné, že jim meškání u hrobu — a ještě více vzájemná blízkost není valně po chuti.

Konečně z kapličky v dolním rohu hřbitova vyšel farář, odstrojený již z obřadních rouch, a spěšně se pustil klikatinou cestiček mezi hroby k nejtvrdějším be-

ranům svěřeného mu stáda. Sám je požádal o setrvání, aby nad hrobem otce jednoho z nich pokusil se o sjednání smíru mezi oběma rody, jejichž věčná rozvaděnost uváděla celou křížem krážem spřízněnou vesnici v nesvár. Mluvil však do dubů. Sedlák Gruber, po dvoře Maretík, mračil se do půdy a neodpovídal, cíťe snad, že by nebylo vhodné dávat nad hrobem sotva zasypaným příliš hlasitě najevo odpor a nesmiřlivost, a sedlák Hrubý, po dvoře Krutina, využíval zřejmě zaryté jeho zamlklosti a vytáčel se náběhům farářovým nejrůznějšími výmluvami a poukazy.

Nesmiřeni vyšli ze hřbitova. Krutina dal se pravou mezí k vesnici, Maretík levou. Oba pospíchali domů. jako by utíkali před farářem, a v obou vřelo vztekem. Padesátník Krutina mocně se rozhorloval plánem farářovým. On, největší sedlák ve vsi, pro nic za nic, protože starý Maretík umřel, měl by pojednou podati ruku jeho synu a zapomenouti, jako by nikdy ničeho mezi nimi nebylo. Teď právě, kdy je příliš jisto, že se mu po letech příkoří dostane řádného zadostučinění — nebo, kdo jiný mohl by býti starostou po nebožtíkovi, než on . . . Necítil však přece nejjistěji tuto jistotu, přes to, že mladý Gruber nebyl v obecním výboru, poněvadž tatík do poslední chvíle držel grunt. Grubrové však bylo nejčastější jméno ve vsi, ukryté pod různými heslíčky na šesti selských dvorech, jichž

ves čítala sedmnáct — Hrubí drželi z nich jen tři. A krom toho i přízeň Grubů v ostatních selských dvorech i chalupách byla nepoměrně početnější . . .

Maretík na druhé mezi, aby Krutiny neviděl, díval se upřeně na střechy vesnice, z jejichž komínů se počalo bíle kouřiti. Pochoval právě otce, ale mračil se, jak jen si na něho vzpomněl. Nebylo mezi nimi míru. Otec i syn měli křemenité palice, a v každém z častých utkání udeřila kosa na kámen. Jediné, co měli oba společného, bylo rodové záští, ale i ono dovedlo je sjednotiti buď radostí, nebo vzkypělým vztekem jen v božíhodových chvílích jejich všedního života. Jak vyrůstal syn, a stárl otec, hloubil se a tvrdl rozpor mezi nimi, a přece povahy jejich byly jakoby ze stejného kvádru dlátem vykřesány. Oba byli škrtilové, že až to ve vsi, donucované samou přírodou k nejkrajnější šetrnosti, budilo odpor i posměch, oba lnuli vášnivě ke své hroudě a dřeli se na ní, až jazyky plazili, a v obou selská pýcha vyražela nejfuriantštějšími květy. Díky jejich lakomosti a chamtivosti bylo ve stavení peněz a ve stodole úrody, jako by měli v senci pod kamny plivníka, vylíhlého z vejce černé slepice: a chlubil-li se sedlák Krutina, že je největším sedlákem ve vsi, právem si osoboval starý Maretík přístavek sedláka nejbohatšího. Přízeň proto na něho spoléhala, a pouhé nahlédnutí do pozemkových knih bylo by přesvědčilo

každého o důvodnosti takového spoléhání. Starý Maretík totiž vedle své liščí vychytralosti choval i nepochopitelnou nedůvěru k záložnám, spořitelnám a podobným ústavům, v nichž viděl jen zlodějské léčky na peníze, a proto také celé jeho hotové jmění, které vedle čisté usedlosti vlastnil, bylo uloženo v hypotékách na řadu gruntů ve vsi: a byl takovým lišákem, že raději koupil cizí pohledávku, jen aby si zajistil první pořadí v knihách. Proto lehce pochopitelné, že byl ve vsi nejen starostou, nýbrž i pánem, jehož vážnost netrpěla ani posměchem, ostatně dobře tajeným. Veřejně smáti se mu mohl jediný Krutina a jeho přízeň, poněvadž na jejich statcích vázly pohledávky záložny nedalekého městečka: jinak byl pro celou ves úvěrním ústavem starý Maretík, věc sama o sobě dosti podivná, neboť ještě za jeho děda — a pamětníci toho dosud nevymřeli — slynul Maretíkův grunt spíše dluhy, než jměním. Příčina byla jednoduchá. Maretíci se silně plemenili: živým důkazem toho byla rozsáhlá přízeň, a podobná skutečnost nikdy nejde gruntu k duhu. Než po tomto dědu zažil statek skutečnost, jaké nepamatoval, co stál; dva držitele, z nichž každý měl jediného syna, věc, která zase od nepaměti selským statkům velice svědčí. Pomohly nevěsty, a kde přínos jejich nestačil, přiložili Maretíci ruku k dílu, a malý zázrak byl hotov... Jediné bylo, co opravdu celá

ves nebožtíku zazlívala; — příčinu rozporu se synem . . .

Ne to, že ho od mládí držel na krátko, ale že dospělému gruntu nepostupoval, a tak mu znemožňoval ženitbu. To proto, že se celá řada sousedů jen tetelila rozkoší při pomýšlení, že by některý z nich mohl vydati dceru na Maretíkův grunt. Všemi mastmi mazaný sedlák nechal každého souditi a mluvit, jak mu bylo libo, statku však synu nepostupoval. Ani jemu neuznal za dobré ujasniti příčinu svého jednání. Bylo velice, ba až do příšernosti promyšleno . . .

Starý Maretík věděl dobře, co pozdvihlo grunt z tísně a založilo jeho blahobyť, a proto nešlo mu o postoupení statku — synovu ženitbu tak zdržoval. Obával se, že by časná ženitba snadno mohla míti za následek značný počet dětí, které by vdavkami a přiřazením na cizí grunty rozkutálely jím a jeho otcem perně nashromážděné krejcary. Pouhé pomýšlení na podobnou možnost způsobovalo, že den ode dne železněl ve svém rozhodnutí a zůstával hluchý k lidským řečem a nepohnutý k vyhrůžkám synovým, že odejde raději do služby, než by se dále dřel doma na hluch. Tyto poslední účinkovaly na něho ještě méně, než řeči sousedů. Věděl dobře, že i kdyby syn opravdu z gruntu odešel, do roka se vrátí, přitažen kočičí láskou, již od nepaměti lnul každý Maretík k rodnému statku a jeho

půdě. Pouhé vědomí této příslušnosti způsobovalo u všech Grubrů ve vsi dojem podivné odvislosti — pokládaliť držitele Maretíkova gruntu za svoji hlavu, k němu chodili na radu a o něj se vždy snažili opřít se. Rodová soudržnost, jaké na venkově ještě dnes na sta příkladů lze nalézt, a která, byť byla často příčinou mnohých nesvárů, má přece jenom velmi dobrou stránku v tom smyslu, že podporuje všemožně styky a poskytuje vzájemnou pomoc mezi přízní.

Konečně měl starý Maretík pro svoje jednání důvod ryze osobní. Sám činil ve svém mládí, k čemu donucoval syna držením statku. Uvědomil si přesně příčinu úpadku gruntu i náhlého jeho polepšení. Jedinému synu nebylo sourozenci nic ubráno z majetku rodičů. Výsledek tohoto poznání byl jednoduchý. Šest let hospodařil sám a teprve třicetiosmiletý se ženil. A když si hledal nevěstu, byla poznána druhá stránka jeho povahy — lakomost. Pro krávu utekl od oltáře, jak se o něm vyprávělo ve vsi. Přestřelovaly tu zlé huby, ale tolik bylo jisto, že již prošly ohlášky a byly k svatbě napečeny koláče, když pro kus dobytka se nepohodl se svým nastávajícím tchánem a zrušil smlouvu. Teprve po půl létě, když ona pověstná kráva byla k přínosu nevěsty přidána, byla nakvap slavena odložená veselka, poněvadž Maretíkův syn byl již na cestě. Narodil se za týden po svatbě. Dopomohl otci ke krávě

a zůstal jediným jeho dítětem. Mateřské péče a hlavně uvědomělého vztahu k matce nepoznal: umřela mu v osmi letech . . . Po její smrti vedl otec dále hospodářství za pomoci jakési vzdálené, nábožensky exaltované příbuzné . . .

Mladý sedlák chvátal od hřbitova k domovu. Byla-li v něm jaká radostná myšlenka, tož jí bylo, že dnes konečně v třiceti letech je doma pánem. Než i tuto jedinou radost kalilo mu pomyšlení na různé nezbytné pochůzky, urovnávání záležitostí, placení daní a poplatků, což všechno mohlo již za života otcova býti dávno vykonáno. Hněv na nebožtíka v nových přílivech se k němu vracel těmito myšlenkami, ačkoliv současně musil uznati, že k smrti nemohl si vybrati vhodnější doby nad počátek zimy, kdy bude možno obstarati vše, aniž hospodářství utrpí pochůzkami . . .

Ženitba však mu cestou ani na mysl nepřišla.

A přece bylo tu po stranách cesty roztroušeno přešlými nejen myšlenek, ale i řečí o tomto předmětu! Mladí i starí zaměstnávali se dohadováním, mnohý ze sedláků se točil po své dceři, počítaje, stačil-li by její přínos na Maretíkův grunt.

Mladý Gruber však uspořil všem práce i starosti . . .

Oběhal si všechny nutné záležitosti právní a uvedl je do pořádku, ale na statku nečinil nijakých změn,

ba ani stavení nedal nově olíčiti, jak bylo zvykem, ujal-li se vlády nový hospodář. Pobožná Markéta vedla dále ženské hospodářství jako za nebožtíka, a nezdálo se, že by nadcházela tomuto stavu brzký konec. Masopust uplynul, ubíhal půst, již tu bylo jaro, ale Michael Gruber se neženil. — Byl i jinak ku podivu netečný ke všemu, co se dělo ve vsi. Z klidu se nevyrušil ani, když mu bylo oznámeno, že Krutina byl zvolen starostou, která událost se bolestně dotkla pýchy všech Grubů, neboť čestný tento úřad byl až dosud na Maretíkově gruntu dědičný. Pouhá náhoda tu pomohla ke cti sedláku Hrubému. Michael Gruber, nejsa držitelem usedlosti, nebyl také členem výboru rodné obce, z ostatních Grubů pak žádný stářím, majetkem ani vážností nečinil nároku na zvolení: a tak se stalo od nepaměti po prvé, že se obec bez rozepře sjednotila ve volbě, a více než to, že sama přízeň Grubrova volila s ostatními Krutinu.

Mladý hospodář podivně ztichl a stal se skoro samotářem, k nemalému udivení všech, kdož ho znali. A kdo ho neznal v rodné vesnici? Příliš živě měl každý v paměti jeho hlučné hádky s otcem a po nich několik dnů trvající pitky. Mnozí proto hlasitě vyslovovali svoje myšlenky, netajíce se nijak obavami o jeho duševní stav.

Nenalézali však příliš víry, neboť na Maretíkově

gruntě šlo vše ve starém pořádku, a zdravé vzezření majetníkovy nesvědčilo nijak o člověku, který má popletená kolečka. Nevysvětlitelno ovšem zůstávalo, proč člověk, který dříve vykřikoval svoji touhu po ženění a ve jméno její přivolával proti tatíkovi i souhlas velice rozvážlivého příbuzenstva, když konečně nyní nic nebránilo jejímu splnění, náraz na ni zapomněl. Sousedé si ho proto dobírali v nedělních besedách, dohadující se před ním hlasitě, kterouže má asi za lubem. Michael Gruber byl však už takový, že neprohodil k jejich nájezdům ani slova. Pokuřoval ze své dřevěnky, popíjel a mlčel . . .

Neměl naprosto žádné za lubem. Jeho srdce bylo jako mlat kopuleté stodoly: hotovým popřením zkušenosti přírodovědců, že je svailem, neovládaným vůlí, neboť rozvážlivý rozum jeho majetníka ovládal je dokonale. — Così zcela jiného bylo příčinou jeho nepochopitelného neženění se. Zdědil po tatíkovi nejen grunt, ale také jeho lakomství. Hned v prvních dnech své samostatnosti spočetl pečlivě všechna děvčata rodné vsi zralá na vdavky a u každé bedlivě uvážil nejvyšší míru možného přínosu, jehož měrou — od které ustoupiti nebylo lze — bylo věno nebožky matky. Všechny pak nalezeny byly příliš lehkými na této citlivé váze. Pouze u jediné se déle zastavil . . .

Byla jí Krutinova Mariána . . .

Ale tu stavělo se v cestu neskonale překážek. Již samy nároky mladého Maretíka byly nemalé, takže starý Krutina nikterak by na ně nebyl přistoupil, ledaže by se uchazeči podařilo zlomiti odpor nastávajícího tchána po zářivém příkladu nebožtíka tatíka. To však bylo nemožné, poněvadž svár rodičů byl již od mládí svárem dětí: rodiči byl v nich pěstován a živen a lety vzrůstal i v nich. Michael Gruber o muzikách se vždy okázale stranil Mariány, ba o dnu jejího plnoletí uchystal jí největší na vsi možnou potupu. Vlastní rukou vztyčil na komín jejich stavení suchý smrček se slaměným věncem, jako viditelné znamení počátku jejího staropanenství. Na podobné věci se nezapomíná, to věděl mladý sedlák dobře — kdeže tu tedy mohl pomýšleti na erotická dobrodružství, byť byla podepřena sebe rozumnějšími důvody...

Jenom tato smutná skutečnost dohnala ho k nevalně příjemnému samotářství. Tajil ji ovšem, věda, že by mu její prozrazení nadobro pohatilo plány, a zarytě čekal, nepochopitelně doufaje, že se snad časem kola osudu příznivěji otočí. Zůstával netečný ke všemu, co se týkalo Krutinova dvora, byť mu to bylo několikrát vytčeno příbuznými, jimž se zdálo, že zahorčknutím a hněvem proti otci vymřela v jeho srdci i tradiční maretíkovská nenávist.

Ale i jinak byl jim nepochopitelný. Vyjma nedělní

besedy, nestýkal se téměř se sousedy. V prázdných chvílích podvečer nesedal před stavením na lavici, jako činili ostatní, nehovořil s nimi naivně o politice, ani zkušeně o polních pracích, úrodě, počasí a hospodářství: chodíval po mezích podél svých polí nahoru strání k lesu, kde usedal na zákop a do setmění se díval na „Dolinu“.

II.

Dolinou“ jmenovalo se rozlehlé pšeničné pole, tlačící vesnici k protější stráni a vyplňující cele úpad mezi horskými svahy. Se stráně od Maretíkova lesa otvírala se na ně nejlepší vyhlídka. Sotva se otevřelo jaro, leželo dole celé zelené, mírně se čeřící a rozpiaté, jako by lákalo k objetí a poskoku po své hebké uhlazené půdě — hotové vyzvání k tanci. V létě, když rozhořelo ohnicí a vlčím mákem a promodralo chrpami, anebo když již prozlátlo od země po stéblech do oranžova, prosilo usměvavě každého o pohlazení a bolelo selská srdce mimojdoucích závistivou touhou. Ruch o žních a pyšné mandele v řadách, táhnoucích se napříč celým polem, vyprávěly o důkladné stodole, jaké ve vsi byly jen dvě, z nichž však pouze jediné bylo dopřáno celé toto zlaté požehnání přijmouti pod svoji střechu. — Než ani na podzim, kdy byla zapředena

do stříbrných vláken babího léta, neposkytovala „Dolina“ truchlivého pohledu: ležel na ní široký spokojený klid, stejně jako v zimě rovný bílý sen, nerušený žádnou vystouplou mezí ani prohnutím půdy, jakých bylo plno v polích na stráni. V čisté její běli nebylo černých koster prutnatých keřů, pokřivených a zakrsalých plánek, ani temných, přikrčených borovic. A po celý rok v její do široka natažené rovnosti bylo cosi, co dovolovalo jí klidně hovořiti s plání nebes, byť byla jí z celého okolí nejvzdálenější.

Tak ji vídal se svého oblíbeného místa Michael Gruber a díval se na ni zamilovaně roztouženými očima, jako čistý ženich na zaslíbenou mu v předvečer snatku, a hladově jako luňák s výšky na koroptev, popelící se hluboko pod ním v bramborové brázdě. — Óh, Michael Gruber zasnuboval se pohledy v hodinách svého samotářského snění s „Dolinou“, neboť ji ustanovil příštím věnem své nevěsty, a chvěl se rozkoší a opíjel se pýchou blaženého držitele, kdykoli pomyslí, že ta neb ona náhodná událost mohla by jeho závratný sen přiblížiti uskutečnění. Stal se básníkem toho kusu půdy, a chvíle skvělého osamocení tam nahoře u lesa dávaly mu sílu pevně vytrvati v křečovitě víře v příchod slavného dne. —

A přece právě „Dolina“ byla příčinou nesváru mezi oběma rody.

Patřívala kdysi Maretíkům, a ještě Michaelův prapraděd ji orál, oséval i kosil. Ten stejně jako jeho syn, praděd Michaelův, byl z generací plemenících se Maretíků, které zavinily úpadek rodu. Při vyplácení podílů sestrám vymkla se pradědu z rukou a rozdrobila se na věna sester a dcer. Tehdy ji koupili Krutinové, vlastně dva bratři Hrubí, ale již po několika letech byla zcelena a připojena ke gruntu Krutinovu — a od té chvíle započalo rodové nepřátelství. V hlavách držitelů Maretíkova gruntu nikdy nezanikla myšlenka znovuzískání. Ona byla příčinou škrtilství a lakomství dvou generací Grubrů a zakladatelkou jejich jmění znamenitého na vesnické poměry. Během jeho růstu ovšem nechybělo pokusů o získání „Doliny“, ale všechny byly marné. Krutinové, znajíce dobře její cenu a nad to vědouce o touze Grubrů, ze selské zarytosti nebyli by jí prodali ani za zlaté tele. A více! Vychloukali se jí a stejně honosivě stavěli na odiv svůj „největší grunt ve vsi“, neopomíjejíce při každé příležitosti svoji chloubu doprovodit výkladem, z jakže malých a chudých počátků vyrostl. Bodali tak vytrvale Maretíky, a nenávist mezi rody rostla od roku k roku, až konečně byla jí rozštěpena celá horská ves. Přízeň obou největších sedláků přijala jejich při za svoji, a rozkol dědil se už pomalu s příjmením anebo s krví.

Proto spravedlivě rozhorlovala se větší polovina

vesnice nad nepochopitelným jednáním Michaela Grubra. Ale každý člověk jest již od přirozenosti tak založen, že v případě nutnosti zvykne i oprátce. Zvykli také lidé v horské vesnici trapné skutečnosti a přestali o ní hovořiti, byť i nadále je hnětla, a byť hluboce zakořeněná nenávist nevymřela v jejich srdcích. Starému Krutinovi patřila zásluha, že stalo se tak dříve, než bylo možno očekávati. Padesátiletý sedlák zaměstnal celou vesnici, dříve než uplynuly tři čtvrti roku od pohřbu starého Maretíka.

Byl již pět let vdovcem a hospodařil na statku s vyrostlou dcerou, vedle které měl ještě osmiletého syna. Proto se nikomu ani ve snu nezazdalo, že by ještě pomýšlel na ženitbu. Vyvdati dceru bylo těžko, leda že by přes pole, neboť ve vsi žádný chasník nemohl na ni pomýšleti pro krutinovskou pýchu, nedovolující vdavky na malé hospodářství. Zkušenosti minulé tu byly učitelem. Soudilo se proto, že dcera převezme grunt, a syn, až doroste, se ožení přes pole. — Lidé na vsi se málokdy mýlí v podobných soudech, ale zmýlí-li se, zmýlí se důkladně.

Nebyly to ovšem nikterak pohnutky citové, ani prudké vzplanutí vášně, co pohnulo letitého sedláka k vážnému pomýšlení na ženitbu, zato však všecko lišáctví a všechny nectnosti, které jsou někdy zavřeny v selském člověku. Zalíbila se mu hodnost starosty od

světa odloučené vesnice, hodnost, o jejíž pomíjelnosti byl přesvědčen. Přes to však nezdálo se mu nemožné trvale si ji zajistiti. Věděl, cože bylo příčinou náklonnosti celé téměř dědiny k nebožtíku Maretíkovi, a jeho ješitným snem stala se myšlenka alespoň část dříve jemu oddaných přivesti ve svoji odvislost, a to část alespoň takovou, aby mu v příštím čase zajistila opětné zvolení. S tímto snem spojena byla i touha býti nejen největším, ale nejbohatším sedlákem, který přívlastek dosud náležel Maretíkovi. Pouze výhodná ženitba mohla tuto selskou pýchu proměnit ze snu ve skutečnost. Vyskytnuvší se možnost to byla, co jej donutilo k těžkopádnému vybudování tak závratného snu. — V jedné z nejbližších vsí ztratil největší statek hospodáře, a dohazovači nasadili starému Krutinovi roupy do hlavy. Od nich se dověděl, že vdova až na nepatrné odbytne, které však, hrazeno jsouc z hotového jmění, nemělo zatěžujících následků v pozemkových knihách, zdělila po muži celý čistý grunt. Že již byla letitá, nijak letitému nepřekáželo, zejména když tato zpráva provázena byla andělskou hudbou o naprosté bezdětnosti . . .

V několika po sobě následujících nedělích vypravoval se svátečně oděný Krutina za časného jitra přes pole, aniž se ves domakala právě příčiny záhadných pochůzek. Dohadovali se jí sice mnozí, někteří

i správně vytušili, ale právě tito byli odbýváni posměšky ostatních. V krátce však běh věcí dal jim za pravdu . . . V Krutinovic statku začalo období bouřlivých výstupů. Dcera Mariána dopídila se pravdy o záletech otcových, a nebylo nedělního jitra ani večera, aby na odchodu nebo o příchodu nevyčastovala ho lamentacemi — a nebylo dne, v němž by nebyla našla soucitnou duši, nadanou tak značnou přemírou trpělivosti, jaké bylo nezbytně třeba k vyslechnutí všech trpkých a bolestných stížností do otce, jimiž do jisté míry právem překypovalo stárnoucí dívčí srdce. Než, dověděla se o věci trochu pozdě. Dohazovači už dávno vyšlapali starému Krutinovi cestičku a sjednali všechno se souhlasem vdovy, takže návštěvy sedlákovy u ní měly od počátku přísně počestný ráz. Tato skutečnost však nikterak neubrala ani ostrosti výtkám dceřiným, ani nezabránila, aby soud celé vesnice nebyl na její straně.

V té době sběhla se pamětihodná událost. V neděli po mši, tedy v době, kdy Krutina již dávno byl na námluvách, na návsi se to stalo. Byl letní den jako korálek, nebe beze mráčku, modré jako chrpa, slunce hořelo, a lípy před kostelem voněly silně, ohlašující svou vůni a šuměním farářových a učitelových včel, že žně se již blíží mílovými kroky. — To všechno však nedodalo růžového rozmaru Krutinovic Mariá-

ně. Mračila se jako škaredá středa. V kostele několik chvil před tím usedavě a okázale plakala. Měla k obojímu příčinu, neboť na dobu po žních byla ustanovena veselka starého Krutiny . . . Po zvyku všech svobodných děvčat, když vyšla z kostela, zastavila se pod lipami. Znenadání a neočekávaně přistoupil k ní Michael. Podal jí ruku a váhavě tvrdými slovy, jak sedláci o citech hovoří, pověděl jí o své účasti na jejím zármutku. Mariána nebyla nikterak z citově založených bytostí, ale když viděla před sebou Maretíka a slyšela jeho slova, uvědomila si, že tento člověk měl pro ni vždycky leda posměch. Připadla si proto bídná a ponížená, ale současně její stesky na otce a rozepře s ním nezdály se jí nikdy spravedlivější. Roztřásla se pláčem a dříve než jindy chvátala od kostela domů. Maretík zadíval se za ní, chvíli tak stál a poté, aniž věnoval nejmenší pozornosti vzrušení sousedů i sousedek, dal se návsí a vozovou cestou mezi ploty na stráň k lesu, aby se tentokrát tisíckrát zamilovaněji zadíval na „Dolinu“.

Celá ves byla divně pobouřena. Nikdo dobře nerozuměl Michaelovu činu. Sousedé, kteří s oblibou se zasnívali o svých dcerách a Maretíkově gruntu, podezřívali ho žárlivě: ale ostatní Grubrové, byť nesli s nelibostí jeho projev, ohradili se ostře proti každé podobné domněnce. Zbyla jen nejistota, kterou se

nepodařilo rozptýliti ani Michaelovi odpoledne v hospodě skoupým poukazem na to, že neřekl nic více, než co každý z nich byl již několikráte pronesl . . .

Toho dne večer nabyl i výstup v Krutinově statku zvýšené hlučnosti. Dcera, posílena ve svém hněvu slovy Michaelovými — a tedy jednotným soudem celé vsi, s dvojnásobnou prudkostí a ve zmnoženém počtu přednesla otci všechny hořké výtky, neušetřivši ho ani obsažného vyličení ranní příhody a zopakování slov Michaelových. Ale i sedlák se vrátil nakvašen. Nějaká dobrá duše donesla vdově zprávy o vyvádění Mariánině a živými barvami jí vyličila nelákavé vyhlídky do budoucích dnů. Proto uvítání nápadníka valně ochladlo, a brzo po něm bylo Krutinovi zodpovídati nepříjemný dotaz, zamýšlí-li ji přivést na grunt dříve, než bude dcera vyvdána. Vytáčkami si nepomohl a musil s barvou ven. Nepěkně šlo mu z hrdla přiznání, že s Mariánou si neví rady, ale hůře ještě bylo poslouchati návrhy vdoviny, rozumné sice, ale těžko uskutečnitelné — a nejhorší, že závěrem mu bylo zřetelně naznačeno odhodlání nesvoliti dříve k oddavkám, dokud trvající poměry nebudou napraveny. — Večer zmínka o Maretíkovi dovršila všechno . . . Celá bytost sedlákova vzepřela se myšlence, že by on měl ještě přisypávat na maretíkovskou hromadu. Slovo vystříдалo slovo, stejně

tvrdé a stejně nepovolné palice se srazily, a konec byl, že Mariána byla nehorázně bita.

Do rána však mnohé se mu rozleželo v hlavě. Myšlenka na mladého Maretíka se vracela. Znovu byla odbývána, ale již ne tak nakvašeně. Vybavovaly se různé vzpomínky, v úvahu vetřely se i různé skutečnosti. Nebylo lze ani přehlédnouti netečného chování se Michaelova, ve kterém nebylo zholá nic společného se zarytým nepřátelstvím jeho otce i děda. — Ořech byl však velmi tvrdý, a rozlousknouti jej neměl starý Krutina dosud odvahy. Několik dnů zaměstnával se problémem, a v neděli neprozřetelně se o něm zmínil vdově. Zakousla se jako štika do udice a nutila sedláka, jen aby nedbal minulých rozepří a hleděl věc mezi oběma mladými dovésti k zdárnému výsledku. Pod tlakem jejích slov rozehřál se Krutina, a stejně jako jí i jemu zdálo se vše lehké, prosté a jasné: ale již o návratu domů uvědomil si všechny obtíže. Mrzel se na sebe sama, že vyprávěl o svých myšlenkách jako o hotové věci, hnětla ho nepovolnost vdovy, tvrdohlavost dceřina i zděděný spor s Maretíky. Vlastně spor sám nikoliv, pouze příliš určitá předtucha, že za jeho narovnání a žádoucí upravení poměrů bude mu asi znamenitě zaplatiti.

Neměl zůstatí dlouho v nejistotách o této nejpalčivější otázce . . .

Sotva vešel do statku a otevřel dveře sence, stanul na prahu jako přibit. Za stolem seděl Michael Gruber ve svátečním kabátu, naproti němu stála Mariána, a oba byli zabráni v živý rozhovor. Příčina návštěvy byla záludně prostá. Šlo o nepatrný úsek lesa, který kdysi patřil k občině, a za děda Michaelova osázen, byl od té doby v držení a užívání Maretíků. Tito již dříve ho užívali, pouze do knih jim nebyl vtělen. Za starého Maretíka byla tato píď půdy několikrát příčinou prudkých sporů, a jeho syn nyní snažil se věc skoncovati. — Krutina, polichocený tím, že k němu — starostovi — Maretík přišel, s ješitnou blahovůlí naklonil se přání mladého sedláka, a přes to, že právě on byl vzněcovatelem hádek o tento kus kamenité stráně, přislíbil všemožnou účast a spolupráci k brzkému a uspokojivému skoncování.

Do setmění spolu rozkládali, a když Michael odcházel, provázel ho sadem Krutina. Mezi vrátky, využívaje práva staršího, sousedsky si dobral svobodného, nadhodiv, že by bylo již na čase, aby pomýšlel na ženění. Maretík podíval se mu do lišácky stažené tváře, zastavil se na chvíli mlčky, a potom řekl zcela klidně: „Víte co, pantáto — dejte Mariáně „Dolinu“, a po žních se žením!“

Krutina se jen neupřímně zasmál jakoby po-dařenému vtipu.

Michael vyčkávavě chvíli postál, a když Krutina neodpovídal, pokrčil jen kolísavě rameny a pustil se humny k svému sadu.

Celá ves, nic nevědoucí o návštěvě Michaelově, byla velmi udivena, že tentokráte starostův návrat ze záletů nebyl provázen hádkou a křikem. Ale nedivila se ves sama, i Krutina byl překvapen zamračenou zamlklostí dceřinou. Když se vrátil ze sadu, předložila mu večeři, ale slova neproněsala. Ihned byl si jist vším a potřeboval pouze potvrzení. Nad potřebu dlouho zaměstnával se jídlem a po něm se obrátil k dceři, sedící u kamen, s dobře míněnou radou, aby si nepletla hlavu myšlenkami na vyvdání do Maretíkova statku. Čekal výbuch, výčitky — na všechno byl připraven, ale Mariána zůstala jako dub. Jen hřmotně sebrala se stolu mísu a talíř, se zbytečným šploucháním umyla nádobí a cinkavě zasunula do misníku. Krutina ještě čekal. Slyšel však jen štěknuté přání „dobré noci“, prásknutí dveřmi sence a komory . . .

Seděl ještě dlouhou chvíli za stolem, nemoha si vše v hlavě srovnati. Nepoznával vlastní dcery, stejně jako nepochopil před tím lhostejného pokrčení ramen Maretíkových. Nelíbilo se mu to všechno. Byl unaven, ale spat se mu nechtělo. Rozmrzele vstal konečně, vzal s okna dýmku, zapálil ji a vyšel na sad. Polo-

vzrostlou travou došel až k plaňkám, opřel se o ně a zadíval se na „Dolinu“. Ležela tu před ním, polita měsíčním světlem, v pokorné pýše zrání. Plné klasy se skláněly, ale jen jaksi napolo, poněvadž na více tvrdá pšeničná stébla nedovolují, a mírný vítr houpal jimi v dlouhých vlnách. Sladká vůně stébel dýchala mu do tváře, a lehké, sotva slyšitelné šumění ji provázelo. V té chvíli bylo drsnému sedláku divně u srdce. Zdálo se mu, že celá rozlehlá „Dolina“ bolestně zpívá, a tichý zpěv ho bil, jako Jidáše pohled Kristův. Cítil, že není možno „Dolinu“ pustiti z rukou, že takový čin by neznamenal růst, nýbrž úpadek rodu i gruntu, byť třeba přinesl oběma sebe lepších dočasných výhod. Vláhla tlačila se mu do očí. Schoval dýmku do kapsy a sepial ruce, jako by chtěl „Dolinu“ odprositi za to, že se jí snad jen myšlenkou na chvíli zcizil.

Do ticha jeho vzrušení ozval se náhle tlumený ševel kroků. Utichl právě, když se vzpřímil a hlavu otočil nazad. Několik kroků před ním stál Michael Gruber, vracející se sadem od stavení. Stejně překvapení neočekávaným setkáním dívali se muži na sebe, jako by se jim zjevila strašidla. Uděšeněji Krutina než Maretík. Překvapilo ho podezření, nad které v té chvíli nebylo horšího. Aby sebe sama ujistil, a snad jen proto, aby svůj vlastní hlas slyšel, zeptal

se Maretíka, kdeže byl. Tázaný mlčel, a jeho mlčení dodalo sedláku strachuplné odvahy.

„Chlapče!“ řekl, pokročiv mu vstříc, „takhle na mne nevyzraješ! Tak vyhrál tvůj táta na červeném mlynáři, ale s Krutinou tak nesvedeš zhola nic!“

Michael Gruber se mu zasmál hlučně do tváře.

„To vím!“ řekl širokými ústy, „a proto se nebojte. Není mi toho třeba . . .“

„Tak, cos tam chtěl?“ rozsápl se smíchem dohřátý sedlák.

„Za holkou jsem byl, starosto, „Dolinu“ jsem si namlouval.“

„Na tu si počkáš, chlapče!“

„Počkám, starosto, do jara si počkám, ale potom ji budu orat!“ — Řekl, obrátil se, a aniž vyčkal Krutinovy odpovědi, odcházel touže cestou, kterou se ubíral sotva přede dvěma hodinami . . .

III.

Po neklidné noci druhého dne ráno selsky drsně pověděl Krutina dceři svoje mínění. Paličatá Mariána naproti své výbušné přirozenosti mu ani slovem neodpověděla, hleděla si práce, vyšla pospravit dobytek a jednala, jako by se jí otcův výklad netýkal. Nepříjemně ho svým klidem zmátla. Po prvé v životě nebyl si jist, a zdálo se mu, jako by ani nebyl doma. Něco cizího se vetřelo pod střechu a znemožňovalo mu pochopiti jednání dceřino, stejně jako jí zbraňovalo zaměstnávat se odporem otcovým. Zvonila jí v uších slova mladého Maretíka . . .

Přišel včera podvečer sadem do stavení a překvapil ji svým příchodem ještě více, než později se vrátivšího sedláka. I jí s počátku vysvětlil stejně příčinu svého příchodu: ale ženské jsou jako kočky — vykládej jim o žitu, a vycítí v něm myšinu . . . Po-

slouchala na půl ucha a přebíhala po sednici, dávajíc tak najevo, že dosud nezapomněla starých příkoří. A tu znenadání Michael obrátil. Zeptal se po jejím hněvu, a že nebyl přímo odbyt, začal ze široka vyprávěti o obtížích v hospodářství, kde chybí hospodyně. Mariána ihned zpozorněla, třebaže se stavěla dále nechápavou a dávala mu dobré rady, doporučujíc mu hned tu, hned onu. Maretík ale udeřil přímo. Zmínil se o „Dolině“, naznačuje ihned silný odpor starého, ale současně ukázal i na svůj grunt, na který přínos té váhy nebyl by nijak nepoměrný.

Lyrika je řídkým hostem na venkově, a děvčata, vyrostlá tu mezi sečením trávy, námahou žní, dobýváním bramborů a počítáním daní, rozumějí jí velmi málo. Vpravila se proto ihned do situace. Vyhlídka, býti hospodyní na Maretíkově gruntu, byla příliš lákavá, a krom toho ucházení se Michaelovo silně polechtalo její ješitnost. Mnohem mladší děvčata ve vsi byla již vdaná, měla i děti, a jí jenom let přibývalo, a s nimi vzrůstalo i nebezpečí, že zůstane železnou kravou na statku. „Dolina“ ovšem byla bolavým vředem, to cítila stejně jako Maretík. Proto neřekla ani „ano“, ani „ne“ — a jen nadhodila, aby se otci zmínil o věci sám, a nezatajivši zvědavosti, požádala ho, aby jí přišel povědětí výsledek.

Přišel k okénku, jak bylo sjednáno, a pověděl.

Nebylo tu citových projevů, nebylo ani vášnivého chtění, ze kterého za chvíli ho podezříval Krutina. Po obchodnicku bylo pohovořeno, a přece mladý sedlák odcházel napolo jist výhrou — a Mariána usínala s myšlenkou na vdavky na Maretíkův grunt.

V Maretíkovi pak, vedle zděděné chamtivosti, bylo i kus diplomata. Proto neztrácel času a hned nazítří začal jednat. Po bábě, kupující po vesnicích vejce, zajistiv si nad obyčej štědře její mlčení, vzkázal vdově přes pole své požadavky. Připravil tak Krutinovi pernou hodinku, neboť sotvaže v neděli se dostavil, začala mu domlouvati. Sedlák, zprvu překvapen se vymlouval a ztvrdl na kámen, když neustávala. Jeho nepovolnost vzbudila zachmuření a zcizení se druhé strany, takže Krutina té neděle odcházel domů rozladěn a bázliv podivnou předtuchou, že se mu plány pohatí.

S nápadnou horlivostí začal se starati o provdání dcery. Dohazovači se rozběhli po okolí se vzkazy, a do týdne byl nápadník nalezen. Starší sedlák ve vzdálené vsi — vdovec se dvěma dětmi. Člověk, který jistě byl po chuti starému Krutinovi, a před málo týdnů byl by býval vítán i Mariáně. Děvčata na vsi jsou však podivně uhnětena. Citovosti v nich až na řídké výjimky není, potlačuje ji vytrvale praktický smysl, který je na úkor oné vyvinut tak mocně,

že tvoří jednu půli jejich povah. Je uvědomělý a proto ovládá i druhou, podvědomou, jíž je zdravý, z pudy samé vyssátý a ryze samičí instinkt — a ten, dojde-li za příznivých okolností k projevu, nahrazuje plně citovost a vybuchuje tak živelně nespoutaně, že až budí údiv, a začasté bývá příčinou oněch vesnických tragedií, jichž vlastní příčiny marně by se kdo snažil dopátrati. — Vdovec! — Pro vesnické děvče, nemá-li chlapce — a zejména jestliže již okusilo sladkosti hříchu, je mužský jako mužský, ví dobře, že každý dovede býti mužem. Ale jinak, má-li chlapce, u něhož rozdíl věku lze spočítat na prstech jedné ruky. Starší je jí potom k smíchu, a vdovec — Bůh netrestej! — hotové strašidlo, dobré leda k masopustní tahanici. — Proto Mariána dokonale pohatila otcovy plány. Postavila si hlavu, vypověděla poslušnost a vykřikovala po návsi k nemalé radosti škodolibých sousedů, že jí strká na krk starého dědka, aby sám si mohl přivést mladší do stavení.

Nepomohlo rozčilování, marny byly rozumné výklady, marné i bití. Vdovec se dověděl — dík ochotným lidem — o všem a přetrhl styky, navázané se starým Krutinou. Zámožnému sedláku nebylo po chuti a také ne třeba, aby jeho jméno bylo ku posměchu vláčeno po návsi. V horské vsi tím pobouření ne-utuchlo, bylo pouze vystřídáno jiným. Nakvašený

Krutina neopatrně prozradil v hospodě plány mladého Maretíka i jeho styky s dcerou, a sousedé se znovu rozdělili na několik táborů. Grubrové z rodové pýchy horlili zle na Michaela a stejně nakvašeně se stavěli proti Krutinovi, s jehož nenávistnou zarytostí souhlasila celá přízeň. Ti, kteří si stavěli se svými dcerami větrné hrady, podvedeni jsouce nyní sebou samými, ukazovali na Maretíkovskou chamtivost, nešetříce při tom jízlivými slovy. Nejmladší ze sedláků však, jichž věc se celkem netkla, a proto jim byla nejlidštěji přístupná, stavěli se na stranu obou mladých lidí.

Žně uplynuly v napiatém vyčkávání. Polní práce znemožnila Krutinovi pochůzky za nevěstou, ale nikterak nepřekážela Michaelovi, aby se přes různící se soudy všech a pošklebné poznámky sedlákovy nescházel podvečer s jeho dcerou na humnech. Věděl, že doba je mu příhodná, a proto kul železo, dokud bylo žhavé. Děvče brzo přesvědčil a dostal zcela na svou stranu. Jak ho dříve nenávidělo, bylo nyní v jeho ruce nad vosk tvárnější, byť to sebe podivněji kontrastovalo s naprostou zatvrdlostí vůči všem snahám a radám vlastního otce. Při tom však Michael nesnažil se nijak, jak je ve vsi zvykem, dokladem vyhrané lásky zaskočiti zarputilce.

Snad to bylo i nemožné při liščí opatrnosti Kru-

tinově. Ten, pochopiv ztrátu poslušnosti dceřiny, ustal sice v zbytečném úsilí přemluvit ji, nebo násilím zlomiti její odpor, ale zato ji obezřele střehl a téměř oka s ní nespouštěl, byť mohl býti naprosto přesvědčen o marnosti svého počínání v případě, že by oba mladí lidé tímto způsobem ho chtěli donutiti k povolnosti. A tak, byli-li milenci na humnech, meškal starý Krutina na sadu u planěk a vyhlížel za nimi, odešla-li dcera naséci jetele, přijel jistě místo čeledína za ní, anebo poslal dorůstajícího synka hlídati ji. Příliš sobě důvěřující Michael smál se tomuto podezřívavému hlídání, věda, že tak nejlépe podráždí znepokojeného, ale nijak nevycházel ze svého klidu. Jeho jednání mu nepřekáželo, spíše naopak — dodávalo mu pyšné sebedůvěry. Bylo mu příjemno, že tak lacino a bez námahy udržuje Krutinu ve stálém rozčileném napětí.

Celá ves přihlížela mlčelivému vyčkávání obou s napiatou a nezapíranou zvědavostí. Jen jím téměř se zabývali obyvatelé horské vesnice, a každý výrok obou paličatých sedláků byl rychle roznášen a podrobován důkladným rozborům. Juž bylo jisto, že Grubrové by zcela určitě odpustili Michaelovi jeho volbu, jen kdyby se mu podařilo zlomiti odpor Krutinův, kterého v něm vším svým vlivem posilovali jeho příbuzní . . .

Nenadálý obrat se dostavil krátce po žních. Dohazovač přišel Krutinovi povědět, že za vdovou mu brousí jiný. Nejhorší při tom, že sokem objevil se sedlák, kterého nadháněl své dceři. Nemusil býti ani Krutinou, aby hned pochopil, že proti člověku, kterému připravil pohanu, bude perná práce, ale na druhé straně nebylo by se smělo jednati o čistý dvůr, aby se naráz neodhodlal stůj co stůj při vyhráti. — Neuplynuly ani dvě hodiny od vyslechnutí zprávy, když již ze dvora upaloval dohazovač přes pole s důtklivým vzkazem vdově, od níž přinéstí odpověď měl sedlákem přísně nařízeno . . . Krutina sám toho dne pozdě do noci měřil sad dlouhými kroky, zbytek noci probděl na loži a ráno s prvním kuropěním vstal, žlutý v obličeji a podivně nahrbený, jako by byl přes noc o deset let zestaral. Ve svrchovaném neklidu dočkal se poledne, kdy se dohazovač vrátil. Vyřízení jeho nebylo valně uspokojivé, a proto Krutina, sotva se nachvat naobědval, oblékl sváteční šat a chvátal za vdovou, nedbaje toho, že má stodolu plnou mlaticů.

Nikdo ve vsi nevěděl pravé příčiny Krutinova chvatu, byť dohady byly velmi blízko pravdě. Výjimkou byl pouze Maretík, který, byť ne úplně, přece jenom z největší části se dověděl od děvčete, cože vykládal dohazovač sedláku v přístěnku. Věděl tolik,

kolik propustily do síňky dubové, dobře kované dveře, neboť v přístěnku, jehož okno bylo důkladně zamřížováno, vedle plátna, výbavy Mariániny a chleba, byly v malované truhle pod zámkem i peníze. Ale to, co věděl, stačilo, aby byl přesvědčen, že nadešla chvíle rozhodnutí. Zneklidněl jako včera Krutina, a sence mu byla úzká. Po mezích vydal se strání k lesu, kde usedl na široký, k statné borovici přisunutý kámen a zamilovaně se zadíval na „Dolinu“, jako by juž byla jeho. — Co tak seděl a díval se dolů, udála se podivná věc. Z ničeho nic začala se „Dolina“ scvrkávat. Byla neustále menší a menší a méně lákavá, přitahovala k sobě okolní stráně a ves, až na konec se zdálo Michaelovi, že celá veliká a rozlehlá „Dolina“ není o nic větší, než záplata na koleně jeho kalhot. Současně vtírala se mu myšlenka, nenapálí-li se, bude-li se dožadovati věnem pouze jí, neboť Krutina, o tom nebylo pochybnosti, mohl by své dceři dáti více . . . A juž Maretík uvažoval, kolik stovek by vyvážilo podivné umenšení „Doliny“. —

Skoro do večera tak setrval ve vážném zamýšlení, a když posléze vstal a ubíral se po svahu k domovu, napadlo ho, že ve stáji by měl ještě pro čtyři kusy hovězího dobytka dobře místo . . . Sešed se stráně, dal se úvozem, ale než dostihl prvních chalup, viděl, že mu spospíchá vstříc čeledín. Zachvátl a dověděl

se, že starosta čeká ve statku s jakýmsi pořízením. Roztáhl ústa do široka, s libým úsměvem otočil hlavu po „Dolině“, aby ji ještě jednou pohledem změřil a pohladil. Cestou přes náves, chvátaje za pacholkem, uvažoval, že nejrozumnější by bylo odstavené tele prodati a místo raději vykázati jalovici. — —

Ve velké senci čekal na něho svátečně oblečený starosta. Začal ze široka vykládati cosi o dílci lesa, co poslouchal Michael tak na půl ucha. Přitakával sice, sem tam přidal nemastné, neslané slovo a tvářil se nejinak, než jako by se byl celý boží den od svítání až do večera oháněl cepem na mlatě, a teď mu, těžce unavenému, není ani do řeči. Také starostovi došla nit hovoru. Začal přešlapovati a poohlížeti se. V tom si vzpomněl Maretík na jakousi listinu, záležitosti se týkající, a pozval ho dále do komory. Ale sotva za nimi zapadly dveře, zapomněli oba na dílec lesa, a druh druhu zpytavě si prohlédli. Oba oči přimhouřili a oba se proměnili. Měřili se chvíli pohledy. Věděli dobře, jak mnoho na tom záleží, kdo z nich v nejbližší příštích chvílích bude větším chytrákem.

„Abych nezapomněl!“ — zahovořil polotlumeným hlasem starý Krutina, jako by se byl právě rozpomněl, a odmlčel se významně. Maretík se napřimil nad povytaženou zásuvkou stolu, a ačkoliv každá žilka v něm zvědavostí a nedočkavostí hrála, podí-

val se na něho nechápavě . . . „Ta zatracená holka si tě mermo vzala do hlavy,“ zahovořil zase Krutina, přimhuřuje oči — „nechce o jiném ani slyšet. — Nu, mezi nebožtíkem a mnou bylo ledaco, víš sám, ale nač bychom to tahali ještě za hrob. Myslíte-li to spolu doopravdy, já bych tento — proti tomu nebyl . . .“ Zase se maličko odmlčel, aby potom věc naráz dokončil. — „A jak jsi to tenkrát s tou „Dolinou“ myslil? —

Maretík pokrčil rameny, jako by mu nebylo tuze příjemno o věci hovořiti.

„Pantáto, tenkrát jste mi nedal domluvit,“ — řekl vyčítavě — „byl byste již dávno věděl! Já to myslím s Mariánou vážně, jako že je Pánbů' nade mnou. Statek mám čistý jako sklo a pár tisíc půjčeno: ale nač bych vám to povídal, znáte to, jako všichni ve vsi. Bez přínosu nevyvdáte dcery dneska ani do chalupy. Na můj grunt „Dolina“, pár set a několik kusů dobytka není, pantáto, mnoho — tolik dostanu, ať zaklepám kdekoliv . . .“

Krutina napřed zesinal a potom zbrunátněl vztekem, pochopiv, že všechno chytračení je marné, poněvadž Maretík je už zpraven o jeho úzkých. Proto mu nejprve nejvybraněji vyspílal, a když se probral z prvního návalu, začal s ním smlouvati. Marně. Michael stál u stolu, bubnoval prsty do desky a slovem

neodpověděl. Nebylo třeba. Vyslovil svoje požadavky, a nezdálo se mu o píd ustoupiti. Čekal klidně, až Krutina překoná své málo platné vzrušení a přizpůsobí se jim. Skutečně brzo povoloval. Obcházel sice ještě přes hodinu kolem choulostivého místa, jako pes okolo horké kaše, ale neustále už se přimyká a blíž přicházel. Michael k jeho výkladům vytrvale mlčel. Pouze, když za „Dolinu“ mu nabízel její hodnotě rovný peníz, procedil skoupě mezi zuby, že právě kdyby mu nešlo o „Dolinu“, byl by se již dávno ohlédl po děvčeti jinde . . .

Dlouho do noci setrvali spolu v komoře. Hvězdy již byly silně stočeny k půlnoci, když oba vyšli do dvora a zaměřili ke vratům. Mezi nimi si ještě jednou stiskli ruce na souhlas, tvářice se co nejlhostejněji. Potom Maretík zavřel vrata na závoru a kolíkem ve skobě upevnil. Nehnul se však, zaposlouchal . . . Pádné kroky Krutinovy bylo slyšet po návsi. Potom utichly, a Michael viděl škvírou mezi prkny vrat, jak se zastavil, obrátil, a pln nevole si několikrát odplivl. Teprve nyní se napřímil, obrátil se od vrat do dvora, a v záři hvězd mu zahrál po svalech obličejе škodolibý úsměv. . .

Až do neděle netušil nikdo ve vsi, že je spor rozhodnut ve prospěch Maretíkův. Oba sedláci mlčeli jako zařezaní. Snad se jeden bál posměchu sousedů,

a druhý prudkého odporu přízně prvního. V neděli teprve rozlétla se vsí poplašná zpráva. Nebylo ani třeba, aby se rozlétla — neboť viděl každý, ale přes to každý vyprávěl, aby se vyprávěním nepřímou ptal a dopídl se vysvětlení podivné události. — Brzo ráno vyjel ze dvora na bryčce Krutina s dcerou, a současně vyjel i Maretík. Oba odjížděli ze vsi stejným směrem, tímž směrem, kterým starý Krutina chodíval na námluvy. Bylo mnoho divení se, mnoho řečí a dohadů. Jistoty však nevěděl nikdo. — Teprve pozdě po poledni, když někteří ze sousedů, kteří byli za nahodilým řízením ve městě, se odtud vrátili, rozjasnilo se všem. Tehdy však dávno již byl doma starý Krutina i dcera. Michael Gruber u nich na obědě a námluvách, a bylo pozdě zakročiti.

Hospoda byla plna rozmanitých hovorů. Bryčky obou sedláků byly spatřeny před domem notářovým, odkud později vyšli jejich majetníci — mladší v průvodu Krutinovy dcery, a starší s vdovou po sedláku Plachém z Jedousova statku ve Zdrahanech. Co znamená podobná návštěva u notáře, věděl každý z vesničanů, proto hovor nezabýval se výklady, nýbrž posuzováním skutečnosti. Byli mnozí, kteří odsuzovali, jiní, kteří schvalovali, a konečně i ti, kteří se posmívali, než ani jediný nemohl ničeho změnit.

Přes to však ani Krutinovi, ani Maretíkovi ne-

znělo v uších. První byl vážně zamyšlen, skláněl se nad stolem a lehce vrásčil čelo, jako by důkladně uvažoval, neprohloupil-li — a druhý, radostně rozjařen, se točil kolem Mariány, pochvaloval krmě, pantátoval si s Krutinou a občas mu připíjel na zdraví. Lehce podnapiti pozdě odpoledne, ba již téměř na samý večer, provázeni jsouce Mariánou, vydali se do stáje, aby si tu Michael vybral smluvené dva páry tažných volů, a jalovici. Krutina se opět odmlčel, pomrkvával a nějak ztěžka dýchal, vida, jak Maretík znalecky prohlíží si dobytek, plnými dlaněmi ohmatává a určuje nejlepší z kusů. Ale mlčel, neboť co bylo platno tu mluvití . . . Cítil dobře, že kdyby byl na jeho místě, nejednal by jinak. Konečně i jalovice byla vybrána, a Michael přistoupil k nastávajícímu tchánu, zeptal se na jeho souhlas se svým výběrem. Mlčky mu přikývl, oba si plácli do dlaní a dlouze si stiskli ruce. A Maretík zase k vybraným kusům se vrátil a dlouho si je prohlížel. To již nemohl Krutina snést. Něco mu svíralo hrdlo a rdousilo ho. I vyšel ze stáje na dvůr nabrati do prsou čerstvého vzduchu.

Michael Gruber dlouhou chvíli ještě hladil kusy a posléze se zářícíma očima se obrátil k vyčkávající Mariáně. Měl dlaně ještě plné tepla volských těl, ještě svíraly se mu ohmatem svalů a šlach, když poplácával jimi nevěstu po zádech, ruce od ramen dolů

svíravě jí ohmatal a boky přilnavě jako volské slabiny stiskl. Div, že prsty vesele nezaluskl. Mariána byla ženská samá pevná kost, tuhý sval a tvrdá šlacha — taková hospodyně vydá na gruntu za tři nádeníky. Naprosto se nenapálil! Radostně ji objal a poceloval. Ona, jako by uhodla jeho nejtajnější myšlenky, zakolébala se v bocích, zasmála se hlasitě a těžkou chůzí vycházela před ním ze stáje, vystavujíc celé silné tělo vědomě na odiv . . .

Oba sedláci, jak ani jinak býti nemohlo, zašli potom za soumraku do hospody. Pod paží druh druhá vedouce, přešli náves a vstoupili do šenkovny. Soušedé zmlkli o jejich příchodu, a bylo ticho, až hostinský jim přinesl plné sklenice, a připili si na zdraví. Tehdy i ostatní shlukli se kolem připíjejíce a hřmotíce sklenicemi. Slova ujal se farář, a všichni, stojíce z uctivosti se sklenicemi v rukou, nábožně mu naslouchali jako o kázání. Zmínil se nejprve letmo o smrti starého Maretíka, s jemnou výčitkou vzpomněl i své marné snahy smířiti rozvaděných — a konečně nahlas pohovořil o lásce. A připil jim, i pan farář jim připil . . .

Více, než to! Usedl k jejich stolu a široce se rozpovídal, chvále oba, o budoucím míru v dědině, dával je rodům za příklad a všechny přítomné nabádal, aby šli jejich cestou a zanechali škorpení a hašteření . . .

Bylo ticho, jako o kázání. Všichni poslouchali nábožně, pokuřující a opírajíce se lokty ze široka o zelený hospodský stůl, a když se chtěli napít, opatrně sklenice pozdvíhovali a ještě opatrněji je stavěli na tácek. Michael na souhlas mu vážně hlavou přikyvoval, a starý Krutina, ačkoliv byl chválen, tvářil se, jako by kousal do šťovíku . . .

V hospodě bylo ticho jako v kostele — a farář mluvil do vzduchu . . .

IV.

S velikým chvatem byla připravována veselka. Od mnoha zvyklostí bylo upuštěno, ba ani dům nevěstin, stejně jako její nastávající domov, nebyl znovu olíčen. Snad stalo se tak v podvědomém tušení, ve se ani sňatkem nic nezmění ve vztahu obou statkůk sobě i k ostatním sousedům. Přes zdánlivou shodu a časté vzájemné návštěvy obou sedláků nevěřil nikdo ze vsi v hladké urovnání kopulekých sporů: naopak, každý čekal dychtivě, brzo-li se tato uměle vybudovaná stavba sesype, a svár propukne se zdvojenou silou.

Nedočkali se nevěřící — a přece se dočkali . . .

Nadešel den sňatku mladého Maretíka. Bylo kvapeno, aby byl konán před adventem, neboť na dobu masopustní byla určena svatba starého Kruťtiny. Jak o všech veselkách na vsi bývá, sešla se i tu rozsáhlá přízeň obou rodů — lidé, již se na smrt ne-

náviděli, ale kteří pro dnešek, v tušení plného stolu svátečních krmí a nápojů, uložili všecku zášť až na nejskrytější dno svých srdcí. — Čeho však vždy o veselkách nebývá — přijela ze sousední vsi nevěsta nevěstina otce, selka Plachá ze Zdrahan. Přijela na veselku a — přijela na předzvědy. Jí hleděl si starý Krutina více, než ženicha i nevěsty se všemi svatebčany dohromady. Před očima všech ji uváděl s nechutnou honosivostí sedláka ve svůj dům. Vedl ji do chléva i do stodoly, na dvoře jí pověděl hloubku hnojiště a na sýpce a na špýcharu jí ukázal bohaté zásoby. Málomluvná selka pečlivě prohlížela si vše, a zdálo se, že je se svým příštím domovem dokonale spokojena.

Usmívala se, když si ji po návratu z kostela s obhroublou vtipností dobírali ženáci za kvičivého smíchu svých selek, narážejíce na její nedaleký sňatek, a když byla ženským podána první rosolka, okázale připila ženichovi na zdraví. V té chvíli pomračil se starý Krutina, a blaženeckým úsměvem zazářil Michael Gruber — oba pod tlakem stejné myšlenky, neboť se shodně domnívali, že je v jejím projevu slib zvláštní přízně do budoucna . . .

Bylo již pozdě navečer, ale veselí nebralo konce. Pýcha největšího sedláka ve vsi nebyla by snesla, aby svatba jediné dcery byla pohaněna pomluvou

nepřejícnosti. Konečně: Jedousův grunt ve Zdraha-
nech stál za vystrojení nákladné veselky dceři . . .
A nebylo snad mezi svatebčany nikoho, kdo by byl
pochyboval, že v krátkce jej starý Krutina vyžení.

Do dvou hodin s půlnoci nepochybovala o tom
ani selka Plachá, ale potom se naráz všechno změnilo . . .

Ani později nebylo vysvětleno, jak se stalo, zda
neopatrným zacházením se světlem či odhozením
sirky, nebo doutníkového oharku: ale jisto, že ve dvě
hodiny byla svatební hostina nepříjemně přerušena.
Kůlna a stáje stály v plamenech. Nevalně ztřízliví
hodovníci se ve chvíli proměnili v málo platné zá-
chrance. Pouze starý Krutina a mladý Maretík na-
ráz vystřízlivěli. Oba se nejprve hnali do stáje, aby
odtud vyvedli dobytek — a Maretík přímo do své
stáje odváděl kusy, náležející mu dle svatební smlou-
vy. Když dobytek byl dopraven v bezpečí, staral se
Krutina o vyklízení špýcharu, který vznícením stáje
se ocitl v povážlivém dosahu dravého živlu, zatím
co Maretík z komory do svého statku odnášel Mariá-
ninu výbavu. . . Oheň řádil, jako by chtěl mít z ve-
selky největší podíl. Do rána ležel Krutinův statek
v kouřících se troskách, a jen díky tomu, že na všech
stranách, výjma čelnou do návsi, byl kryt stromy,
uchráněna byla vesnice větší zhouby. Po východu
slunce seběhli se k požářišti i starci, stařeny a děti:

první, aby vážně potřásali hlavami, politovali souseda ve jméno boží a zkušeně odhadli škodu, děti pak, aby dosyta využily řídké příležitosti, důkladně se začernily, a propálily si šaty i obuv k marnému již, poněvadž pozdnímu hněvu rodičů. A tehdy se stala celá vesnice svědkem nového propuknutí sváru mezi zpřízněnými rody...

Starý Krutina začal se sháněti po plátně z komory, a když mu kdosi prozradil, že je odnesli Marešák s Mariánou, obořil se na Michaela Grubera, a div ho neobvinil z krádeže. Mariána však postavila se na stranu svého muže, a vědoma si toho, že nyní již po zákonu ani po zvyku nepodléhá kárné moci otcovské, vyčetla mu všechny hříchy, vzteklivě žensky plačíc, a poněvadž na tom neměla ještě dosti, obrátila se proti selce Plaché a zle ji počastovala jazykem. Juž, juž by byl na ni otec vztáhl ruku — ale v té chvíli stoupl si před ní Michael, potměšile se usmívaje a očima mrkaje na rozhněvaného sedláka. Zapantátoval si s ním ještě naposledy, ale ta tam již byla pochlebnost a úlisnost, s níž přicházel v posledních dnech ke starému vdovci. A co žena začala, dovršil muž. Nejen svého tchána a jeho nevěstu, celé příbuzenstvo počastoval oněmi hrubými, výraznými lidovými rčeními, proti nimž napadenému je velmi těžko se brániti...

Dvakrát pohaněná vdova se ledově rozloučila se svým nápadníkem, a nevyčkavši ani, jak dopadne pře, která zatím vzrostla na hlučný spor všech dospělých příslušníků vesnice, odjela do Zdrahan. — Již tehdy prorokovali mnozí, že se svatby starého Krutiny asi sejde: a mladý Maretík, když bryčka vdovina zahrčela návsí, zrozpačitěl na chvíli, vzpomenuv slibného jejího večerního přípitku. Neškrábal se však dlouho, jak bylo v zamyšlení jeho zvykem, ve vlasech nad čelem: pouhý pohled na dohořívající trámy Krutinova statku poučil ho dostatečně. Mávl rukou do široka a pustil z hlavy chamtivé sny. Když Mariánu posléze vedl do svého domu, usmíval se dokonce, neboť čeho mu bylo více třeba . . . Byl dneškem počínaje, největším sedlákem ve vsi a nadto měl záruku, že starý Krutina, kdyby se činil seč byl, v dohledné době se nevzmůže . . .

Skoro celý týden trvalo uklízení trosek. Během té doby přestěhoval se starý Krutina se synem k svému bratranci, sedláku Jandíkovi, odmítnuv před tím nabídku Maretíkovu, jemuž při té příležitosti veřejně na návsi vyčetl znovu krádež plátna, nenáležejícího do výbavy jeho ženy. Záležitost živě přetřásána a narůzno straníky obou sedláků přijímána a vykládána, byla by jistě se stala příčinou mnohých hádek a svárů, kdyby jí nebyla zatlačila jiná událost do pozadí. —

Starý Krutina začal soudní při, o jaké dosud nejen ve Starých Dvorech, ale široko daleko v kraji nebylo slýcháno . . .

Soudil se o nevěstu.

Selka Plachá, sotva se doma ohřála, vzkázala mu po dohazovači a vypověděla všechny sliby. Ale již na druhý den ráno chvátal Krutina do města k advokátu, aby ji zažaloval z nedodržení smlouvy . . .

Mnozí ve vsi vrtěli hlavami nad podivnou pří-
s nevěstou, mnozí se i posmívali, ale všichni bez vý-
jimky byli zvědaví na výsledek. Překvapil je dříve,
než očekávali. Krátce po novém roce starý Krutina
proces vyhrál. Ve vsi nebylo konce údivu, neboť vdo-
va nejen že byla odsouzena zaplatiti sedlákovu sluš-
nou náhradu, ale donucena i v krajinském listu uve-
řejniti prohlášení, o jehož rozšíření ve vsi se starý
Krutina dobře postaral. V důsledku toho čekala celá
vesnice nedočkavě na další pře Krutinovy, neboť
v tomto kraji paličatých horáckých sudičů nebylo
paměti, že by kdo po vyhraném procesu ustal v hrd-
lení. Zachutnal pravidelně každému úspěch, jímž
bylo možno hřmotně se chlubit v hospodě: soudil
se proto pro rozkoš pýchy z doručovaných úředních
aktů a vzácně kořenitou příchutí občasného rozčile-
ného napětí, až teprve silně zadlužený grunt přivedl
sudiče k rozumu, neboť nejsilnější vášní těchto lidí

byla kočičí láska k půdě, jejíž ztráty by nebyl přežil žádný.

Starý Krutina však učinil výjimku z pravidla. K velikému zklamání všech měl dosti na jediném úspěchu a ztichl jaksi, takže se zdálo, jako by ho ani ve vsi nebylo. Bylo tu ovšem víc než dosti příčin, pro něž bylo radno straniti se styku se spoluobčany, z nichž i nejmírnější a nejprátelejší měli uchystané mnohé ostré slovo a mnohou výtku. A kdyby už ani toho nebylo, pouhá skutečnost starostování na cizím gruntu — pod pohostinnou střechou — stačila sama k pokoření pyšného sedláka. Ztichl a ztratil se nějak do sebe. Byl takový už před vyhranou pří, ale tehdy mnozí vykládali si jeho zamlklost starostmi. Když se však ani později nezměnil, začali si mezi sebou pošeptávati nepřiliš lichotivé domněnky o jeho duševním stavu. Juž na podzim po ohni bylo divno všem, proč se nejprve staral o stavbu stájí. Sotva pak při vyhrál, koupil dva páry silných koní — věc na horách nezvyklá, poněvadž na obdělávání horských políček se dobře nehodí ani těžký hovězí dobytek; jenom drobné, šlachovité, svalovité a kostnaté kravky, zvláště ní sporé plemeno s rezavými a černými skvrnami na špinavě nažloutlém podkladu, byly tu od nepamětna chovány. Řezníci jich ani nechtívali a zacházeli sem na nákup jen v dobách největší nouze, a

tehdy ještě smlouvali, ne oni, nýbrž sedláci sami o cenu . . .

Pravda, bývali vždy i koně ve Starých Dvorech. Na statku Maretíkově a Krutinově, v každé stáji kus, časem i pár: ale ti byli tu chováni zdánlivě jako přepychové potahy pro vyjížďky největšího a nejbohatšího sedláka — vpravdě ovšem vyrůstali tu z hříbat na prodejné kobyly a valachy, takže tento přepych znamenal poměrně dosti dobré zhodnocení přebytkné píce. —

Ale dvou párů, a k tomu silných tažných koní na jediném gruntu, nepamatoval dosud nikdo. — Brzo však je vyvedl starý Krutina z bludu a pochyb o svém zdravém rozumu. Sám najal odvoz mýtného dříví ze sousedních panských revírů a odňal tak polovině sedláků pravidelný zimní výdělek. Obliby tím ovšem nezískal, také se málo o ni staral, zato však si do jara potahem vydělal a svezl k staveništi nejen ke stavbě nutné dříví, ale i větší část ostatních potřebných hmot.

Tak jednostranně se vyhránila povaha tohoto sedláka po nenadálém ochuzujícím úderu osudu. Všecky ostatní složky se vytratily beze stopy — a zbyla jenom chamtivost. S ní sedával sám podvečer u okna, jakmile synek usnul na loži, a počítal — počítal zisky a léta, hlavou kýval a vzdychal. A ona chodila s ním,

ať se hnul, kam chtěl. Hned na lítost, hned na bolest, či na vztek se proměňovala a vháněla mu slzy do očí při počítání let příští námahy, svírala mu pěsti při setkáních s Michaellem Grubrem, ba při pouhém pohledu na jeho dvůr, a třásla mu bradou, když s nákladem břevén sjížděl od lesa a šel úvozem podle vozu kolem „Doliny“ . .

V.

Ještě více, než starý Krutina, byl překvapen neočekávaným sběhem událostí Michael Gruber. Byl pevně přesvědčen, že po celý život mu bude houževnatě se snažiti a pracovati se ženou a čeledí, aby dvoru Maretíků nejen ve vážnosti, ale i po stránce finanční zabezpečil prvenství ve vsi. Znal dobře křechovitost starého Krutiny, a proto nesliboval si od něho nijakých ústupků: možnost přátelské shody a dorozumění sám předem vylučoval. S těmi předpoklady se ženíl, a s nimi smířen, byl hotov na jaře pustiti se do boje. — Do boje — neboť opravdovým bojem je sedlákův život v horách — a bojem zvláště svízelným, zmnoží-li jej dluhy — nebo pýcha. A jedním z obou těchto zel zatížen je každý horácký grunt.

V den veselky však zmizelo vše. Oheň si zahrál na pána, zabouřil po střechách, a do rána byl starý

Krutina zpola na mizině. Michael Gruber pozbyl rázem soka o prvenství, neboť vyhořevší dvůr vyvdáním dcery klesl až do řady ostatních průměrných statků horácké vsi. A ještě se z překvapení neprobral, když potvrzena byla domněnka všech účastníků veselky a jeho nejvášnivější přání: tchán přišel o nevěstu...

Mladý sedlák prožil celou zimu v naprostém blaženství. Nijak ho nermoutilo, jako mnohé ve vsi, že si starý Krutina vydělává svážením panského dříví na znovuvybudování napolo zničených stavení — to spíše mohlo vyvolati pohrdlivý posměšek, neboť Maretíky, stejně jako až dosud i Krutiny, kteréžto rody za dob roboty byly svobodnickými, byla panská práce považována za potupnou a otrockou. Byl prostě spokojen, ale nebyl by směl býti sedlákem, aby byl mohl ve stavu naprosté spokojenosti vytrvati déle tří měsíců. Sotva začal sníh scházeti s polí, a v oranicích brázdy ukázaly vrch hřbetů, zmocnil se ho neklid. Nebyl jaksi spokojen, chybělo mu cosi... Marně dvorem prolézal a spravoval a připravoval do práce potřebné hospodářské nářadí, marně se procházel venku po mezích podél svých polí... Jaro již vonělo ve vzduchu, všecko bylo plno utajené síly — jen růst a kypět, všecko bylo vzrušené a neklidné. Na výsost neklidný byl však sám Maretík. Hned to, hned zase ono se mu znelíbilo, mrzutě hartusil na všecko,

s klením chodil spat a se zaklením procital: ba, i apatický klid starého Krutiny ho vydražďoval den ode dne více, jako by byl pod ním ukryt posměch. Starý Krutina byl klidný, vozil panské dříví z lesa — a on, Michael Gruber, na chvíli se nezastavil v pokoji, jako by se honil za včerejším dnem. Při tom denně potkával svého tchána. Denně se oba sedláci mýjeli bez pozdravu a zamračeně, a v prsou Michaelových kvasila zášť a nenávist, které nijak nebylo lze vybiti.

Až konečně!

Svrchovaně mrzut zašel kteréhosi dne na sýpku, aby prohlédl a do pytlů připravil obilí, určené k jar-nímu osevu. A tehdy k zlosti poznal, že načisto zapomněl na osev pro „Dolinu“. — Zapřáhl koně do bryčky a pomračený vyjel ze dvora do města pro pšeničné zrno. Když jel mimo „Dolinu“, uvědomil si, že bude nutno ji i zorati. A v téže chvíli jako blesk osvítila ho myšlenka, hodná Maretíka . . . Obličej rozšířil se mu dvojnásob a rozehrál se škodolibým úsměvem. Rázné pobídnutí vylétlo mu z úst, bičem práskl koně a hnal ho nerozumně až na náměstí okresního města před obchod židovského handlíře obilím . . .

Potom zajel ke kováři a koláři, a zářící zašel do hospody, aby se vrátil pozdě na večer do vsi.

Uplynulo několik dnů, a v nich byl Michael Gruber ku podivu celé vesnice jako vyměněn. Dříve samotářský a nevšímavý, zastavoval se nyní se sousedy a na široko hovořil s nimi hlasitě, ba osvojil si i těžkopádná a po selsku důstojná gesta. Stala se s ním náhlá proměna. Vzrušila celou vesnici a napjala pozornost přízně, neboť jednomyslně tvrdili všichni, že teprve nyní je na něm patrné, že pochází z maretické krve.

Byl bystrý a velmi přesný tento postřeh. V Michaelu Grubrovi skutečně teprve nyní ožilo vědomí maretíkovské důstojnosti. Radost z dosaženého splnění horoucí tužby již pominula, a přihlásila se silná selská pýcha, které scházel jen hlučný a pádný projev. Tento nedostatek způsoboval rozmrzelost a nevoli, která byla v posledním čase na mladém sedláku příliš patrna. Ale od chvíle, kdy podařilo se mu nalézt způsob, kterým bylo možno dáti zřejmě najevo veškeru svoji podstatu nejvýrazněji, byl hotovým mužem, hotovým sedlákem — a poněvadž projev, jaký si usmyslil, byl silně maretíkovsky podbarven, i hodným držení zděděného gruntu . . . Choval v nejskrytějším koutu srdce svoji sladkou myšlenku, slovem nikomu jí nenapověděl, těše se jí o samotě a snaže se svou těžkopádnou obrazivostí představit si sílu jejího zapůsobení, až bude proměněna v skutek. Přes

to však, že v celé vsi neměl nikdo nejmenšího tušení, čím že se zaměstnává, byli všichni mučení napiatým vyčkáváním, neboť bylo příliš jisto, že Maretík, aby se stal hodným své gruntovní přezdívky, musí udiviti a vzrušiti všechny obyvatele rodné dědiny.

Brzo bylo patrné, že očekávání není marné. —

O trhovém dnu vyjel si Maretík s čeledínem do města. S koněm, který na statku byl z hříběte vychován, jeli na trh, ale s párem se vrátili. Pozornějším neušlo ani, že přivezli i nový pluh a brány a několik pytlů obilí. Koně však zaměstnali všechny, neboť nebylo jasno, cože Maretík s nimi zamýšlí. A byli to silní koně do tahu, silnější ještě, než jací byli na Krutinově statku. I sama skutečnost tří koňských potahů v horské vsi byla by již dosti zaměstnala, nehledě ani k tomu, že majetníky jejich byli sedláci, o jejichž nově propuklé zášti a nepřátelství věděl kdekdo. Marně bylo dohadováno, marně pronášeny všemožné závěry — jádra se nedobral nikdo. Pouze posměváčkové z přízně rodů Hrubých, vytušivše blízkost potupy čelnému gruntu, tvrdili, že se to Maretík zaučuje od tchána, a nepřejícný, chce mu ubíratí výdělek. Ale psí hlas do nebe nejde, a proto jim nebylo dáno víry.

Maretík také nenechal sousedy dlouho v pochybách. Téhož dne večer proti svému zvyku zašel ve

všedním dnu do hospody, a byv dotázán, bez váhání a tajemnůstkářství prohlásil klidně, jako by se jednalo o věc samozřejmou, že bude orati „Dolinu“. Na chvíli bylo v hospodě ticho, ale potom všichni Grubrové, kolik jich bylo ve vsi, hlučně začali mu čin pochvalovati, zatím co Hrubí nějak schliple odcházeli do statků. Nebylo pochyb, nikdy dosud neprojevila se ve Starých Dvorech selská pýcha tak silně, jako právě nyní, a bylo příliš patrné, že pouze Maretík dobře se oženivší mohl si dopřáti tak marnotratného jejího vybití. Stoupl naráz v ceně. Ale nezdálo se, že by nějak zvlášť zpyšněl pochvalováním a údivem. Oznámil jen a od té chvíle seděl mlčky za stolem, naslouchaje řečím, pokouje z ořechové své dřevěnky a usmívaje se . . .

Nebyli ostatní spokojeni s jeho klidem, zdálo se jim, že by bylo vkusné a vhodné, kdyby se s nimi rozveselil a pil na svoji i jejich radost. Nerozuměli mu dosud dobře, jenom někteří nejistě vytušili, že nepověděl jim dosud všeho, že pouze napověděl a nejlepší část si ještě nechal za lubem . . .

A ti se nemýlili.

V neděli, právě ve chvíli, kdy první lidé po službách božích vycházeli z kostela, rozevřely se vrátnice Maretíkova dvora — a všichni, kdož právě byli na návsi, rozevřeli ústa dokořán. Bylo čemu se

diviti. Ze dvora vyjížděl pár koní s pluhem. Koně byli vyhřebelcováni a vydrhnuti, jen se leskli, hřívy i ocasy měli spletené do pramének a ozdobené stuhami a fábory, jako by byli vyčepeni k slavnostnímu banderiu. Za nimi pyšně se hrnul prostředkem návsi z brusu nový pluh, lesknoucí se ostře v paprscích jarního slunce. A koně vedl na řemenech, ještě vonících tříslem — Michael Gruber. Oblečen byl ve sváteční šat a na dlouhém bílém kabátu, jaký horáci krojem nosí, na vrchu měl připevněny svatební fábory . . .

Farář, který právě v té chvíli vyšel ze dveří kostela, uleknutě a nechápavě se zastavil na prahu, nedoveda si vysvětliti zjevu, a tím méně pochopiti, že by někdo ze svěřeného mu stáda úmyslně a bez potřeby mohl znesvětit svátečního dne . . . Celá ves, podobna jsouc ztrnulým klidem farářů, dívala se na Maretíka vážně si vykračujícího. Pouze nejchápavějším začínalo svítati. Ostatní v nejbližší chvíli poučil sám Michael.

Pod lipami u kostela střetl se se starým Krutinou. Rázným trhnutím opratěmi donutil potah k zastavení a široce se rozkročil před svým tchánem. Oba sedláci stáli proti sobě dlouhou chvíli jako do půdy vryti, probodávající se nenávistnýma očima. Krutina sinal a zelenal, cíť určitě, že bude potupen

přede všemi a vydán posměchu i přesporních přifařených, a Maretík blýskal očima a rudl radostí, že všecko se vydařilo nejlépe. —

Konečně promluvil.

„Tak, pantáto,“ zahovořil silně, jako by byl starý Krutina hluchý jako pařez, „jedu dnes po prvé orat „Dolinu“ — a vy sám víte nejlíp, že stojí za to, aby se k vůli ní člověk oblékl do ženiciho kabátu!“

Řekl a zůstal stát, dívaje se upřeně na osloveného sedláka.

I Krutina stál bez hnutí, probodávaje pohledem svého zetě. V jednu chvíli zdálo se, že se na něho vrhne. Ale potom náhle roztřásla se mu brada, vypíal hlavu do výše a zakroutil jí, jako by na krku měl oprátku. Ti, kteří stáli blíže, viděli spolu s Maretíkem, jak chrpově modré oči starostovy poněkud zbledly a zvodnatěly. Beze slova sedlák vykročil, sklopiv hlavu, a šel potácivě kolem svého rozestavěného domu jako opilý do sousedního statku, v němž dočasně bydlil.

Michael Gruber dal se za ním do hlučného smíchu, furiantsky zapráskl bičem nad hlavou, a hřmotně pobídnuv koně, vyjel na humna a zatočil se na „Dolinu“.

Událost překvapila všechny na návsi. Farář potřásl hlavou a rozhlédl se po nejblížeších sedlácích.

Slova odsouzení chvěla se mu již na rtech: ale nejbliže stála skupina Grubrů nějak vznešeně, jako by právě byla vyhrála království. Byli tiší a pyšní tak, že jejich pyše nebylo třeba slov, vyzařovala z tváří i postojů. A farář znovu potřásl hlavou, nerozhodně ještě postál, ale pak volně dal se k faře, celé ukryté v síti skořicových větví rašícího loubince. Projevu vůbec neučinil, neboť nezdálo se mu pobouřiti proti sobě a znepráteliti si nejzámožnější a nejpočetnější rod ve vsi. Za to přesporní přifaření rozkládali horlivě. Nejprve se zeptali po příčinách, a když celkem se nedověděli nic nového, začali souditi. Skoro všichni byli na straně starého Krutiny. Snad nemá bolest starého sedláka, jíž všichni dobře rozuměli, snad i jeho nepochopitelně pokorné snesení potupy získalo mu jejich soucítění. Jím osmělení začali i někteří z rodu Hrubých hlasitě horliti na Maretíka. Jaksi dráždivě vykřikovali svoje věty směrem ke skupině Grubrů, jako by chtěli vzbuditi hlučný spor o nedělním dopoledni. Nedošlo však k němu. Sedlák Solnař chvíli pozorně naslouchal jejich spílání, ale potom mávl rukou. Prohodil cosi o marném vzteku, za který si nikdo nekoupí nazpět „Doliny“, a vyzval přízeň do hospody k oslavě prvního orání Michaelova na znovunabytém maretíkovském poli...

Grubrové odešli, a Hrubí, nyní znovu pokoření

pyšně pohrdavými větami Solnařovými, rozcházel se mlčky a zaražený. Tím spíše, že i přesporní většinou se obraceli na zpáteční cestu do svých osad, a osamocení a nepočetnost přízně Krutinovy byla příliš patrna. Všichni, kteří byli z ní, cítili jasně, že ještě méně, než kdykoliv před tím, bude jich dbáno v záležitostech obce, byť v této chvíli starostou byl dosud starý Krutina. — Ale jaký to je také starosta, který od kluka, kterému nadto dal dceru, snese veřejný posměch před celou obcí i cizími přífařenci... Vlastní nebyli s ním spokojeni, cítili příliš určitě, že se již na dlouho neudrží u vesla. A ještě před polednem byl starý Krutina vyrozuměn o nespokojenosti přízně. Sedlák Jandík, jehož pohostinství požíval, než si znovu vybuduje vlastní obydlí, zašel k němu do světničky a vytkl osudem těžce stíhanému ne právě nejjemnějšími slovy ranní slabošské jednání. Krutina ho vyslechl, zakýval hlavou a ani se nepokusil odporovati. Jenom nějak hořce slíbil, že dlouho už nebude v cizím stavení překážeti. Tím zahanbil Jandíka, ale i popudil ho tak, že chtěl nechtěl musil pak vyslechnouti sáhodlouhé povídání o tom, že ho nikdo z domu nevyhání, a že běží jenom o čest... I to vyposlechl si Krutina, kývaje hlavou, a když Jandík mrzutě odešel, obrátil se k nechápavě nasloucháajícímu synkovi, poučuje ho trpce, aby vždycky se

snažil na své hroudě, kdyby sebe menší byla, býti tak neodvislým, aby nikoho, ani ze sourozenců, nepotřeboval, byť třeba musil se pro tuto samostatnost dříti, až by plazil jazyk přes bradu . . . Synek poslouchal a rozuměl, nerozuměl — jisto však, že jádro řeči otcovy, vlastně její hořkost vnímal velmi dobře.

Bylo však i jinde o události hovořeno. Snad nebylo stavení ve Starých Dvorech, kde by nebyla živě přetrásána. Soudy se ovšem různily. Jinaké byly sedlácké, jinaké domkářské, podruhové pak měli radost z toho, že sedláci se perou.

A ten, který všechno toto vzrušení způsobil, oral na „Dolině“.

Hned, jak přijel na pole, vysvlékl se z kabátu a pověsil jej u potoka nad přejezdným můstkem na olšovou větev, kde vítr si hrál jeho stuhami. Michael Gruber sám opíral se silně o kleč rádlu a chodil dupavě v sotva rozryté brázdě za pluhem. Zrudlý v tváři a s bohatými krůpějemi potu na čele vykřikoval hlučně a vesele na koně a vrážel železo do země, až praskalo pod splazem. Na mezi vždy se zastavil, rukávem utřel si obličej a spokojeným pohledem zalil celou „Dolinu“. Byl šťastný jako král z „Ultima Thule“ — a pyšný jako sedlák, neboť tento kus půdy, který před ním ležel, bolel jeho pra-

děda, děda i otce — a on, Michael Gruber, to je, kdo prapradědův čin napravil . . .

Zastavil se vždy, rozhlédl se a již zase s chutí vykřikl na koně a rozběhl se za pluhem po poli. Koně, jako by sedláku rozuměli, řehtali vesele do svěžího vzduchu a neúnavně a rychle zabírali. Půda se krásně krájela, převalovala se zpod železa na stranu, hladce se leskla a kladla se do řádků, a bylo to, jako by Maretík svoji pyšnou radost pluhem na poli ukrajoval. Široké rukávy jeho košile z hrubého, ale dobře vyběleného domácího plátna svítily se bíle, koně se leskli, lesklo se nové řemení, a leskl se sám pluh.

Ve výšce na modrém nebi stálo veliké slunce, páliło do zad sedláka, ale vítr mírnil jeho teplé údery a skřívání, rozletující se do širokých kruhů, zpívali o závod, jako by se radovali s novým pánem jejich lánu. „Dolina“ voněla půdou, vlhkem a slibem příštích úrod tak silně, že až oráči ji orajícimu z toho srdce bolelo. — Dnes ji oral, zítra dooře a osije a potom zavláčí . . . O žních ji poseče a pšenici sveze do stodoly . . . A znovu si zaoře, a znovu bude síti, vláčeti a síci . . . Jakési ohromné, nesedláku nepochopitelné štěstí bylo v této prosté skutečnosti — a jím se opíjel Michael Gruber, ono unavovalo ho více, než silný jarní vzduch a perná práce . . .

Den byl jak korálek, země voněla, slunce hrálo,
a skřivani zpívali — ale nic z toho nebylo krásné,
tím nezbohatl svět. Cosi mnohem důležitějšího a slavnějšího se dělo pod nebeskou bání:

Michael Gruber, Maretík po dvoru — oral
„Dolinu“.

VI.

Dříve nez čas na tolik pokročil, aby pšenice na „Dolině“ mohla býti Maretíkem po prvé pokosena, stalo se, co každý usedlík ve Starých Dvorech předvídal, a co se proto udáti musilo . . .

Přede žněmi byly obecní volby, které tu vždy byly odbývány na výsost napiatě, neboť vždy znamenaly úpornou srážku obou rozvaděných rodů. I tentokráte. — A Grubrové se přičinili, aby dokázali, že nijak nechtějí zůstat v zděděné nenávisti za mladým Maretíkem. Starý Krutina byl naprosto zbaven možnosti pomýšleti, že by mohl býti znovu zvolen starostou, neboť ani do výboru nebyl povolán — a více než to, nebyl zvolen ani jediný z přízně rodu Hrubých. Grubrové strhli na sebe vládu v obci . . .

Krupobití nebylo by hůře zasmušilo prohravší stranu, než tato skutečnost. Zamklí a schlipí roze-

šli se památného čtvrtku z hospody všichni její příslušníci, aby prožili plné dva dny v naprosté nejistotě a vysostném napětí, neboť na neděli byla ustanovena volba obecního představenstva. A čeho se obávali, stalo se skutkem. Až do dna dopili kalich hořkosti, uchystaný selskou pýchou selské hrdosti. Mladý Maretík byl zvolen starostou, a sedlák Solnař prvním radním. Domníval-li se kdo, že se stane opak, zmýlil se v Solnařovi, neboť v tomto sedláku bylo více nenávisti proti všem Hrubým, než jí kdy vykvetlo v samotném Maretíkově statku. Výsledek volby byl jeho dílem, neboť věděl, že tak nejlépe přišlápne Krutinovu pýchu až k zemi, a nic méně nechtěl. Svoji pýchu proto oblomil a obětoval jednu z největších svých tužeb; úřad starostenský, po němž stonal již za života starého Maretíka, pustil ve chvíli, kdy jej již najisto měl v rukou, ačkoli věděl příliš určitě, že navždy je pro něho ztracen, octne-li se znovu na gruntu, kde se téměř dědil — a div že nebyl vtělen do knih. Ale jeho nenávist byla větší selské pýchy . . .

Novina roznesla se před večerem po vsi a sotva se tak stalo, již byla potvrzena nebyvalým způsobem. Maretík se Solnařem vyšli z hospody a pustili se přímo přes náves k novému stavení Krutinovu. Tam Michael Gruber vlastníma rukama sňal se zdi

tabulku obecního představenstva a zadrátovanou skříňku na úřední vyhlášky a přenesl je ke svému statku, kde opět Solnař s okázalou obřadností přibil oba předměty na roh stavení u vrat. Na rytíře nebyl nikdo pasován tak významně, jako mladý Maretík na starostenství nastolen, a výkon Solnařův byl jemu jediným zadostučiněním a jedinou odměnou za vítězné sebezapření.

Knihy a ostatní věci k vykonávání úřadu nutné, nebo starostovi v opatrování svěření, přenesl druhého dne ze statku do statku zcela nehlučně obecní serbus. Nebylo také třeba ještě více pokořiti poražených. Juž tak se styděli vyjít na náves za denního světla, a v hospodě jich nebylo viděti dobrou půli roku. Scházeli se podvečer a v nedělních odpolednech na besedu v Krutinově nebo Jandíkově gruntu, kam si dávali přinášeti čeledínem i pivo.

V té době udála se s Krutinovou přízní paměti-hodná proměna. Kdežto všichni Grubrové, pyšní na Michaela, ještě více než kdykoliv jindy přilnuli k Maretíkovu gruntu, postupoval mezi Hrubými právě opačný proces k svému vyvrcholení. Odpadávali jaksi od starého Krutiny, opouštěli ho, a den ze dne patrněji se stával jejich hlavou sedlák Jandík, hřmotný a snadno vznětlivý muž, jemuž nescházel ani dar výmluvnosti, a dík jí a radikálním projevům svého,

všem společného záští daleko lépe se zamlouval nespokojeným, než skeptický, předčasně zestárlý a nadobro zhořklý Krutina.

Tomu bylo již vše lhostejno. K řečím svých přátel se jen posměšně ušklíbal, pokyvuje hlavou v souhlasnesouhlas, a věčně mlčel. Ve dne roboval vytrvale, vozil dříví, jakmile byla volná chvíle, a svých koní šetřil více, než sebe samého. A chamtil. Kde bylo možno krejcar urvati, tam byl vždy první a sháněl peníze a schráněl, jako by si chtěl naspořiti na zpětné zakoupení „Doliny“. Stal se z něho vtělený mamon. Nestaral se o nic jiného než o zisk, a proto zchladl poměr mezi ním a celou přízní, domnívající se, že se zcela odcizil jim i své lepší minulosti. Jeden po druhém od něho odpadával, až na konec zbyl sám, nenavštěvovaný, nedůležitý svým a téměř lhostejný jim jako kterýkoli z baráčníků.

A přece se v něm mýlili.

Starý Krutina byl právě nyní na více Krutinou, než kdykoliv jindy. Dříve byla to jenom drsná pycha, která ho jím činila: teprve drsné pokoření naučilo jej přemýšlivě cítiti a poučilo jinak o všem. Nyní viděl lépe a hlouběji, dobral se příčin i základů a zmoudřel — o sobě, o svém jednání došel k jinakým úsudkům, ale mohl jich užítí pouze pro sebe, poněvadž ostatní, byť i jim mohly býti užiti-

tečnými, byli by je chápali velmi nejasně — a proto, sedláci, nikdy by jich za vodítko sobě ne zvolili. Proto mlčel a usmíval se v jejich společnosti. . . .

Zcela jinaký byl, když podvečer nikdo k němu na besedu nepřišel, a šerá i černá hodinka překvapila ho v senci samotného se synkem. Tehdy volal k sobě dorůstajícího chlapce a ukazoval mu oknem přes náves na Maretíkův dvůr a vyprávěl o zarytém nepřátelství rodů, které v staveních naplnilo vzduch a vežralo se do zdí, které potem oráčů nasáklo do půdy a s každým soustem chleba se jí, kořeníc jej více, než sůl a kmín. A když ještě více se zešeřilo, a náves setměla se tak, že nebylo již viděti chalup, tu ve tmě zavzpomínal a vyprávěl o „Dolině“, která byla ztracena, a na jejíž zpětné získání nebylo naděje. Vyprávěl o jejích úrodách, které samy z poloviny naplňovaly bohatě stodolu i sýpku, vyprávěl, jak otec i děd ji pyšně obdělával. . . . A když tak mluvil, třásl se mu hlas, a slzy neviditelně vstupovaly do očí. Neviděl jich, ale tušil je syn, zamlkle otci naslouchající. Nechápal sice dosud smutku a bolesti otcovy, ale pouhá skutečnost a nezapomenutelný půvab těchto večerních chvil působil hluboce. Bylo to, jako by pluh novinu obracel a věčně zakryté a zastíněné zemi poprával prvního pohledu na slunce a do světa. Syn Jiří zaučoval se otcově nenávisti s vášnivostí

dítěte a zarytostí budoucího sedláka na Krutinově gruntu. Svíral pěsti, naslouchaje podvečer, a ve dne pohledem plným nepřátelství měřil statek, pod jehož střechou hospodařila jeho vlastní sestra. Vyrůstal tak jako kopřiva, nikým nevšimnut, nikým nedotčen, rostl zastrčeně, jako ona roste u plotů, a jako ona přijímal z prostředí i půdy všechny tradiční vlastnosti. A poněvadž byl chápavý a vtipný, nebylo pochyby, že se v něm obrodí všechny přednosti i necnosti sedláckých předků v míře vystupňované.

Nebylo vůbec ničeho, co by mohlo ohrozit tento otcem chráněný růst, neboť všichni, s nimiž se stýkal, byli tolik podobní starému Krutinovi, a jejich řeči tak příbuzné jeho hovorům, že samo slovo člověk bylo mu pojmem pouze pro ty, v jejichž žilách kolovala krůpěj krve Hrubých, vědomá svého původu. Ani vlivu sestřina nebylo se báti. Styky mezi oběma dvory, stejně jako mezi oběma rody, byly k nena-
vázání zpřetrhány, a Krutinovic Mariána za krátkou dobu, již prožila s Maretíkem v manželském svazku, zapomněla úplně na svůj původ a naprosto se nesažila o sebe menší styk s domovem. Byla mužova na více, než mu slíbila u oltáře, ba na více, než si přál sám Maretík. Chamtivost, která byla oběma rodům společná, vynikla u ní tou měrou, že Michael Gruber sám byl nucen klásti jí meze, nechtěl-li, aby

děvečky a čeledín střídali se na statku, jako městské služky u mladé paní. Nijak však nemohl zabrániti tomu, aby jeho dvůr nebyl pomluven službu vypo- věděvšími. Sám byl se ženou zcela spokojen, neboť jí, od narození zaryté, když se rozešla s otcem, stal se jedinou oporou, jedinou osobou, k níž ji pialo citové pouto. A Michael, vida a cítě její málomluvnou a téměř všech patrných projevů postrádající lásku, začal si jí opravdově vážiti — více než nejlepšího kusu svých stájí. A tato skutečnost znamenala u Ma- retíka již mnoho. Začal se jí proto i odměňovati. Vyprávěl jí o svých plánech a při počinech v hospo- dářství bral ji na radu. Nevzdával se tím ničeho, ani nejmenšího ústupku nebylo v podobných rozho- dováních třeba, jeho vůle byla vždy zákonem, který byl neproměnně schvalován. Věděl o tom dobře, ale z vychytralosti činil tak trpělivě při každé příležitosti, byť se jednalo o sebe nepatrnější věc. Bylo to hla- zení psa, a výsledek nemohl býti jiný — než psovsky oddaná láska . . . Ještě rok neuplynul, a Mariána byla již tak proměněna, tak zmaretíkovštěla, že pouhé ohlédnutí se po rodném gruntu byla by po- kládala za smrtelný hřích zpronevěry na svém muži.

A ještě více měl býti tento poměr utvrzen.

Sotva bylo obilí s polí svezeno a zpola vymlá- ceno pro dobu čilých trhů, nebylo již tajemstvím,

že Maretíkova selka chodí s outěžkem. Michael Gruber sám se tím nijak netajil, spíše se mlčky radoval a usmíval se k narážkám přízně. Kterési neděle v hospodě dokonce prohodil, že „Dolina“ sama ne jedno, ale deset dětí uživí a vybytí jim nachystá, aniž by grunt o tom věděl. Bylo to pyšné honosení, ale třeba nebylo vážně míněno, bylo naprosto pravdivé...

Maretík, jako snad každý mladý muž, se na první své dítě ze srdce těšil a byl pln předčasné otecké pýchy a nedočkavosti. Ovšem nebyla jeho radost bez lehké starostlivosti. Skoro denně přepadala ho myšlenka, chystá-li se to k příchodu na svět děvče, nebo nový dědic Maretíkova gruntu. Po něm toužil, jeho příchodu si přál, neboť děvče zdálo se mu býti poškozením lopotně nahromaděného jmění. To se v něm ozývala rodová zkušenost. Zaháněl však jakýmsi polosebevědomým a polonuceným úsměvem hamižně starostlivé myšlenky, a aby se zbavil jejich dráždivého pokušení, vycházival k lesu, aby odtud s oblíbeného místa přehlédl své lány, a mohl se spokojeně usmáti po první — a odtud rychle chvátal domů do komory, kde se usmál po druhé nad rozloženými papíry, sčítaje své jmění... A po třetí se usmál, když se vrátil z komory nazpět do sence a spatřil ženu, v upokojující myšlence, že se děvče ještě nenarodilo a narodit se právě nemusí...

Bylo mu třeba podobného uklidňování, neboť po prvé v životě ostře cítil lidskou malomoc proti zvůli přírody a chápal bolestně, že daleko snáze by mu bylo získati ještě deset „Dolin“, než tu prosaditi svoje nejnábožnější přání . . .

Selka nějak vytušila příčinu neklidu svého muže, a žena, daleko praktičtěji — po svém rozumu ovšem — snažila se působiti na osud. Kterési neděle, když muž odešel do hospody, poslala si pro starou Chloupkovou. Byla to bába-mastičkářka, proslulá daleko široko v kraji, půl doktora a půl čarodějnice. Uměla ledaco zaříkávat a zažehnávat, dobytek podkuřovala a březovým proutím mrskala pole o Božím Těle, aby více urodila. Ale ke cti jí buď pověděno, že při nadmutí dobytka dovedla trokarem zacházeti líp, než špatný zvěrolékař, a lidské zlámaniny kostí ku podivu dobře hojila obvazy z prkének a hlíny, ačkoliv nikdy neslyšela a také slyšeti nemohla o sádrových obvazech, teprve mnohem později v užívání příšlých. Tyto dvě poslední skutečnosti získaly jí onu slavnou pověst a zjednaly důvěru i jejímu ostatnímu, velmi pochybnému umění. — S ní se poradila selka Maretková. Vyslechla její rady, a zapřevši v sobě lakotnost, za drahé peníze si od ní koupila před svatým Janem Křtitelem trhaných a nasušených trav, jichž účinnost dle slov staré Chloupkové byla naprosto nesporná.

Pokradmo potom každého večera, aby muž ničeho nepozoroval, pila nazelenalé a nevalné chutné odvary, slazené myšlenkou na příští radost . . . Tíživá myšlenka jí však přes to nedala spáti, až posléze se svěřila bábě překupnici. Ta opatrně vyslechla její vyprávění o pocitech a příznacích a na konec ujistila ji slavně, že právě tyto, které udala, jsou znamením uskutečnění jejího přání. Široce potom rozhovořila se o příznacích na děvče a na chlapce, při nichž prostě zopakovala, co byla před chvílí slyšela od selky. Odešla, lacino nakoupivši a zanechavši selku v radostném opojení.

Nebylo již možno, aby mohla Mariána déle muži tajiti radostnou zvěst. Oznámila mu proto, široce zdůvodňujíc a zasvěcujíc naprosto neznalého do ženských tajemství, že dítě, které nosí pod srdcem, bude určitě chlapec.

Nic nepřekáželo, aby Maretík uvěřil, a radost jeho přesvědčila selku jen o tom, jak správně uhodla příčinu jeho neklidu, naplnila ji blaženou spokojeností a odměnila za všechno nepříliš příjemné a lahodné užívání . . .

Uplynulo šest neděl, a na počátku března narodilo se dítě . . .

A sám ďábel v tom patrně byl, neboť navzdory

zázračnému koření báby Chloupkové i všem neklamným příznakům narodila se holka. — — —

Michael Gruber se sice pomračil, když ho, podivně neklidného, zpravila porodní bába o výsledku, ale velmi brzo se ovládl, neboť nikdo neměl zvědět, že byl zklamán v očekávání. Věděl, že by této skutečnosti brzo využili Hrubí k veřejnému posměchu, kterého, poněvadž by tentokráte šel do živého, nebyl by snesl. — Odporem, nebo příkrým odbytím vtipkaře byl by jen nalil oleje do ohně, přesvědčil protivníky o správnosti dohadu a dodal jim odvahy k opakování. Proto brzo srovnal tvář do úsměvu vešel do přístěnku, kde byla selka v koutě. Mariána, zbledlá ještě porodními bolestmi, sotvaže muž vstoupil, obrátila k němu oči, zvětšené temnými kruhy pod spodními víčky. Pohled jejich byl divný, nezvyklý . . . Byla v nich bázeň, omluva a prosba, ale spolu již v hloubce jejich tmy jako zlatá jiskra svítila dravčí a živelná vůle nasaditi vše na ochranu a uhájení právě započavšího života. Měla již dítě u sebe v loži, a jak se zesláblá napětím všech sil k muži obrátila a pozdvihla, zakryla je, vedena jsouc neuvědomělým pudem, jeho pohledu . . .

Michael Gruber naráz pochopil, ale nebyl by směl býti Maretíkem, aby nedovedl i tu jednati. Zahovořil k ní mírně a vlídně, jak jen dovedl, politoval

ji a zeptal se po děvčeti. Mariána, zahanbena neočekávanou jeho laskavostí, zastyděla se hluboce, změkla a ukázala mu dítě, zmatena sebou i jím. Učinila tak s jakousi zvířecí samičí bázní, volnými, zdráhajícími se gesty, v nichž bylo tolik cudné ženskosti a kouzla mateřské lásky, že Maretík mimoděk se zastavil, pohlížeje upřeně na ni. Mohutně zapůsobila na člověka v přírodě vyrostlého ostře kontrastující směs nejprimitivnější pudovosti a nejkrásnější lidskosti. A Mariána, které si až dosud vážil jen jako zdatné pracovní síly, již měl na statku zdarma, zdála se mu velmi krásná.

Sedlák měl lyrickou chvíli, cosi naprosto nevhodného a nevkusného — to cítil sám, a proto choval se velmi neohrabaně . . . Zadíval se na své dítě, které mělo ještě zarudlou a jemně povrásčelou kůži, a bylo mu velmi podivno, že on, tvrdý chlap, je otcem tohoto hebkého stvoření. I začal polehoučku dotýkati se děcka prsty. Selka však mlčky jeho ruce vzdalovala . . . Chvilí trvala tato hra rukou. Potom se oba na sebe podívali a rozesmáli se, neboť oba přepadla v té chvíli stejná myšlenka — že jsou ještě jako malé děti. Ale jen je přepadla, již zmizelo kouzlo chvíle. Selka sice pod tlakem této myšlenky zradostněla ještě více, ale sedlák se hluboce zastyděl. Vrátilo se k němu hrdé sebevědomí. Proto vstal, začal přecházeti pří-

stěnkem a již nahlas hovořil o jménu děcka, jeho kmotře a o přípravách ke křtinám, které po jeho vůli měly býti k vděčné radosti Mariánině okazale hlučné.

Byly také. Kmotrou děcka, obdrževšího jméno po matce, byla selka Solnařová, a již tato skutečnost způsobila, že rodinná slavnost na gruntu Maretíkově stala se událostí známou po celém kraji, neboť oba statky se přičinily, aby znovu byla rodu Hrubých ukázána bohatost i vychloubačná pýcha Grubů. Zejména sedlák Solnař pohnul Michaela k tomu, že se nezalekl nijakého nákladu. Činil tak proto, že jediný snad postřehl, byť velmi dobře utajenou, nelibost Maretíkovu, a za svět by nebyl připustil, aby si ještě někdo druhý osvojil jeho poznání, věda dobře, jak by ho bylo využito Hrubými.

Za jeho pomoci a dle jeho rad jednajícímu Michaelovi podařilo se tak naprosto oklamati nejen celou vesnici, nýbrž i celý širý kraj — a v první řadě i vlastní ženu. Nikdo neprohlédl jeho hlučného veselí. Nikdo pod ním nevytušil mučivé bázně, aby grunt nezůstal bez dědice. Michael sám ji zaháněl vynuceným úsměvem; vracela se však neustále . . . Maretík byl pak dosti silný, aby se jí poddával jen o samotě a na chvíli; před ženou a lidmi chodil jako dříve, hrdý a sebevědomý, ani slovem, ani hnutím, ani pohledem nedávaje na jevo, že červ strachu hryže na jeho pýše.

Z bázlivých utrpení samotářských chvil vyrostl nový květ jeho selské povahy . . . Dříve jenom toužil po synovi, ale nyní touha se proměnila v křečovitou vůli a zarytou odhodlanost dáti se v boj se vším, s přírodou i osudem, a za každou cenu vynutiti na nich svoji . . .

VII.

Snad i proto na tolik zaměstnala mladého Mare-
tíka starost o potomstvo a dědice, že na statku
celkem nebylo mnoho jiných starostí, alespoň tíživých
ne. Ony obvyklé, jaké jsou v každém hospodářství,
stejně jako v každém jiném povolání věrnými průvod-
kyněmi života, nemohly ho nikterak cele zaměstnati,
poněvadž jejich větší část přejímala žena, jednající
nyní tak, jako by zdvojenou pílí a hospodárností
chtěla smýti vinu nevyhovění tužbě a přání mužovu.

A zdálo se, že samo boží požehnání si oblíbilo
Maretíkův grunt. Nechať s čímkoliv hospodář začal,
zdařilo se. Pole rodila po jeho vůli a nad míru od
nich požadovanou, mezi dobyt看em nebylo chorob
ani pádů, a sám čas přál Michaelu Grubrovi, že
vždycky podařilo se mu, ať již obilí, dobytek, nebo
cokoli jiného zpeněžití vyhodněji, než komukoli ze

vsi. To vzbouzelo až reptání mezi mnohými, daleko potřebnějšími, kteří nemohli nijak pochopiti, že tento peněžní zdar Maretíkův jest podmíněn možností počkati s prodejem na vhodnou chvíli, která jim, zadluženým, nebyla dána.

Než i jiná podnikání jeho, která začasťe vynucovala si pochybovačné projevy sousedů v nedělních besedách a nedůvěřivé úsměvy a vrtění hlav při prvním doslechnutí o nich, překvapovala výsledky. Byl prvním ve vsi, kdo začal pěstovati mnohohlíznaté průmyslové brambory. Před tímto prvním odvážným počinem, rušícím zakořeněné hospodářské zvyklosti, bylo mu vyslechnouti mnohá varování i kázání od svých a slova posměchu se strany Hrubých. Mlčel však k těm i oněm projevům a vyčkával trpělivě, ne-
jsa si sám jist výsledkem. Byly i chvíle, kdy uvnitř opatrnicky zalitoval svého činu, vnuknutého mu správcem hospodářské školy v nedalekém městečku, k němuž rád zacházel na radu, neboť v prvému nadšení — po vyslechnutí nábadného výkladu a slibu účinnosti při odbytu — věnoval pokusu příliš značnou plochu, takže v případě nezdaru byla jistá citelná ztráta. Ale již při podzimním dobývání mlkly hlasy pochybovačů. Úroda podivné plodiny byla znamenitá, takže zbývalo jen přesvědčiti se o její užitečnosti a výnosnosti. A stalo se. Maretík odvezl své

brambory do města na nádraží, a sotva že poslední náklad byl dodán, pochlubil se všem výsledkem. Proti černému na bílém, doprovobenému poukazem na vyznačený peníz, byla vyloučena každá pochybnost. Výsledek byl již prostý. Druhým rokem nepěstoval kaceřovanou rostlinu pouze Maretík, bujela i na polích těch, již se před rokem posmívali.

Každým rokem přiučovali se od něho sousedé něčemu — a jaký div — že proto vážnost jeho stoupala. Podařilo se mu vnést do dědiny i nový, lepší názor na chov dobytka a přesvědčiti příkladem, nedoprovobeným výklady a poučováním o důležitosti a významnosti různých zanedbávaných a podceňovaných „maličností“ — jakými po názoru starousedlých bylo účelné uspořádání stájí, udržování čistoty v nich a přesnosti v krmení . . . Těch zásluh nebylo mu možno upříti, avšak ony samy o sobě nebyly by tak působily. Co si jiného daleko více imponovalo sedlákům. Michael Gruber zaváděl svoje novoty naráz a bezohledně ve velkém měřítku, neřídě se nikterak zvykem opatrnického zkoušení. Byla to opět selská pýcha, která ho nutila jednati, a vedle ní i jakási hráčská vášeň. Hned o prvním pokusu zalíbilo se mu velmi v dráždivě napiatém vyčkávání i rozkoši sebevědomé radosti při konečném zdárném výsledku. Pro ni zamiloval si smělost podnikání, která ho povyšo-

vala v očích všech. Brzo stal se chloubou vesnice a autoritou, jejíž hlasu bylo dbáno i staršími a zkušenými. Jeho starostenský úřad byl tak silně zdůvodněn, neboť nevděčil již za něj gruntu svému, nýbrž sobě samému. Pochopil velmi dobře i tuto skutečnost a neváhal ji zdůrazniti veřejně v hospodě před Solnařem při nahodilé příležitosti, kdy bylo jeho gruntu pochlebováno s poukazem na úřad, téměř trvale na něm vykonávaný, prohlásiv s hrdostí a gestem španělského granda, že nyní starostou není Maretík, nýbrž on — Michael Gruber. — Učinil tak zúmyslně před Solnařem, poněvadž nelibě nesl jeho občasný protektorský tón, jímž mu příliš dával najevo, že se starostenství v obci s ohledem na grunt vzdal v jeho prospěch. Nebylo pochyby, že Solnař dobře vycítil hrot jeho slov, ale ku podivu klidně spolkl tuto nevalně příjemnou pilulku, ani slovem se neopřev: ba, zanechal naprosto i svých oblíbených poznámek . . .

Celkem se novotářství Michaela Grubra vžilo, a dík dosaženým úspěchům bylo na ně pohlíženo, jako na užitečně poučnou věc, již první smí si dovoliti právě jen největší a nejbohatší sedlák ve vsi, který při nahodilém nezdaru vzniklou ztrátou nemůže býti poškozen tak těžce, aby pociťoval jejích následků po řadu let. Jen jednou ještě v povážlivé míře zneklid-

nil všechny. Tehdy mnozí, ačkoliv byli jím poučeni několikrát prakticky o nesprávnosti svých závěrů, zapochybovali o jeho zdravém rozumu. Na vlhkém poli u luk začal pojednou pěstovati kmín. Událost vzrušila. Ne tak pochybami o výsledku a výnosu, spíše uražením posledních zbytků tradičního cítění, neboť nikdo nechápal, jak může sedlák svoje pole zaneřádati podobnou zahradnickou slotou. Michael po svém zvyku zase mlčel a přeusmíval jejich sebe ostřejší námitky v povýšeném klidu, kterým je vyzkoušeně odzbrojoval už po řadu let. Neuvěřitelný zisk z bídného pole pak překvapil každého. A byť v tomto případě nikdo jeho příkladu nenásledoval — neměl také nikdo ve vsi k tomu účelu vhodného pole — přece všichni smířili se s nešťastným kmínem do té míry, že připustili, uznávše výhody z počínu plynoucí, jeho pěstování na poli.

Tak stalo se, že skoro každý ve vsi přiučil se už od Maretíka něčemu. Skoro každý, neboť zatvrzelou výjimku činil zase starý Krutina. Ten neužil ani jediné zkušenosti mladého sedláka ve svůj prospěch, zůstává věren starým zvykům, ale také počínání jinakého nehaněl, ba ani se nepouštěl do úvah o něm, i když tak činili všichni. Zmrtvěl jaksí a stal se žalostivou připomínkou někdejší selské pýchy. Byl proto nepřijemný všem, neboť se podobal kamenu, ležícímu

v řečišti bystřiny, o nějž velmi často proud zavadí, ale nemá síly odstraniti jej s cesty.

Opuštěn všemi byl již dříve, avšak vzájemný poměr mezi ním a ostatními Hrubými proměnil se během několika let ještě více. Bývalé vědomí příslušnosti ke Krutinovu dvoru bylo zapíravě zapomenuto, poněvadž čelného postavení v rodu se domohl Jandík, který celé přízni vemluvil mnohem mírnější zaujetí proti starostovi a podstatně proměnil i její jednání. Po někdejší nenávisti a zášti nebylo téměř stopy, a Jandík sám zcela zřejmě nadbíhal Grubrům, byť se u nich setkával s nezměněně povýšeným odporem. Toto jednání bylo příčinou jeho veřejné roztržky se starým Krutinou, který delší dobu mlčky pozoroval jeho nadbíhání a podlézání. Hořkost mu naplňovala srdce nad takovým úpadkem hrdosti, ale přes to se nedal strhnouti k nijakému projevu, poněvadž na druhé straně ve své pyšné samotě, neohebný a nepodajný, pociťoval slavné dostiučinění v klidu svých dnů, neporušených sebe menším ústupkem. — Jandík však sám vydráždil starého sedláka k stručnému, ale říznému tnutí. Po svém dávném zvyku postál každé neděle Krutina s ostatními sedláky své přízně po vyslechnutí mše před kostelem. Činil tak vytrvale, třebaže již dávno byly mu lhostejny všechny přespolní novinky, které tu byly sdělovány a přetřásány spolu

s obecními záležitostmi. Velmi často bylo hovořeno také o zeti Krutinově, ale ten nikdy ani slovem neuznal za vhodné názory ostatních opravit, nebo řeči se zúčastnit. Kterési letní neděle však, když hovor znovu dotkl se jednání Maretíkova, začal Jandík starostu si pochvalovati a vynášeti jeho zásluhy o obec. Už dříve tak činíval před ostatními v hospodě, kde mu mnozí horlivě přikyvovali, a někteří slabě odpo- rovali. Tenkrát všichni mlčeli, neboť zdálo se jim nevhodné před starým Krutinou provázeti souhlasem závěry Jandíkovy. A tehdy, snad že cítil napiaté vy- čkávání všech, Krutina promluvil. Chvilku nechal Jandíka mluvit, pozoruje ho přimhouřenýma očima, a když byl uprostřed řeči, neočekávaně k němu při- stoupil a zaklepal mu na rameno . . .

„Jen tak dál, Jandíku,“ — řekl mu, když umlk- nuv, tázavě se na něho zadíval, — „zdá se mi, že bu- deš brzo prvním výborem!“ — —

Řekl, a než kdo se mohl vzpamatovati z překva- pení, obrátil se zády k oslovenému a odcházel hrdě návsí do svého statku, chůzí i držením těla dávaje na- jevo štítivý odpor . . . Jandík se sice vzpamatoval velmi brzo a pokusil se posměchem zvrátiti slova Krutinova. Nezdařilo se mu však, Dojem byl příliš silný a příliš stísnil ostatní, než aby mohl býti setřen pouhými slovy mnohomluvného sedláka. Nadto byli

i mnozí, kteří uvnitř dávali Krutinovi za pravdu. A právě tenkrát mohl ještě nabýti ztracené vážnosti v rodu. Netoužil však po ní, ba ještě více se zcizil všem, uraziv je velmi citelně němým pohrdáním — neboť od té neděle nezastavoval se již s nimi na besedu pod lipami, odcházeje přímo z kostela do statku, kde zbytek nedělního odpoledne ztrávil se synem na zahradě.

Zanevřeli proto na něho, a v krátkce byl jim i ku posměchu, zdůvodněnému nezdary, které byly věrnými průvodčími každého jeho činu, stejně jako Maretíkova zdar. Tvořil jeho příkrou protivu a napomáhal tak, poněvadž zdánlivě byla poučná, přesvědčovatí ostatní o správnosti jednání zeťova. Celkem za svoji smůlu nemohl, bylo to shoda okolností, která jednomu napomáhala a druhého poškozovala, a pokud byl vinen, bylo mu lze vytknouti jen zaryté setrvávání v započaté práci, i když byla prokázána její bezcennost nebo škodlivost.

Jakoby v odpověď na Maretíkovo pěstování průmyslových bramborů zavedl si chov vepřů — a červenka, v nedostatečných chlévcích se zahnízdivší, způsobila mu citelnou ztrátu. Lnem chtěl ji nahraditi. Osel jím několik kusů svých polí a znovu zplakal nad výdělkem. Sucho, udeřivší v čas nejžádoucnější vláhy, pohatilo mu jinak pečlivě promyšlené výpočty. —

Krátce: ať již činil, co chtěl, nezdar ho stíhal vytrvale, a byť se lopotil na polích do úmoru a celou zimu tahal a vozil dříví z lesa, nemohl se nijak probrati z dluhů. Dělal a staral se na daně a na úroky.

Jedinou útěchou mu bylo, že se na statku Maretíkově začala zahnizďovati nespokojenost. Její příčina byla prostá; grunt, zdálo se, že kvete pro děvčata. Tři děti měl již Maretík, jako schůdky po půldruhém roce od sebe odrostlé, děti silné a zdravé, ale co to bylo platno, bylo-li přespříliš jisto, že žádné z nich ze sukní nevyroste do kalhot. . .

Již ani nespokojenost Maretíkova nebyla po vsi tajemstvím. Nebyla však posmívána, nýbrž chápána, neboť to je sedlákům společné se šlechtici, nebo vzhledem k dávnému původu naopak, že se obávají vymření potomstva po meči. Jedni pro uchování erbu do příštích věků, druzí pro udržení gruntu v majetku jména. — Ale nebyla známa ihned . . . Když narodilo se mu druhé děvče, stejně jako po prvé ani ženě jí nedal na jevo. Pravda, hlučných křtin již nestrojil a pomračoval se lehce prvé dny, ale ani slovem si nezastýskal . . .

Teprvé po třetí se jí netajil. Tehdy, když mu oznámili narození, odešel z domu do hospody a do němoty se opil. Změklý lítostivostí opilců veřejně si se slzami postěžoval do osudu. — Hned druhého dne

se však zastyděl, zvěděv, že svoji tajnou bolest nevolně prozradil. Vzprímil se zase a jediné slovo mu již nepřešlo přes rty. Mohlo se mnohým zdáti o smíření se s osudem, ale sedláci příliš dobře rozumějí těmto bolestem, než aby mohli býti klidem oklamáni . . .

Vlastním však se neuzdávalo hovorem dotýkati se věci před ním, a Hrubí, kteří se sice časem ve dvou nebo ve třech po selsku drsně zaposmívali domnělé nedovednosti Michaelově, v hospodě a před cizími lidmi mlčeli stejně jako Grubrové. Vážnost, jíž starosta požíval, donutila je k této šetrnosti, vzácné u sedláků v horách, jimž škodolibost jest vrozenou vlastností.

 Mlčeli všichni. —

A snad právě proto, že se nemohl vzteklivě vybiti a vybouřiti, trpěl Michael Gruber dvojnásob. Ve chvílích samoty i po příčinách se ptal a jich se dohadoval a nebyl dalek uvěřiti, že osudová schválnost zaviněna je původem ženy z krve Krutinovy Stará zášť, umlčená již téměř, začínala se mu v prsou probouzeti znovu — ale nebylo jeho vinou, že prudce vybuchla ve chvíli, kde nejméně byla očekávána, a kdy její nové vzplanutí přivodilo důsledky nejhorší.

 Podnítil ji jeho vlastní švagr.

 Dorostl pod otcovým vedením v kvítko z čertovy

zahrádky. Všecku zarytost podědil spolu s jízlivostí, a předčasně uvyklý na rozumářské výklady otcovy, přes chlapecký svůj věk vpravil se již dokonale do poměrů, s nimiž zápoliti bylo jeho životním úkolem. Přisvojil si i poslední otcovu radost z dcer Maretíkových, které nevědomky spolu s pošklebnou poznámkou starého Krutiny staly se příčinou prvního střetnutí obou rodů v novém znesváření.

V té době právě byla na Maretíkově gruntu očekávána po čtvrté radostná událost, které vyčkával stejně napiatě starý Krutina, jako Michael Gruber, první se škodolibou zvědavostí, druhý s bázlivou obavou.

Ale dříve ještě, než se udála, stalo se . . .

VIII.

O prvním máji, kdy po starém zvyku, jako ve všech dědinách, i ve Starých Dvorech stavějí chlapci děvčatům máje pod okna, učinil tak také sotva patnáctiletý Krutinův Jiřík. Nejlepší smrček, štíhlý a vysoký, vybral v otcově lese, do leskle bíla po kmínku jej oloupal a vyčepil fábory ze šustivého papíru. I zelený věnec z peručí upevnil po významně přiznávajícím způsobu chlapců, že ta, které máje bude postavena, dosud nezhřešila láskou. A sotvaže předmájová noc se tiše rozložila nad krajem, chvátavě vyšel k Maretíkovu statku . . .

Ráno, vycházeje ze statku, zastavil se Maretík v rozkročení, vida máji před stavením. Hněvivě se zachmuřil v myšlence, že ji sem postavil děvečce některý čeledín, nedbaje dávného zvyku, podle něhož je náves vyhrazena selským dcerám, kdežto čeledi

dovoleno takovým způsobem oslaviti svou lásku pouze uvnitř dvora, nebo na sadě. Maně se obrátil. Ale i v rohu dvora šustěla máje papírovými fábory. Usmál se, napolo jsa spokojen a káraje v duchu sebe sama z myšlenky, že by se někdo osmělil zvoliti právě starostův statek k podobné nedovolené výstřednosti. Než, tajemný původ máje, ani její náležitost nebyla tím nikterak vysvětlena. Věc ku podivu zaměstnala podezřívavého sedláka, poněvadž vytušil v ní jakousi nepěknou čertovinu. A třebaže chválal pro porodní bábu ženě, které se náhle přitížilo k hodince, vrátil se ještě zpět do dvora, aby poslal pacholka pro obecního slouhu.

Nebyl by směl býti starostou, aby se dárce máje nedopátral. Ještě před polednem dostavil se k němu slouha přímo z výzvědu, aby mu pověděl, že byl viděn mladý Krutina. Slyše zprávu, zatvářil se Michael Gruber nepřiliš vlídně, neboť jeho podezření bylo jí jen zesíleno. Do samého poledne přecházel dvorem přemýšleje. Zabloubal se o věci i proto, aby unikl svým obavám a trapné nedočkavosti na výsledek porodu, k němuž selka pracovala. Ale selka rodila ku podivu těžce...

Juž bylo odpoledne, a dosud ticho jako před bouřkou. Michael při obědě pozřel jedva několik lžic polévky, zneklidněn vším, a zase přecházel dlouhými

kroky dvůr od stodoly ke vratům. K žádné práci se nedovedl soustřediti, ačkoliv se neustále ohlížel po zaměstnání. Nač sáhl, vypadlo mu z ruky.

Náhle kvikot několika trumpet a klarinetu připomněl mu májovou muziku i starostenskou povinnost. Jako tonoucí stébla, chytil se vítané příležitosti posíliti úředním výkonem těžce zkoušenou pýchu a dokázati sobě samému vlastní důležitost.

Nakrčil se několikráte, oklepal kabát, srovnal si rukávy — a již se vážně volným krokem ubíral návší do hospody. Jen vešel, utichla muzika a ustal rej. Několik chlapců shluklo se k němu, aby mu rozjařeně připili. Ale samolibý úsměv mu přimrzl na rtech . . .

V rohu šenkovny u okna stál jeho švagr — Jiřík Krutinů — díval se na něho upřeně a potichu a potměšile se usmíval. Rozpomenutí na máji udeřilo Michaela Grubra jakoby kamenem do týla.

A již vykročil . . .

Živé vzrušení všech přítomných mu napovědělo, že nikomu z nich není tajno, nač se bude ptáti, že všichni snad vědí více, než on. Toto poznání podráždilo ho ještě více, než ticho, které zavládlo ve chvíli, kdy se zastavil před Jiříkem. Do něho zahovořil . . .

„Dověděl jsem se“, řekl ze široka, jako by šlo o rozmarnou příhodu, „že jsi mi před stavením po-

stavil máji . . . Jsi ještě chlapec, ale tolik bys už mohl vědět, že děvečkám se staví za chalupou . . .“

„Však jsem jí také, starosto, děvečce nepostavil,“ — uraženě odmítl napadený pošklebnou domněnku sedlákovu . . .

„A komu tedy? Za selkou mi snad nechodíš?“

„Ne, starosto: vaší Mariáně jsem ji postavil!“

„Kýho výra!“ — udivil se starosta. — „To je mi novinka! Ještě se nepodívala do slabikáře, a již má chlapce. Ale Jirko, Jirko, kam jsi dal rozum! Kopu let bys musil na ni čekat . . .“

„Nic nevadí,“ — řál na ostro posměškem pobouřený chlapec, — „mám ještě dost času, mohu čekat na „Dolinu“ ještě dýl, než jste čekal vy, jen když ji vyžením. Beztak ji nemáte komu postoupit, a tak přijde zase tam, kam patří!“

„Chlapče!“ — zadrtil mezi zuby Maretík, lapaje po vzduchu, neboť to bylo napoprvé, kdy si někdo dovolil dotknouti se jeho nejbolavější rány. A kluk byl, kdo si dovolil — Krutinův kluk k tomu.

V hlubokém tichu šenkovny se za starostou zasmály dva nebo tři hlasy . . .

Poslední špetka rozvahy v té chvíli opustila sedláka. Široce se rozpráhl a plnou silou udeřil Jiříka do tváře, až mu vystříkla krev nosem i ústy . . .

Slova nepromluviv, obrátil se po té, nevšímaje si

po nenadálém uderu potácejícího se chlapce, a změřiv ještě zamračeným pohledem překvapeně utichlé ostatní, vyšel z hospody na náves. Oddychoval prudce, a ruce se mu třáslly, jako by byl přes den sám na „Dolině“ mandel for pšenicí vrchem naložil. Ale ještě řádně nepromyslel dosah potupy, která ho právě stihla, když z vrátek statku vyběhla mu naproti děvčeka. — Michael se zastavil, vida ji, a podivně zmrazen tušením, vyčkával uprostřed návsi. — —

A nemýlil se! Právě se mu narodila čtvrtá dce-
ra . . .

Když vyslechl nežádoucí zprávu, naběhla mu silná namodralá žíla od kořene nosu k vlasům, jako by ho byl někdo šlehl ocelovým prutem přes čelo. Nahrbil se, stiskl rty a sevřel dlaně v pěsti. Na děvčeku, uděšeně na něho pohlížející a vyčkávající jeho slov, houkl podrážděně, aby šla po své práci. Odchvátala jako vyplašený pták nazpět, a za ní pomalu, neztrácejce ničeho z důstojnosti chůze, ubíral se návsí Michael Gruber . . .

Na záprsní očekávala ho porodní bába. Úlisně a podlézavě začala po babím způsobu drmoliti cosi o zdravém a hezkém děťátku, které je božím požehnáním do domu. Bylo patrné, že jí selka poslala muže v ústřety. — Starosta však, jako by jí neslyšel a neviděl, přešel kolem ní beze slova a nedbal jí ani, když

ho obskakovala v chůzi. Teprve když v síni domu chtěla před ním vstoupiti do komory, chytil ji pevně za rameno, stiskl a smýkl jí nazpět do síně. Zavýskla bolestí, ale slova zarazil jí na rtech rozhněvaný pohled sedlákův.

Michael Gruber sám vkročil do komory a dveře přirazil za sebou.

Až doprostřed místnosti došel beze slova. Tam se zastavil a ruce založil vysoko na prsou, jak činí vesničtí rváči před střetnutím se s protivníkem. Selka na loži těžce oddychovala, pohlížejíc zveličenýma očima na něho v bázlivé nedočkavosti, cože se stane.

A již Michael Gruber zabouřil.

„Pro radost tátovi mi holky rodiš, či co? Nebo proto, aby se mi chlapci mohli posmívat? Na koho se starám, na koho dřu? Na to, aby tvé holky po cizích gruntech statek roznesly?“ — —

Do ticha světnice po náhlém umlknutí sedlákové ozvalo se těžké vydechnutí selky.

„Nehekej!“ — vykřikl Michael drsně, — „nemáš proč! Dost dlouho jsem mlčel, dost dlouho jsem čekal, ale každý rozpálený plát, kapeš-li na něj neustále studenou vodu, musí nakonec prasknout! Třikrát jsem ani necek! ale teď již toho mám dost! Do pěkné přízně jsem se dostal, pěkné jste mi plemeno! Táta dělá panským fořtům pacholka, bratr, sotvaže

odrostl kantorově metle, mi spílá po hospodách — a žena mi chce holkami rozparcelovat grunt. Dost toho mám, povídám ti: dost!“ — —

Potom se nahrbil a šel k loži. Žena se před ním tiskla do vysoko nakupených podušek, nevědouc, udeří-li ji nyní.

Ale Michaela zastavilo několik kroků před ložem cosi silnějšího, než byl sám. Hrdlo se mu zúžilo. Zapolykal proto, ale marně . . . Slzy valem hrnuly se mu do očí, lícní svaly se křečovitě zaškubaly, a brada se mu roztřásla. Zlomeně opřel se o pelest postele a začal skučivě plakati, jako poraněné zvíře . . .

Kdyby byl ženu udeřil, nebyla by se snad tolik polekala, jako nyní. Pláč mužův jí byl čímsi děsivě novým, čímsi naprosto nepřirozeným. Viděla ho vždycky tvrdě a pyšně vzpřímeného, železného při každém úderu, a proto nechápala ani jeho náhlého přechodu z drsné příkrosti v pláč, ani jeho hluboké a ostré bolesti, již vycítila. Nová, nikdy nepoznaná bázeň ji sklíčila. Vidouc muže, jedinou svojí oporu, na kterou spoléhala, podivně zlomeného, pochopila po prvé svoji ženskou slabost — a úzkostná myšlenka, že by Michael mohl zůstat ponížený a zeslabený do příštích dnů, zabořila ji tak, že pojednou propukla v nepříjemné naříkání, složené ze slabik prostých

významu, a proto i děsivé, jako malomocné vzkřeky hluchoněmých.

„Proč mi to děláš,“ — začal konečně Michael roztřeseným hlasem — „proč mi nedáš chlapce? Každý chalupník, když spravuje došky na chajdě, ví, pro koho se stará, aby mu trámy nezahnily. A já pomalu budu k posměchu celé vsi. Chlapci již se mi dělí o grunt, a staří se mi pošklebují za zády. Dlouho-li to potrvá, a budou se mi smát přímo do tváře!“

„Michale!“ — řekla plačtivě selka, obracejíc se na loži k němu. Ale nedořekla věty, kterou sotva načala, poněvadž se nově poděsila vzezřením sedlákovým.

„Michale!“ — zaopakovala jenom, plna hrůzy . . .

Ale Michael Gruber jí neslyšel. Prožíval právě hroznou chvíli představy věštby, předpověděné sobě samému. Viděl do pošklebku stažené obličeje všech Hrubých, obličeje, po nichž by nebylo lze tak lehce udeřiti, jako dnes učinil . . . Hroznou hodinu zpřítomnil si tak, že zapomněl na svůj propuklý smutek a znovu křemeněl vzdorem. Vypíal se, napřímil a těžce vydechl. Potom jako podrážděný býk zakroutil hlavou po světnici. Okny lila se dovnitř nazlátlá sluneční zář a kreslila čtverečky rámu na podlaze. Moucha tančila a bzučela na skle. Veliká kachlová kamna

svítila vyzývavě jasnou zelení, a malovaná truhla mezi okny, v níž byly uloženy záloženské knížky a dluhopisy, holedbala se hranatostí svých kovaných rohů a ohromností starého tepaného zámku. — Michael Gruber vydechl po druhé, zatínaje pěsti. Ve tváři zbrunátněl, a žíla na čele začala znovu silně vystupovati.

„Selko!“ — řekl pojednou neočekávaně, každé slovo překusuje do slabik, aby po zvyku horáků dodal větě důrazu a váhy — „ještě jednou ti počkám! Chci mít chlapce, a budu mít chlapce. Bude-li to zase holka, utopím ji v tůni pod olšemi u „Doliny“ jako štěně. Povídám ti to dnes, aby se ti znovu nezachtělo jinak . . .“

Mariána na loži ani nehlesla. Krčila se jenom do peřin, nechápajíc již vůbec ničeho. Cítila jenom mdle a neurčitě na dně svého selského srdce, že na ní bezmocné viny není, ale spolu jí bylo jasno, že sedlák má plné právo na svoji drsnost a hněv.

Michael postál ještě chvíli u pelesti lože, pohlížeje na ni upřeně a potom beze slova, vzpřímen a hřmotně našlapuje, vyšel ven. — —

Na zápraží stála porodní bába, naslouchající až do té chvíle v síni u dveří, a odskočivší sem při zaznění prvního kroku sedlákova. Před ní zastavil se Maretík, oznamuje jí stručně, že bude kmotrou jeho

právě narozenému dítěti, a spolu nakazuje, aby doběhla k faráři se vzkazem, že zítra ráno přede mší se odbudou křtiny . . . Ačkoliv byla překvapena, pochopila, jakou to pohanu nakazuje starosta své ženě i dítěti: ale neváhala ani vteřinu a rozběhla se na faru, radujíc se uvnitř z prospěchu, který jí najisto vzejde z nenadálého kmotrovství. —

Starosta díval se za ní, až vešla do dveří fary, a potom zamračen se pustil po humnech a kolem „Doliny“ k svému lesu na stráni . . .

IX.

Křtiny byly odbyty po přání sedlákově velmi krátce k nemalému pohoršení celé Grubrovské přízně, která byla uražena kmotrovstvím, k jakému se uchylují jen nuzáci. Se starostou však bylo nesmírně těžko hovořiti o této věci. Stačila jen nepatrná zmínka, a již Michael rudl, a čepýřil se, jako krocan podrážděný červeným šátkem.

Přece však musil vyslechnouti pernou lekci, tím pernějši, že vyslovena byla ústy starého Krutiny a na místě, kde ho Maretík nemohl ani zakřiknouti, tím méně donutiti k mlčení. — U okresního soudu se stalo, neboť starý sedlák nenechal bez odplaty políčku, uštědřeného jeho synu. Věděl předem, že při vyhraje, stejně jako, že trest prisouzený Michaelu Grubrovi bude velmi nepatrný. Nezáleželo mu však na potrestání starosty, chtěl si zjednati pouze vhod-

nou chvíli, aby mohl beztrestně a nerušeně udeřiti nenáviděného zetě do nejcitlivějších slabin.

A učinil tak naprosto dokonale. Se stařeckou jízlivostí a selskou rozvlácností přetřásal před soudem Michaelovu marnou snahu vymoci si na ženě syna, a stejně pošklebně objasňoval i slova synova, stotožňuje se s nimi a neupřímně jim podkládaje smysl zcela jiný — jako by jimi byl vyjádřen ne posměch, nýbrž oprávněná snaha dosíci toho, aby nejlepší kus půdy nevyšel z držení nejbližšího pokrevního příbuzenstva . . .

Štěstí mu přálo tak, že mohl nerušeně a po své chuti pocuchati starostovu pýchu, neboť mladý soudní adjunkt, nedávno na místo dosazený, se zájmem naslouchal podivnému vykladu sporu . . .

Konec byl skoupě prostý. Michael Gruber zaplatil nepatrnou pokutu: ale i bez ní již bylo dosaženo cíle. —

To byl poslední kousek starého Krutiny, jímž znovu na sebe upoutal pozornost přízně a vnutil jí první jiskru nového sebevědomí, neboť dokázal, že přece jenom lze se dostat i Maretíkovi na kobytku. I jakési úcty, vzešlé ze studu a zahanbení, se u své přízně domohl. Nebylo však mu již práno náležitě jí využití, neboť krátce po té začal pokašlávati a polehávati, stěžuje si hned na bolesti na prsou, hned do

píchání v kříži. To se mstila nemírná pracovitost a ziskuchtivost . . . Odevzdal synu svůj potah a sám dohlížel jenom na hospodářství, ale ani toto ulehčení nepomáhalo. Den ode dne bylo mu hůře. Neviditelná síla mu ohýbala tuhý hřbet a tiskla ho k zemi. Přes to však ho nenavštívila myšlenka na lékaře. Tak zle mu nikterak nebylo. Horáci totiž pro lékaře posílají jen tehdy, když již mají smrt na jazyku — a ještě častěji — teprve tenkrát, když je třeba ohledání mrtvoly a vystavení úmrtního listu.

K této druhé skutečnosti došlo před podzimem. Starý Krutina zemřel, a nebylo vůbec sporu o příčině jeho smrti, neboť ve Starých Dvorech od nepaměti umírali a umírají lidé pouze dvojí smrtí; stářím a udřením. A druhou z nich sešel se světa i starý Krutina. To, co doktor o prohlídce napsal, nemělo významu: učenostem horáci nikdy nerozuměli, a varují se jich jako morové rány, poněvadž ony, více než cokoli jiného, mohou zmásti jejich zdravý úsudek, který konec konců je dojista absolutně správný. —

Starý Krutina umřel, byl pochován, a Jiřík zdědil grunt. To všecko bylo prosté a samozřejmé, takže nikdo neměl příčiny se nějak udivovati. Pošklíbl se sice v hospodě Maretík mladému hospodáři, podléhajícímu moci poručnické, ale sám věděl dobře, jako ostatní, že Jiřík, vyceповaný starým Krutinou, bude

přes svoje mládí hospodářem dobrým, takže o nějakém dalším poklesu statku nebylo možno se zasnívati.

Mladý Krutina pak snažil se úsilně, aby si plně zasloužil dobrého soudu. Zvážněl nad svůj věk a všecko chlapecké, ba i všecko, co nesouviselo s hospodářstvím, pustil ze zřetele. Krutinovská nepodajnost se v něm projevila nejhouževnatější tuhostí. Sám vedl vše ve stejném rozsahu, jak tomu bylo za nebožtíka otce, a sotva potřeboval rady svého poručníka. Byl jím, jak ani jinak býti nemohlo — sedlák Jandík, zřetelně tak označený za hlavu všech Hrubých. Jiříkovi samému nebyla tato skutečnost valně po chuti, ale podědiv i krutinovské opatrnickví, přemohl se do té míry, že nijak nedal na jevo svoji nespokojenost. Mlčky se podřídil vůli a rozhodnutí přízně a získal si tak naprostou spokojenost všech. Bylo však dosaženo ještě více. Poručnictvím nad Krutinovým statkem polichocený Jandík ocitl se pojednou v ostrážitém zaujetí vůči starostovi, který, jako dříve tchánu činil, i nyní využíval každé příhodné chvíle, aby omezoval zájmy svého švagra. Jandík, stejně jako většina horáků, v jádru poctivý člověk, nedovedl se neopřítí libovůli starostově, a tak znovu ve vesnici, sotva jakž takž stmelené, zřetelně docházelo k rozestupu a oddalování se obou rodů. Tento

stav byl stupňován stálými malichernými zlomyslnostmi Michaela Grubra. Jimi, a ještě více zdarem svého poručníkování zhrdlý sedlák — neboť statek jen kvetl zásluhou Jiříkovou, již ovšem bez jakékoli domýšlivosti si Jandík přisvojil — tvrdl jaksi nesobecky vůči starostovi. Bylo to celkem podivné. Sedlák, nedovedoucí si ujasniti ušlechtilosti svého cítění, podvědomě cítil jeho hlubokou cenu. Bylo mu příjemno viděti domnělé výsledky své nezištné péče o cizí majetek; sám před sebou stoupal jimi ve vážnosti, a proto nebylo divu, že pro pocit hřejivé pýchy odhodlaně jich hájil proti nepřátelské libovůli.

V třetím roce hospodaření Jiříkova se již zdálo, že nepřátelství mezi oběma rody opět propukne v plné síle.

Bylo to právě v době, kdy dvacetiletý hoch byl prohlášen za svéprávného a ujal se řízení statku. Vlastně — měl se ujati, a byla to opět krutinovská vychytralost, která nedovolila mu tak učiniti v plném rozsahu a do posledních důsledků. Jiřík totiž přesně postřehl všechny výhody, plynoucí jemu i statku z poručníkování Jandíkova, stejně jako i zvláštní jeho pýchu, rostoucí z hospodaření — a dlužno říci, ze zdárného hospodaření na dvou selských gruntech. Proto nemladicky rozvážlivě hned o dni svého osamostatnění požádal Jandíka, aby stejně, jak až dosud,

byl mu radou i činem pomocen nadále. Získal si tak zcela ješitného sedláka i přízeň, které se líbila pozorná úcta k staršímu a zkušenějšímu, a zajistil si pevnou oporu proti vytrvalým nájezdům starostovým.

Ukázalo se brzo, že neprohloupil. Neuplynulo ještě čtrnáct dnů od události, když tu Maretík začal s mladým držitelem statku spor o užívání cesty kolem „Doliny“. Na první pohled bylo patrné, čeho chce starosta docílit. Za „Dolinou“ ležela dobrá polovina pozemků, náležejících Krutinovu gruntu, a kdyby bylo bývalo přiznáno právo Maretíkovi, byl by musil Jiřík na svá pole zajížděti téměř hodinovou oklikou. Spor sám byl podivuhodně zamotán, neboť výhodná, necelá čtyři sta metrů dlouhá spojovací cesta byla skutečně majetkem starostovým, v jehož držení přešla spolu s „Dolinou“. Ve smlouvě nebylo žádné zmínky o jejím užívání, neboť v selské prostotě bylo to považováno za věc samozřejmou. Také o služebnosti vydržení pro krátkost lhůty nemohlo býti řeči. I zdálo se, že pře pro mladého Krutinu je neobežřelostí otcovou ztracena . . .

Ale právě tehdy osvědčil se sedlák Jandík, který Jiříkovu při poctivě přijal za svoji. Nebylo sice již pamětníků, kteří by mohli dokázat služebnost cesty za dřívějšího držení „Doliny“ Maretíky, neboť generace se od té doby vystřídaly, ale přes to Jandík ne-

popíratelně prokázal služebnost cesty v dobro Krutiny. Byl přirozeně na svůj objev pyšnější než Kolumbus, a právem, neboť mu získal právnícký věhlas široko v kraji. Mezi Krutinovými pozemky za „Dolinou“ bylo i uzoučké a chudé políčko, přičleněné k statku starým Krutinou pět let po narození Jiříkově. Koupil je tehdy od zedníka Rožnovského, zetě domkáře Janaty, který se přizemil na chalupu, a jsa řemeslník, odjíždějící každého jara na práci do Němec a teprve pozdě na podzim se vracející, nikterak se nesnažil udržeti skromného hospodářství. Spíše mu záleželo na tom, aby vybavil chalupu z váznoucí na ní pohledávky. Prodal pole starému Krutinovi a zaplatil dluh. A právě toto pole vyhrálo Jiříkovu při, neboť starý Janata a řada jeho vrstevníků ve vsi přísežně dosvědčili svobodné užívání nejkratší cesty k poli po delší, než zákonem předepsanou řadu let.

Maretík ovšem hrozivě vykládal v hospodě, že mohl by nyní dle rady advokátovy přísně se domáhati, aby cesty bylo používáno pouze k obdělávání zmíněného pole, ale současně naznačil, že se mu nechce a nebude se dále tou věcí zaměstnávat. Nedbaje opačného mínění i důtlivých rad ostatních Grubrů, setrval na svém, byť v krátce již poznal, že tak zbytečně zvětčil úspěch Jandíkovy vynalézavosti. Příčina jeho neselské velikomyslnosti byla prostá:

narodil se mu syn, dlouho toužený syn — a draho-
cenná jistota, že Maretíkův grunt nevyjde ze jména,
povýšila ho nad malichernost, jakou je upřílišené
využití omezeného práva napolo zchudlým sou-
peřem.

Ale radost Maretíkova, byť byla sebe větší a sebe
upřímnější, nepostrádala, jako každá radost, krůpěje
hořkosti. Syn Michaela Grubra nevydařil se ani po
tátovi, ani po mámě, ba nebyl podoben ani svým
čtyřem sestrám. Ti všichni byli silní, ramenatí a zdra-
ví — a Bůh sám suď, proč a jak se stalo, že právě
vytoužený a poslední potomek bohatého sedláka byl
od hodiny narození churavcem. Slaboučké děťátko
to bylo, nad nímž každý, porodní bábou počínaje,
dělal kříž.

To všechno mohlo sice nahnati starostovi strachu,
ale nikterak neumenšilo jeho radostné pýchy. Hrdý
nyní na svoji dovednost i na to, jak ženě i samému
osudu naporučil, selsky nepovolně si umínil za každou
cenu udržeti dítě při životu. — Tak se stalo, že po
prvé od nepaměti dojížděl do Starých Dvorů lékař,
aniž kdo umíral. Dojížděl k starostovu synku. Když
po prvé projel ve známém svém kočáru vsí, pobouřil
všechno její obyvatelstvo, ba donutil i radostně roze-
chvělého faráře vyjít před faru — a kostelníka silou
zdeděného zvyku postavil pod zvonici. — A všichni,

když zvěděli, přísně odsuzovali podivné, směšné a rouhavě nezvyklé jednání starostovo.

Jemu soudy sousedů nepřekážely. Hlučně a skvěle oslavil křtiny svého syna, kterého po pradědu nevědomě ironicky pojmenoval Petrem, a úplně proměnil svůj poměr k ženě, který byl od posledního porodu velmi nemanželský. Sotvaže vstala z lože, zahrnul ji dary, a div ji na rukou nenosil. Mariána, rozradována již na výsost tím, že konečně splněna byla její největší touha, a mohla muži vyhověti, netroufala si první dny ani sluchu a zraku věřiti, ale když po týdnu, po měsíci sedlákovyho jednání se nijak neměnilo, oddala se plně blaženecké rozkoši své radosti, nad níž, zdálo se jí, že větší býti nemůže — a pro jejíž trvalé uchování by se byla bez váhání zřekla i naděje v posmrtnou účast na slávě království nebeského . . .

Spokojena byla po prvním míjivém pohoršení i celá vesnice, neboť bylo na půl roku o čem hovořiti ve všech tóninách — od posměchu až k údivu a obdivu u mužů, od pomluv až k závisti u žen, častovaných svými muži modřinami na místě darů.

Než, i největší události časem zevšední — a selská vynalézavost není tak veliká, aby jednou vynucenou vzrušenou pozornost dovedla trvale udržeti v napětí. Uvykly Staré Dvory, a znovu se dostavily

jednotvárně plynoucí a uléhavé dny. S nimi, zdálo se, že uplyne i poslední paměť záští Hrubých a Grubrů, neboť oba vulkány jako by byly vychladly. Krutina si hleděl s tvrdou pracovitostí svého hospodářství, aniž nejnepatrnější zmínkou dával najevo zájem o události, odehrávající se v starostově statku, neboť nedůvěřoval Maretíkovi a obával se možnosti nového zbytečného maření času a mrzutých výloh, nezbytně spojených se soudy — a Michael Gruber se opět vrhl s novou a zdvojenou vášní na své zamilované novotářské spekulace a s nimi spojené výdělkářství, nesestupuje však při tom nikterak s bohorovných výší své velikomyslné pychy . . .

A přece klid byl porušen — naposledy ještě — nepěknou událostí.

Příčinu k ní zaval mladý Krutina, a ve skutečnost ji vtělil Maretík.

Jiříkovi, dospívajícímu do dvacátého čtvrtého roku, se špatně hospodařilo na statku bez ženské: kromě toho probouzela se v něm i — u sedláka zvlášť mocná — živelná touha a hlad těla po tělu. Nebylo překážky, která by mu bránila vyhledati si nevěstu. Ovšem, k tak vážnému kroku bylo třeba mnohých úvah, při nichž nesmělo býti zapomínáno zejména přínosu nevěsty. Konečně však bylo rozhodnuto — a v krátce poté veřejně na návsi byla přetřásána a po-

suzována Jiříkova volba. Nechybělo hlasů, které odsuzovaly jeho zabroušení přes pole, ale těch nemohlo býti dbáno, poněvadž dorostlé dcery horlících zřetelně napovídaly o příčině: soudní a vážní lidé schvalovali však volbu Krutinovu úplně. Mlynář Moravec sice neměl jediné dcery, ale také nebyl nuzákem — naopak, jeho statek, již skoro v kraji ležící, byl velmi pěkný, a mlýn mu vynášel, takže bylo zřejmo, na kolik by si mladý sedlák pomohl. Úplného vybavení statku nebylo sice možno očekávati, znamenitého ulevení břemen však najisto. Nebylo proto mezi Hrubými nikoho, kdo by nebyl souhlasil. Juž juž — že nedošlo k námluvám . . .

Ale tehdy procitl ze své blaženecké nevšímavosti Michael Gruber.

Zvěděl a polekal se. —

Po prvé se vážně zamyslel nad svým jménem i nad čtyřmi dcerami, a brzy usoudil, že výhodná ženitba mladého Krutiny byla by do budoucna nebezpečná prvenství jeho gruntu. Rozhodl se proto jednati — a rozhodnutí uskutečniti nebylo mu příliš obtížno. Mlynář Moravec byl s ním spřízněn, byl mu strýcem, neboť stejně jako matka Maretíkova pocházel z Červeného mlýna — odkud, nejmladší syn, přiženil se na Naušovský mlýn, slouživ tam před tím řadu let za mládka a stárka.

Více než půlletá námaha Jiříkova byla tak během týdne zmařena dvěma starostovými návštěvami ve mlýně.

Sotva první zpráva o tom prolétla vsí, nastalo hotové vzbouření. I domkářům a podruhům, kteří ve Starých Dvorech byli vždy velmi zdrželiví v soudech o sedlácích, zdál se čin starostův nestoudným. Grubrové ovšem jej nevážili na vážkách svědomí, nýbrž radostní nad potupou nenáviděného mladíka mohli se uposmívati — a Hrubí v odpověď nikterak neskrblili spíláním nejdrsnějšího rázu. Nejsilnější výkony v tomto vzájemném zápolení podali sedláci Jandík a Solnař. — Maretík a Krutina zůstali ze všech nejklidnější — a v klidu ještě Jiřík Krutina předčil samého Maretíka.

Poučený první zkušeností, jednal po druhé jinak. Proslechlo se po krátkém čase, a brzo poté bylo zjištěno, že znovu zachází kamsi přes pole. Ale marné bylo vyptávání, marné bylo naléhání. Mladý sedlák mlčel jako hrob a jen se spokojeně usmíval. A že znal své, kteří nikdy v hádce nedovedli udržeti jazyk za zuby, ani nikomu z přízně nenapověděl nejmenšího . . . Potom se začal Jandík tajuplně a usměvavě tvářit, a konečně . . . kterési jarní neděle oba, víc než svátečně oblečení, vyjeli hned z rána bryčkou ze vsi. Bylo zřejmo, že jeli na námluvy, a Jan-

díků že je Krutinovi starosvatem. — Proto celá ves v napětí a rozechvění vyčkávala jejich návratu.

Zbytečně . . .

Vrátili se sice večer, zašli i do hospody, ale byli němí k dotazům i pošklebně zahroceným narážkám, kterými Grubrové snažili se vymoci si výbušného pochluvení. Oba se jen usmívali a vytrvalou mlčelivostí vyhnali zvědavost posměváčků do nepřejícné bázně. Tajemným svým počínáním je zarazili, stejně jako svým vnutili důvěřivou pýchu. Nejvíce ovšem zneklidněl Maretík, který byť schválně nebyl toho dne šel do hospody, přece se za tepla dověděl o počínání obou. Zamýšlel se, dohadoval a chvílemi i za ušima se rozmrzele poškrabával v obavě, aby snad svým zakročením nebyl švagrovi dokonce pomohl, místo aby mu uškodil . . .

Tři týdny trvalo napiaté vyčkávání. Během jich dvakráte odjeli ze vsi Jandík a Krutina, o třetím pak jejich nedělním odjezdu a za jejich nepřítomnosti byla celá ves jasně a určitě zpravena způsobem, který poučil všechny o marnosti jakéhokoli podnikání, neboť děvče, které již spadlo s chlapcem s kazatelny, tuze špatně by se na horách vdávalo, kdyby se mu v poslední chvíli rozbila veselka . . .

Barku, dceru sedláka Roženského z Krasoňovic, si vyhlédl mladý Krutina — a zkušení, hned po vy-

slechnutí ohlášek rozvážlivě usoudili, že ani tentokráte neprohloupil, třebaže věno nevěsty nemohlo dosáhnouti úplné rovnosti s dřívější volbou. — Usmíření byli Hrubí, a kysele se zatvářili Grubrové, jimž zbyla pouze možnost posměšných poukazů na dlouhou cestičku k děvčeti, neboť Krasoňovice byly od Starých Dvorů vzdáleny dobré tři hodiny cesty. Uklidnil se i Maretík a vydýchl si svobodně. Nebezpečí, byť nebylo zlomeno, se přece jenom podstatně umenšilo . . .

Ve vsi pak, dřív ještě, než byla odbývána veselka, zřetelně vystoupil nový poměr obou rodů. Hrubí jaksí zdůstojněli sami před sebou zdarem nejmladšího ze svého středu, a Grubrové polevili ve své vynášivé a urážlivé ješitnosti. Napětí mezi nimi sice nepovolilo, ale novým, byť i ponenáhlym, přece však tušeným blížením se k rovnováze bylo vyneseno výše, zjemnělo jaksí, možno-li toho slova užití, a tím i zdánlivě se umírnilo.

A ještě jeden důsledek přinesly Jiříkovy ohlášky. Krutinův dvůr z ponížení, do kterého upadl nezdary starého hospodáře, začal opět nabývat významu a důrazně připomínati svou čelnou minulost.

X.

Téměř současně pominul také dosavadní vasalský poměr Jiříkův k sedláku Jandíkovi. Mladý hospodář jasně vycítil proměnu v nazírání přízně — a v důsledku uznal, že mu již není třeba záštity. Jeho statek zesílil přínosem ženiným do té míry, že se nemusil obávati vážného poškození možnými nájezdy Maretíkovými. I pro sám domov bylo třeba ženáči více samostatnosti, neboť po selském mravu musí býti ženě vždycky ukázána silná pěst, před ní musí býti sedlák na své půdě neomezeným pánem.

Jandík se sice ještě řadu týdnů nechápavě snažil uplatňovati svá dosavadní práva, ale jeho rad nebylo valně dbáno. Podráždila ho tato skutečnost v prvních dnech, i projevem jí dal průchod, ale přes to se s ní brzo smířil, vysvětliv si ji jednostranně oženěním Jiříkovým, neboť tento výklad nedotkl se

jeho ješitnosti — a jiný urážlivější chytrácky minul, uvědomiv si, že za nových poměrů nebylo by žádoucí sváriti se s mladým sedlákem, který se právě vemluvil do spokojenosti přízně . . .

Stalo se totiž . . .

Jiřík Krutina zpozorovav, že se všichni obracejí znovu k jeho gruntu, nedovedl potlačit — třebaže byl otcem jinak poučován — dosti dobře ješitného uspokojení nad rychle získanou důležitostí ve vsi, a zdálo se mu, že by bylo dobré spolu s polepšením stavu statku přidati mu i něco z minulého významu. Nejvhodnějším prostředkem k dosažení cíle bylo jistě obnovení příkrého poměru mezi znesvářenými. Užil ho, a zdařilo se mu . . .

Když kteréśi neděle si ho starosta v hospodě ze zvyku nepřímou od druhého, Grubry obsazeného stolu dobíral, nemlčel, jako pravidelně činil. Rozhovořil se o své posmívané veselce, špičatě se chlubě, že o ní nehořel ani nevěstin statek, ani stůček plátna že neodnášel na ramenou, moha klidně vyčkati, až mu budou přivezeny doprostřed dvora . . . Hovor v hospodě utichl, celá nedělní společnost zahalila se v hustý dým dřevěných i porculánových dýmek, a napiatá a mlčelivá pozornost všech byla soustředěna na slova zápolících, která již z nepřímé přešla v řeč přímou, a neustále lépe ražena, měla pod zdánlivě

hladkým povrchem proklatě krabatý rub. Brzo však bylo patrné, že proti těžkopádnému Maretíkovi nabývá vrchu jízlivější a řečnější Jiřík. Do sporu vložili se někteří z ostatních Grubrů, ale sotva se tak stalo, již se kurážně ozvali také Hrubí . . .

Dávno se již odmlčel Krutina, když hádka byla nejtuzší a přešla v ústech sedláků do spílání. A ještě dříve, než se zešeřilo, byla celá vesnice na kordy.

Marně hřímal druhé neděle farář s kazatelnou o lásce k bližnímu a o křesťanské snášlivosti — o ctnostech, pro něž ode dávna bylo velmi málo místa v selských srdcích a ještě méně v tvrdých palicích Hrubých i Grubrů. Obojí vyslechli nábožně kárné kázání, s dojemnou svorností sborem — aniž by jim na mysl přišel smysl slova — řekli faráři nakoniec obvyklé „Amen“, a neproměnění vyšli po mši z kostela, aby dále jednali po svém, neboť vzdálena jich byla i pouhá domněnka, že by jejich soukromé záležitosti mohly mít něco společného s kostelem. Instinktivně byli si jisti, že jsou to věci příliš nebožské . . .

Staré Dvory byly opět ve dvě rozštěpeny, a prudký projev nového sváru nebyl daleko.

Jiřík nedopřál ani tu starostovi vrchu. Dříve, než mohl se na něčem ustanovit, již se dostavil silný úder. Vzrušil celou ves, neboť starý spor o cestu ko-

lem „Doliny“ byl znovu vyvlečen na světlo. Krutina vymáhal si soudně na obci zřízení polní cesty ke svým pozemkům. Byl původcem této myšlenky, ne však sám, kdo usiloval o její uskutečnění, neboť dřívějším procesem byla zneklidněna i řada jiných zájemníků, kteří zmíněné cesty používali, a ti se nyní přidali k němu . . .

Celá ta věc, jsouc protahována různými právními kličkami a nepovolností obou stran, hrozila, že se bude vléci do nekonečna. Výlohy vzrůstaly a neustále zřejměji bylo patrné, že na konec jejich břemeno ponese obec. Ti, jichž se věc netýkala přímo — a byla to právě valná většina Grubů — již reptali hlasitě, hrozíce se příštích obecních přírážek. A tehdy — ke konci druhého roku trvání sporu — udělal pojednou Maretík z nouze ctnost. Vzdal se a postoupil obci svoji cestu. Uspořil si tak potupu vyvlastnění a nadto mohl se holedbatí darem, jehož cenu již čtyřnásobně převýšily útraty sporu, které po předvídání všech byly přisouzeny obci spolu s příkazem, aby vymáhaná cesta byla získána obecním nákladem k veřejnému užívání, nebo zřízena jiná. Než velkodušnost nebyla již Maretíkovi zhoła nic platná, poněvadž, po úsudku všech, při vyhrál mladý Krutina. Ani Grubrové, třebaže se mrzeli, nesoudili jinak . . .

Jiřík nabyt touto událostí ještě většího významu a upoutal na sebe pozornost. Nebylo však možno na něm nalézt chyby. Všecky selské ctnosti byly u něho dokonale vyvinuty. Hleděl si svého statku pečlivě a o cizí věci se staral jen tehdy, kynul-li mu z toho prospěch. Ba, otcovy zkušenosti tak ho poučily, že o obecní záležitosti nezavadil ani hovorem v hospodě . . .

A ještě sympatičtější rys byl u něho nalezen. Nijak se nesnažil vyhledávati dalších sporů a utkání s Maretíkem. Měl dosti na tom, že znovu se mu podařilo rozštěpiti ves ve dvě, a že grunt vyzvedl z ponížení. Ale přes své opatrné jednání v nikom nevzbudil myšlenky, že by se snad starosty obával. Naopak, projevoval spíše pohrdání svou mlčelivou nevšímavostí. Dohrával tak Michaela Grubra víc, než kdyby se s ním byl tužil v hádkách. I dráždil ho dosti častými výpady, které však Jiřík pravidelně odrážel posměšně a vracel tak bystře, že starostovi docházel vtip.

A nač byl hlavně sedláky kladen důraz — nebyl špatným hospodářem. Nezaváděl sice a neudivoval nikoho novotami, hospodařil po staru, a přece statek vynášel a kvetl. Zvracel tak činem zamilované tvrzení Michaela Grubra, že v novém čase je nový svět, kterému se musí i sedlák přizpůsobiti, nechce-li

se do smrti dřít na brambory. Již tím se zalíbil mnohemu ze starších, kteří starostovými úspěchy byli napolo zvikláni ve svém houževnatém odporu proti pěstování všelijakého šmejdu na polích, i kdyby sebe víc vynášelo . . .

Bylo patrné, že kdyby nebylo starosty, bylo by zaujetí obou rodů ve vsi nabylo vážné a klidné formy hrdého odstupu, soužití však že by nebylo ničím rušeno. Toho si však Maretík nepřál. Chápal, že by tak klesl na významu a brzo byl postaven na roveň chlapci. Proto se zarytou neústupností setrval při svých nenávistných výpadech, byť končily sebe bědněji . . .

Vysmál-li se Jiříkovi, že si „Doliny“ nevyženil, poučil ho tento, že si usmyslil jinak nabýti ztraceného pole. Jsa dosud mlád, že má dosti času, aby počkal, až Maretíkovy dcery po kusech ji roznese, aby ji potom získal poněkud lopotněji, než on — ale za to tak, jak si „Dolina“ zaslouží . . .

Když po čtyřletém Krutinově manželství čáp ani vrána dosud o statek nezavadili, využil toho Michael Gruber přirozeně k pošklebku, projevuje zjištěnou starostlivost, kdože podědí Jiříkův grunt, a naznačuje, že bude mu přičiňovati se o to, aby nyní vycházel sousedštěji s bezdětným příbuzným. Byl různě odbyt — a co nejhoršího — bez hněvivého vzrušení, s úsmě-

vem na rtech. Potutelně dobrácky vykládal mu mladý sedlák, že po tu dobu, co by žena měla rodit holky, nechá ji raději vylenošit a třeba mandel let si ještě počká na syna, jist tím, že alespoň potom bude silný a zdravý a bez doktorů a apatyky se z peřin do sence a z ní na náves proklává . . .

Tehdy se Maretík nedovedl ovládnouti, zejména proto ne, že celá nabitá hospoda uznalým výbuchem smíchu odměnila odraz Krutinův. Vybuchl vzteklivě, a jen rozvážlivé přízni obou stran dík, že ruky na něho nevztáhl, a od slov nedošlo k řeži . . .

Ale ani tento výpad nebyl poslední. Velmi často se ještě Maretík pokoušel naléztí sokovy slabiny: ostražitá připravenost Jiříkova však rušila každé úsilí, a tak posléze naučil se starosta umírněnosti. Juž si se svou záští jen slovy pohrával, nedráždě si zbytečně žluče a nekaze si dobrého trávení. Celé své úsilí pak obrátil v dobro, staraje se úsilně o zdar gruntu a rozmnožuje mozolně jmění, pln starostlivosti nad růstem dcer, neboť cítil, že ničím nebyl by tak pokořen, jako uskutečněním Krutinových poškleků o nich . . .

Nepodařilo se mu však úplně ulomiti hrot nebezpečí, a byl to zase nenáviděný švagr, který mu ruku v pravé chvíli a zavčas zadržel. To však stalo

se mnohem později, kdy úlohy obou byly již navzájem vyměněny, a útočícím stal se Jiřík. —

Mezitím uplynula doba klidu a vyčkávání, jaká předchází každému zápasu. A že mezi oběma zápaseno bude, vědělo ve Starých Dvorech každé dítě, neboť zášť otců zachvacovala i sotva sukénkám odrostlé. Oba statky zatím sílily, a jejich hospodáři starali se nejpilněji ze všech usedlíků ve vsi o ve zdejší zboží. Rozdíl byl pouze v tom, že zatím na Maretíkově gruntu děti pomalu dorůstaly, kdežto v Krutinově statku se zapomínaly rodit. Michael Gruber, když se časem zamýšlel nad budoucími lety, naučil se záviděti Jiříkovi tuto skutečnost, byť se mu pro ni vytrvale posmíval v hospodě i po návsi. I strachu nakonec zakusil sedlák — a pro něj by byl snad obětoval i svoji hrdost . . .

Za nejstarší jeho dcerou začal docházeti mladý Jirák, syn ne z chalupy — ne ze statku, a starosta, zdálo se, že ničeho nenamítá proti této nerovné známosti. Již mnozí z Grubrů se povážlivě pomračovali, ale Maretík jako by jejich nespokojenosti neviděl. Zavíral oči nade vším. Pravda, nevšímal si ani kluka Jiráků a míjel jeho zvláštní zdvořilosti v hospodě i na návsi. Starý lišák v něm vyčkával a partykářsky přemýšlel. Bylo by mu bývalo velmi milé, kdyby se byli milenci po vesnickém obyčeji silně

zapomněli, neboť tak by byl lacino vyvdal dceru a statku příliš neublížil.

Než — právě ve chvíli, kdy pozornost vesnice začínala umdlévati, udeřil Jiřík Krutina. — Jaký že to je selský grunt, který se bojí vyvdání dcery na rovno a mezi chalupníky se dožebrovává ženicha z laciného kraje — zaposmíval se starostovi v hospodě přímo do tváře . . . A stal se div. Po prvé Grubrové mlčeli při výpadu proti Maretíkovi. Nikdo se neozval, nikdo se ho neujal . . . Naopak. Když nakvašen vstal a prudce začal mladému sedláku spílati, stoupl si jeden z nich, po statku Němčíček, a nepřímo se ujal Krutiny. Rozvážlivě naznačil Michaelu Grubrovi nespokojenost rodu a zase usedl. Svým vystoupením posadil Jiříka na koně, neboť nikdy nebylo slýcháno, že by kdo z Hrubých měl na své straně někoho z Grubrů — a zvláště ne, tepal-li čin nebo jednání kteréhokoli z nich. I rozřečnil se Jiřík znovu, posměšně si dobíraje „chudého“ Maretíka . . .

Neposmíval se a neřečnil však dlouho. Starosta brzo se probral z překvapení. Na řeč Krutinovu již neodpověděl: obrátil se k Němčíčkovi a s hromovým zaklením ho rázně ujistil, že o selskou čest a pýchu Maretíkovu netřeba se nikomu starati . . .

Potom vztekle dopil, odešel z hospody a doma

dceři Márině zabouřil holí po zádech pro mladého Jiráka . . . A hněv jeho byl jistě spravedlivý, neboť pohatil se mu plán, a bylo mu pro dceř pomýšleti na selskou veselku . . .

XI.

Stalo se. Maretík vyvdal dceru do přízně. Hlučně a nákladně, jak se slušelo na největšího sedláka, vybavil ji bohatě a všechno připravil tak, aby se o jeho činu mnoho mluvilo. A přece si nezískal plné spokojenosti svých; vadila jim příliš makavá jistota, že veselka není činem jeho, nýbrž Krutinovým . . .

Snad tato neúplná spokojenost — snad i jednou rozpoutané, mezi neznající selské furiantství hnalo Michaela Grubra dále. I druhou dceru stejně vypravil z domu, a když chystal věno třetí, vážně se zachmuřil nad záloženskými knížkami a dluhopisy, neboť otcem mozolně naschráněné, a jím vším úsilím rozmnožované hotové jmění bylo na krajíčku, a neměla-li třetí dcera býti zkrácena, bylo nutno již sáhnouti do gruntu. Bylo těžko sedláku, pochopivšímu, že ho první vztek pomátl na rozumu, a stejně dobře

vědoucím, že pro vlastní pýchu a mír mezi nejbližší přízní nutno se vytrvale bráti dále započatou cestou.

A zdálo se, že osud chce ho zkoušeti ze sel-skosti . . .

V témže čase umřela v Krutinově statku hospo-dyně. Jiřík ještě daleko nebyl v plných letech mužné síly. Stal se tak mladým a bezdětným vdovcem, o němž nebylo pochyb, že se snadno a výhodně ožení. Po nebožce mu zůstal celý přínos na statku, a s no-vým mohl najisto počítati.

Skutečnost zamrazila Maretíka. Krutinův grunt rostl a jeho upadal. A nejhorší, nebylo lze neviděti, nebylo lze nevšímati si, o čem se každý ve vsi na potkání široce rozpovídal — ať již přejícně, či zá-vistivě.

A Jiřík sám nedovolil starostovi, aby snad mlčky přešel a strojenou nevšímavostí se vyhnul němé otázce všech. V hospodě — na obvyklém kolbišti slovy na vsi — posměšně mu říkal přede všemi o nej-mladší dceru, neopomenuv podotknouti, že je již dávno na vdávání zralá — a zdůrazniti, že mu nijak nepřekáží špatné uvítání, kterého se jí dostalo při vstupu na svět o dnu prvního jejich utkání. Ba, tak byl umírněný ve svých požadavcích, že se dožadoval pouze poloviny „Doliny“ věnem s podmínkou vy-placení druhé půle hotovými . . .

Starostu však ani svou jedovatostí nedohnal tentokrát k obvyklému výbuchu. Jedva že mu dal v odpověď několik překousaných slov, doprovodiv je sebevědomým a závažným úsměvem. Jím zchladil Jiříka více, než vztekem, a upokojil celou přízeň, vnuknuv jí tak nebojácnou představu o bezedném měšci Maretíků. Pouze nejrozhášenější z ní vrtěli hlavami. Neozvali se však, nevědouce, kam Michael Gruber to míří . . .

Brzo však bylo jinak . . .

Maretík provedl poslední svůj vzdor.

Vyvdal obě dcery najednou a vystrojil jim takovou veselku, že se zdálo, jako by byl určil celý dvůr za oběť poslednímu ohňostroji své selské pýchy. Otec-kou štědrost k posledním dcerám rozmnožil, místo aby ji byl zmírnil — a o veselce drsně a pánovitě holedbal se v opilosti svým gruntem proti Krutinu. — Mnozí z hostí rozjařeně mu přikyvovali, ale právě nejvážnější z Grubů to byli, kteří se odmlčeli a místo na hospodáře se zadívali stranou. Cítili dobře silný otřes, který právě přešel gruntem — a mlčeli, že nevěděli dosud přesně, na kolik pokřivil krovy a mnoho-li bude trvale užíratí ze stodoly.

K nemalé radosti Jiříkově zakrátko se ukázalo, že nebyl lehký, i že žádoucí náprava jeho bude vyžadovati více než jeden načatý lidský věk. Netajil

se mladý vdovec nijak škodolibým veselím a vy-
počítával s příliš hlasitými pošklebky kolik že stála
Maretíka selská pýcha. — Michael Gruber však ne-
všímal si již jeho výpadů. Zahnal pyšně největší svoji
bázeň, nezadal si před světem — a nyní všecko úsilí
věnoval zděděnému gruntu. I starostenský úřad ustou-
pil před touto mnohem důležitější činností. A bylo
nač se starati, neboť statek z dobré poloviny byl za-
tížen.

Maretík byl však dosud zdrav a v plné síle, jako
staletá lípa na návsi, a nikterak se nezdálo, že by se
obtížného úkolu lekal. Naopak, starosti svoje ještě
rozmnožil. Syn byl příčinou. Již dorůstal do let, kdy
jiné selské synky řetězem není možno zdržeti od di-
vokých výstřelků, a přece nebylo o něm slyšeti nej-
menšího. Byl to churavý krsek, jakých se na venkově
jen málo vydaří, selský synek, který sotva zavadil
o hospodářství. Žil stranou beze všeho zájmu, jako
jabloň na severní straně stodoly, jejíž stín jí překáží
v květu i růstu a na kůru klade mech a lišejníky.
Zůstal, jakým se narodil, a proto strach, který Mi-
chaela Grubra posedl ve dnu jeho zrození, neodešel.
Zmnožil se nyní, kdy tvrdý sedlák stál před těžkou
prací nového zvelebení statku, a otázka, pro koho že
se bude lopotně starati, přepadla ho nově a se zvýše-
ným důrazem.

Než nebyl by Maretíkem, aby nedovedl proti všemu bojovati.

Rozhodl se brzo, a k starostem o grunt přistoupila jiná, stejně závažná, ba snad důležitější prvých.

Staral se o plemeno . . .

Ves během tří roků byla dvakráte vzrušena. —

Nejprve se oženil Jiřík Krutina v době, kdy skoro každý se již domníval, že se zapomeně oženiti. A oženil se po druhé ještě lépe, než napoprvé. Proto silně zaměstnal své spoluobčany, neboť tím, že šťastně zbavil statek dluhů, zřejmě se překlónila majetková rovnováha na stranu Hrubých. Nebylo třeba pro-rockého daru, aby každý ve vsi předvídal, že nastává nový oddíl nekonečného zápolení obou gruntů, že Maretík se utká s Krutinou v boji o starostenskou hodnost, která byla ve Starých Dvorech z tradice údělem a označením nejváženějšího sedláka, a jíž právě proto zmocnil se zřídka kdo z Krutinů.

Nestalo se tak ani nyní. Bylo drsně a s napětím všech sil zápoleno na obou stranách, vrch však podržel — dík mnohosti své přízně i těžko zvratitelnému návyku — Michael Gruber. Tomu však nebylo možno zabrániti, aby se Hrubí nevedrali do obecního výboru. Tak spor obou sedláků a nesmiřitelné jejich nepřátelství nabyly větší důležitosti i vznešenějšího nátěru, neboť vzájemná jejich střetnutí byla přene-

sena z nedělních besed v hospodě do sezení obecních a stala se částí veřejných rokovaní.

A jako by chtěl zdůrazniti ještě více, než volbou se stalo, svoje pevné odhodlání setrvati na místě starostenském, provedl Maretík kousek, jakého nebylo ve vsi pamětníka. Oženil syna Petra a dal statku dva hospodáře. — Veden jinými starostmi, provedl věc jinak než Krutina. Mladá selka přínosem nemohla se vyrovnati ženě Jiříkově, v tom ohledu byl starý Maretík velmi skromný: za to však plně nahradila statku nebožku hospodyně. Statností ji ještě daleko předčila, neboť Michael Gruber dobře rozuměl chovu, a jako vždy i tentokráte šel neúchylně přímo za svým cílem. I skrovnost přínosu nevěstina byla mu dosti po chuti, neboť závazkem vděčnosti hospodyně bylo mu zaručeno, že trvale zůstane i po postoupení statku pánem pod svou střechou. Byl konečně tento stav nutný, poněvadž syn Petr byl hospodářem pouze jménem. A přece opatrnický a lišácky zchytralý Maretík si neproměnnost zajistil, posvěcuje současně prostředkem ještě druhý účel. Postoupil celý statek bez „Doliny“, kterou si ponechal do výměnku, věda dobře, že bez ní hospodaření na prodlouženém statku není možné — a spolu i že tímto způsobem prodlužuje svoji volitelnost starostou.

Údiv celé vesnice i vzteklivost Krutinova byla

mu radostnou odměnou za provedené chytráctví. Se zdvojenou chutí vrhl se do práce, podporován Petrovou ženou, která stejně, jako kdysi její předchůdkyně, radostně a dokonale se přizpůsobila všem zvykům a naučila všem vlastnostem Maretíků. — A bylo to těžké hospodaření, do něhož se oba zapřáhli. Dluhy tísněný statek div že se nekolébal na kraji úpadku . . . Když se rok s rokem sešel, nevěděl sám Michael Gruber, bude-li možno trvale jej bez umenšení udržeti, ačkoli myšlenka na uskutečnění opaku byla ho vzdálena za pohádkovými devíti horami a sedmi moři. Ale, nevěděl-li, příští rok ho o nutnosti přesvědčil a zocelil v úsilí a odhodlání.

Syn Petr, mladý hospodář, přece nebyl jen tak k ničemu. Zatím, co se otec staral o udržení gruntu, vzal na sebe druhou jeho mučivou starost a učinil ho dědem. A vnuk, který byl pojmenován Jakubem, nepodobal se svému otci přes to, že na novorozeněti již bylo patrné, že zdatnosti své matky nikdy nedoroste. Rozradoval však svého děda přes míru, poněvadž podepřel, zdůvodnil a zesílil práci a touhu celého jeho života.

Tím více, když po uplynutí měsíce i Krutinův dvůr strojí křtiny — děvčeti. Tehdy starý Maretík se rozzářil a rozveselil nebývale. O nejbližší vhodné chvíli si dobral Jiříka, kterému nezbývalo než napo-

dobiti nedávné počínání starostovo, a tvářiti se pokud možno nejklidněji a nejnevšímavěji. Jinak nebylo lze, poněvadž soupeř si dobře zapamatoval mnohé z jeho pošklebků a nečinil nyní jiného, než že mu je vracel i s dobře spočítanými úroky . . .

A bylo uspokojení Michaela Grubra tak veliké, že pojednou všechna starost o grunt byla mu směšně lehká. Zdálo se mu, že nyní není možno, aby Maretkův dvůr byl poškozen — podobná myšlenka přičila se u něho samotné představě spravedlnosti. Zesílil, zmohutněl a zdůstojněl svým dědovstvím přede všemi i před sebou samým — hlavně před sebou samým. Zcela jinak, skoro nábožně se staral o vezdejší zboží svého vnuka, ke každé práci ruce přikládal a každý sebe menší počín v hospodářství musil schváliti alespoň pohledem. A když v předletní přestávce prací — před senosečemi — vykřikovali chřástalové v lukách a osení své večerní řehotání, vycházel ven pod rozepiatou oblohu, aby obhlížel vlnící se úrodu, která v temnu pozdního šera nabývala podivně vábivé životnosti, hrozivé, sladké a příjemně ohromující jeho selské srdce. Tehdy teprve přestal činiti rozdíl mezi „Dolinou“ a ostatními svými pozemky, neboť jejich vlastnictví se uvnitř nikdy nezřekl, a všechna tato půda-živitelka byla mu stejně drahá. Jeho vztah k hroudě podvědomě nabyt

vyšší formy a patrně ho proměnil. Učinil ho vážnějším a zamlklejším, ale současně i hrdějším, ačkoli ničeho neubral z jeho nesmiřitelné nenávisti. Bylo to jako by se v něm dědovstvím byly zhustily a vykrystalisovaly všechny rodové vlastnosti Maretíků. Cosi patriarchálního proniklo ho celého a dodalo jeho těžkopádnosti zdání ctihodné vznešenosti v selských očích všech usedlíků Starých Dvorů. Nebylo divu, že znovu stoupl ve vážnosti, neboť ho mnozí potkali večer uprostřed polí, rozhlízejícího se, a v těch chvílích již pouhým vzezřením vynucoval si úctu. Stál-li nad svým pozemkem, byl jako velekněz, který pohledem žehná budoucí úrodě, a zamračen-li Krutiny lány očima měřil, bylo to, jako by líchami šel tajemný Pražnec a z klasů vyháněl zrní k naplnění své věčně světlé stodoly. A zahlédl-li ho tak kdo a příliš podlehl vtíravému dojmu, zaslechl jistě i tenoučké praskání pluch na nedozrálých klasech.

Takový byl Maretík, sotvaže mu ve vsi začali říkati „starý“.

A zdálo se, že sám osud chce odčinití všechna minulá příkoří a utrpení. Ještě nebyla po druhé svežena úroda s polí od narození prvního vnuka, a druhý se mu narodil. Ten byl na dědovo přání pojmenován po otci Petrem, a jméno tu bylo na místě, poněvadž ani on své ramenaté matce hanby neučinil, ba spíše

ještě více tělem i podobou se vydařil po ní. I jemu, jako jeho staršímu bratru, vystrojil děd na své útraty bohaté křtiny.

Plemenná pýcha Michaela Grubra byla tím oprávněnější, že na Krutinově gruntu vyrůstalo dosud jediné dítě, a nebylo vidu, ba ani slechu, že by tento stav měl býti zjinačen. Nedalo proto sedláku, aby se syna nezastával a hrdě se k němu nehlásil. Pro něho alespoň ty tam byly bajky o jeho nezdatnosti a nemůžnosti, neboť živé doklady popření vystupovaly důrazněji, než sebe hlasitější pošklebky Jiříka Krutiny, které ostatně pozbyly na ostrosti i smělosti.

Nezměnil svého nového soudu ani tehdy, když podzimem mu sklátil syna do hrobu. Pravda, netesknil pro něho příliš, a uvnitř byl snad dokonce rád, že se ukryl pod půdu; nerušil tak alespoň jeho dědovské pýchy němým připomínáním otcovství. A přece nebylo proti němu v srdci Michaelově trpkosti, nebylo ani nespokojenosti; nebylo však také valné lítosti. Starý Maretík vyrovnal se docela po selsku se skutečností. Ba zdálo se mu dokonce správným, že takové špatné pole, když po dvakráte přineslo neočekávaně bohatou úrodu, zaslouží si, aby zůstalo na věky ležet ladem a sloužilo leda farářovým kravám za pastviště.

Za to silně si oblíbil svoji snachu, takže kdyby byla zatoužila po příbramských dolech, jistě by byl svoji spořivost zmnožil do té míry, aby jí ještě před svou smrtí nastrádal na jejich zakoupení. Selce však se ani ve snu neuzdávalo zjištění využití lásky tchánovy. Byla šťastna na statku, a šťastna dvojnásob, že po smrti mužově poměr ke tchánovi se polepšil, místo aby se pohoršil, jak je zvykem na vesnicích. Proto také její vztah k němu nebyl dalek psovské oddanosti. Nebyla z těch, jichž ostatně se rodí na venkově mnohem méně než v městech, které napořád potřebují muže. Těžce pracujíc, získávala si únavu jinak — a maretíkovství se jí tak vstřebalo do žil, že z ohledu na statek nikterak netoužila po dalších mateřských radostech. Mužské ruky je ovšem statku vždycky třeba, ale ta se sedlákem Petrem neodešla, a proto také nebylo třeba náhrady. — A konečně, kde byla jistota, že by sebe lepší sedlák dovedl tak zdárně hospodařiti na zadluženém statku, jako právě Michael Gruber?

Léta mu již silně sedala do týla, a vlasy dávno se blýskaly stříbrem, ale přes to byl plný síly, jako boulovitý a pokroucený buk, vyrostlý na žulové skále, takže zdálo se, že smrt pro něho nebyla vůbec udělána. Ve vsi proto ne bez příčiny o něm tvrdili, že dříve, než kostelník mu bude moci odzvoniti,

bude ho nutno pilou přerežat. A nemýlili se: desítky příštích let dokázaly, že bylo v něm života a síly ještě více, než vůbec kdo si troufal tušiti.

Hospodařil vytrvale a houževnatě zápolil s dluhy, které sám na statek uvalil, jako by chtěl tuto vinu slavně a plně odčinit.

Bylo již příliš patrné, že Maretíkův grunt neupadne, že se udrží přes všechny pochybnosti, a tato skutečnost zjedнала mu více vážnosti, než všecko ostatní. Proto, ač byl zadlužen, náleželo mu důrazné prvenství ve vsi — a hospodář na něm, starosta, požíval daleko široko v kraji pověsti nejlepšího sedláka.

Nic tu nevadilo, že Krutinův grunt kvetl ještě lépe, a že při něm — naproti Maretíkovu — bylo možno hovořiti o stoupající zámožnosti a blahobytu. Přešly však již doby, kdy se tvrdě probíral z úpadku, nebezpečí mu již nehrozilo — a proto také sebe lepší zdar hospodaření tolik neimponoval, neboť český sedlák, a tím více horák, vedle skutečné dovednosti obdivuje v první řadě houževnatou zarytost a neústupnou tvrdohlavost a pro ni je ochoten opouštět nekonečnou spoustu chyb...

Takovými poměry donucen, utichl Jiřík Hrubý a ustal i ve svých výbojných snahách, namířených právě proti prvenství Maretíkově. A přes to, že bylo

mu snášeti trvalé úštěpky starostovy, jednotvárně se otáčející kolem jediné jeho dcery, nedal se vylákati ze svého ostražitého klidu a strhnouti k planému a bezvýslednému výbuchu. Také se mu nezmrzelo hospodařiti pro budoucí cizí jméno na statku, a to tím méně, poněvadž dobře věděl, že pouze k tomu cílí všechny výpady Michaela Grubra. Chytrák stál tu proti chytráku, a kámen nehybně a netečně ležel před kosou.

Výsledkem byl mrtvý klid ve Starých Dvorech, pod nímž tajilo se jedno sílení a druhé houževnaté pokoušení se o ně — a v obou zrála jistě síla nového výbuchu, neboť hory musily by se dříve na údolí ssednouti, a stromy kořeny růst do vzduchu, než by sedlák zapřel v sobě nenávist a odepřel si rozkoše škodolibé radosti, k jejímuž slavnému prožití zrál vlastními bolestmi po řadu těžkých let . . .

XII.

V selské houževnatosti Maretíkově a Krutinově byla ona typická česká síla, která našeho sedláka ostře odlišuje od zemědělce kterékoliv národnosti, a již zejména Němci nedovedou pochopiti, posuzující ji rozmanitě. Neuvědomělá síla vůle možno říci, na rozdíl právě od německé, která je až příliš vědomá, a proto schopná vysokého napětí energie na počátku, po němž následuje pozvolné sice, ale vysilující chabnutí. U českého sedláka je naproti tomu postup opačný. Napětí energie pomalu stoupá, zatím co uvědomování si vůle se teprve prodírá — a proto nejvyššího stupně dosahuje právě ke konci. Proto je často českému sedláku špatně rozuměti, je málo určitý, podivně jednající — ale za to přesně vyhraněný ve vystupňovaném konfliktu, kdy je schopen nésti tíži hrdinství nebo osudovou tragiku lidsky

mnohem imposantněji, poněvadž nezamýšleně, jako cosi prostého a samozřejmého, co přesně, neodvratitelně a zákonitě vyrostlo z jeho i cizích činů i z životnosti celého prostředí, které ho obklopovalo během růstu a vývoje.

Tak bylo i ve Starých Dvorech. Maretík i Krutina věděli příliš určitě, že ve zdánlivé nevšímavosti, klidu a souběžnosti starostí jdou přímo proti sobě a že se jednou prudce a snad naposledy srazí, ale nevěděli hodiny, kdy — ani způsobu, jakže se to stane. Tato nejistota jich však nijak netrápila; starali se bedlivě o své statky a chamtivě na nich hospodařili, jsouce na každou chvíli připraveni k výpadu.

Vesnice již dávno pozbyla zájmu na jejich neplodném nepřátelství a skoro jich zapomínala, neboť poměry se nijak neměnily, a v důsledku toho mezi přízněmi vůdčích rodů nenávistné zaujetí ustupovalo chladné nevšímavosti.

Oba sedláci také jednali ponenáhlu tak, jako by o sobě ani nevěděli. A Krutina si počínal ještě kolčavovitěji než Maretík. Ovšem, nelze nevzpomenouti toho, že i při zdánlivém klidu druh druhu dokonale hlídal. A bylo přirozeno, že Krutinu nebylo možno při žádném sporném činu přistihnouti. Nezadluženému sedláku nebylo jich třeba. Za to sám, ale jen jedenkrát, byl tak šťasten, že mohl starostu

citelně udeřiti. Stalo se, když Maretíkovo pole, sousedící s obecní pastvinou, zastonalo náponkovitostí a obloučky mezi mezníky začínalo ujídati z obecní půdy. Pět let čekal Jiřík trpělivě, pět let nechal starostův pluh zajížděti do cizího — a když již příorky mezi mezníky byly velmi nápadné, z čista jasna podal udání. Komisi i vyměření jí nařízené musil zaplatiti Maretík a zároveň mu bylo nařízeno, aby obloučkovitost svého pole uvedl znovu do přísné přímky . . .

Učinil, aniž zareptal, nebo se dal strhnouti k výbuchu, jímž by byl velice rozradoval soka. To proto, že v té době se již zanášel grandiosním plánem, který naplňoval nevýslovnou rozkoší jeho selsky pyšné srdce. Na jeho dně jej schovával jako poslední tajemství svého života. A bylo jím skutečně, neboť veliký jeho sen ho znovu napřimoval a jaksi mu zaručoval vydržeti dlouhou řadu sebe klopotnějších let.

Mladší jeho vnuk Petr byl úhelným kamenem této stavby. Byť se silou a tělem naprosto vyrovnal svému staršímu bratru, lišil se od něho podstatně. Jakub byl silný selský junák se smyslem pro hospodářství, vyvíjející se zdárně pod vedením dědovým — budoucí snad dobrý hospodář, ale nic více. Petr naproti tomu, jako by příroda chtěla újmu na otci nahraditi synu stejného jména, byl nadaný hoch.

Juž na vesnické škole bystrou chápavostí důrazně upozornil učitele — a tito nijak neváhali radostně a s přidechem pochlebenství zpravit děda.

A tehdy po prvé se hnula v starostově hlavě myšlenka poslati vnuka na studie. Rozhodnutí bylo mu učiteli horlivě schváleno — a tak se po velmi dlouhé době Staré Dvory pyšnily zase studentem . . . S počátku tato prostá skutečnost pyše Maretíkově naprosto postačovala — nijak si nelámal hlavy tím, jakým pánem vnuk bude: ale když se léta gymnasijských studií chýlila ke konci, začal se zamýšlet. Nejprve ho napadlo, aby byl advokátem. To v něm promluvily spodní pudy, a proto ukvapené rozhodnutí nemohlo míti trvalé platnosti. V Michaelu Grubrovi bylo rozhodně zdravější jádro, než aby se dal úplně unést čistě rozumářskými a praktickými názory . . .

Vracel se také velmi často k zamilovanému předmětu, aby nenadešla nutnost původní plán změnit. Stalo se tak jednoho nádherného večera, když se vracel z polí a šel kolem kostela, hroužícího se do šera. Průhled do budoucích roků, který se pojednou otevřel před jeho očima, byl tak slavný a velkolepý, že se mu zatajil dech, oči musil přivřít a opřít se unaveně o lípu na návsi, neboť třesoucí se kolena mu poklesávala, a nohy ho nechtěly nésti, obtíženého ohromným bohatstvím semenné pýchy.

Zazdalo se mu, že vnuk Petr měl by býti knězem . . .

A v té chvíli již viděl, jak za hlubokého ticha plný kostel naslouchá jeho slovům o kázání, jak o hrubé božíhodové mši celá vesnice před Maretíkem klečí — ani Hrubých nevyjímaje, ba, že sám Krutina před ním klečí a se strojenou pokorou se bije v prsa, zatím co zrak zabodává do cihlové dlažby a zlostí zelená v obličej. Jeho do mdloby silnou radost a pyšnou rozkoš ani na chvíli nezeslabilo pomýšlení, že ne před knězem, nýbrž před Bohem v kostele lidé klekají. Podobná myšlenka ho vůbec nemohla ani navštívit . . .

Té noci Michael Gruber neusnul. Převaloval se na horkém loži a promýšlel svůj plán do nejzazších důsledků. Zda podaří se mu vnuka na domácí faře usaditi, nečinilo mu starostí. Ves osazovala faru sama — a proto nebylo pochyby, že jakmile někdo z rodáků na kněze bude vysvěcen, stane se touhou všech dostatí ho domů. A starému sedláku zdálo se nevýslovně krásné ovládnouti více než celou ves i duchovně, neboť ani na chvíli nezapochyboval o tom, že i starostenství bude jednou přeneseno na vnuka Jakuba a zůstane v rodu.

Se svým tajemstvím se nesvěřil nikomu, nosil je zavřené v sobě — a jen když samotn meškal upro-

střed svých polí, anebo mezi vysokými větevnatými borovicemi ve svém lese, obíral se znovu svými zamilovanými myšlenkami, množil je a vypínal směleji do výše. Za nocí pak, když celé Staré Dvory i s ponocným spaly, v hlubokém mlčení své světnice, rušeném leda tikáním červotoče v malované truhle, zopakoval si vše, jako by se celé vysněné budoucí slávě chtěl naučiti nazpamět.

Podivný, drsný a tvrdý básník se narodil ve starém chámu — básník všech nectností svého rodu, které délkou trvání a stupňovanou silou i v očích všech ostatních se proměnily na ctnosti. Pracoval na tomto svém díle vytrvale a neúmorně a neměl vyššího přání, než dožítí se jeho uskutečnění. Ba, zacházel tak daleko, že předem již si vypočítával, na kolik asi v tu dobu bude statek z dluhů vybaven, aby věděl, jak slavnou primici a instalaci bude možno na něm vystrojiti . . .

Zatím zamilovaný vnuk Petr studoval v posledních dvou třídách gymnasia v okresním městě. Byl nesporně, jak u většiny venkovských bývá, nadaným a snaživým studentem, ale, jak také bývá pravidlem u venkovských studentů, nenesly se jeho snahy dále, než aby pokud možno s nejlepším prospěchem vychodil třídy, dědu udělal radost a v prázdninových měsících si mohl pyšně vykračovati návsí u vědomí od-

lišnosti a povýšenosti nad prostředím. Budoucí povolání, na rozdíl od děda, vůbec mu nečinilo starostí — bylo mu lhostejno, zda bude jednou z hlupáků dělat mudrce, z nemocných mrtvé, z bohatých chudáky, anebo příliš bujně přísným gestem do záhrobní učít bázni boží. — A poněvadž byl i mravným studentem, vyhovujícím všem požadavkům středoškolského disciplinárního řádu, nedotkla se nijak jeho srdce láska. Bylo by to bývalo také čímsi naprosto výstředním, poněvadž od nepaměti nebyla v rodu Grubrů domovem. U Maretíků se vždycky ženil grunt, a nikdy jeho hospodář.

Byl tedy Petr úplně připraven bez reptání přimouti osudové určení svého děda a jeho grandiosní plán uskutečniti v plném rozsahu.

Zdálo se již, že se vůli Michaela Grubra nic nepostaví v cestu . . .

Když Petr přijel po maturitě domů na prázdniny, byl dědem uvítán nad obyčej slavně. Ba, druhého dne po příjezdu s ním dokonce zašel i do hospody a posadil se s ním mezi dospělé. Lišák děd věděl dobře, že tak dráždí k vděčnosti vrozenou maretickou pýchu. A nebylo mu ani třeba tak činiti, neboť když třetího dne s ním vyšel do pole a uprostřed žáru dne pod rozklenutou oblohou se rozhovořil o jeho

příštím kněžském povolání, nezaslechl ani slůvka odporu.

Petr se dal snadno dědem zlákat do té míry, aby se mu kněžství a hlavně farářování v rodné obci zdálo nejvýhodnější volbou ze všech povolání, která se mu právě otevírala. Přirozeně, že i ješitná pýcha mladého člověka, ostatně velmi podobná maretíkovské pýše Michaela Grubra, hrála tu roli. A ještě něco bylo důležité. — V posledních dvou letech gymnasiního studia začínala se v něm probouzeti selská krev. Často večer, — a zejména na jaře se tak dělo zhusta — se zasníval nad knihami a podivně se mu stýskalo po sklonitých polích horských strání, zarůstajících právě sytě zeleným osením. V takových chvílích zmizela vždy hořící lampa, zmizely knihy, sešity, zmizela i protější stěna — a on viděl úzká a táhlá pole rodného kraje, jak vítr je čechrá a mění v zelený, po svahu dolů řinoucí se proud . . . Proto poslední jeho návraty domů nebyly již pouze ukojením pýchy a rozkoše, plynoucí z ostrého uvědomování si osobní odlišnosti od prostředí. Radost z krásy rodného kraje, z vůně hrubé půdy, z praskání dozrávajících klasů, dusně silného a zdravého zápachu smolnatých borovic i široko rozpiatého a jako chrpa modrého nebe zjemnila jeho pýchu a povznesla ji nad úzkou sebelásku.

A první myšlenka, která ho přepadla, sotvaže děd před jeho očima rozprostřel líbivý výhled na úřad faráře v rodné vsi, byla jako radostné užasnutí, poněvadž byla žádoucím rozluštěním jeho tesklivé bolesti, pramenící ze strachu před rozloučením se vším, co stále více miloval . . . Ano, kdyby se stal farářem ve Starých Dvorech, měl by pole, měl by louky, kus krásného jedlového lesa na stráni nejbližší vsi — měl by i stáj plnou těžkých krav: i pár koní časem chovali si faráři, to k vůli povinné poslední útěše těžce nemocným přesporním farníkům — — krátce: zůstal by sedlákem, aniž by mu ubylo z jeho povýšenosti nad ostatními . . .

Zradostněl dokonce za řeči dědovy a přisvědčoval mu horlivě.

Michael Gruber se však nedal lehkou zmásti. Když dokončil svůj výklad, zdůraznil, že vše, co mu byl řekl, jest jeho míněním, kterým však nijak nechce činiti újmy jeho svobodné volbě. Radil mu pouze, aby během prázdnin o věci přemýšlel a najisto se rozhodl. Ovšem, během prázdnin, když se octli samotni uprostřed polí — a dále se tak nejčastěji v nedělních odpůldnech — pravidelně se vracel ke svému zamilovanému snu a věčným přemíláním všech jeho světlých stránek snažil se proměnití vnukův souhlas v pevné odhodlání. Přes to však, že dařilo se mu ve

vytrvalé snaze, nezapomínal nijak obezřelého opatr-
nictví. S nikým jiným o věci nemluvil: to ze strachu,
aby neutrpěla jeho pýcha cizím posměchem, kdyby
se jeho plán zhatil. A Petr byl příliš hrdý na nezvyklou
důvěrnost dědovu, než aby se slovem zmínil matce
a bratru o společném maretickém záměru, jehož
plného dosahu ostatně sotva chápal. Možnost pak,
vyprávěti o něm někomu jinému, byla vyloučena:
propast, která po jeho názoru zela mezi studovaným
člověkem a obyčejným sedlákem, znemožňovala po-
dobnou důvěrnost.

Ke konci prázdnin oznámil dědu pevné rozhod-
nutí uposlechnouti jeho rady.

Ale ještě tehdy ukrotil Michael Gruber svoji
radost.

Teprve když zavezl vnuka do biskupského se-
mináře a vrátil se nazpět, nejenom dovolil domácím
o věci veřejně hovořiti, nýbrž sám se o hotové skuteč-
nosti pyšně rozhovořil v hospodě před sousedy. A vy-
táhl stavidla až na poslední kolík. Ničeho ze svých
snů nezatajil, ke všemu se přiznal. Překvapil celou
ves — ale nebylo nikoho, kdo by činu neschvaloval,
ba, nikoho ani, kdo by si dovolil zapochybovati
o uskutečnění jeho snů až k nejzazším mezím. Na-
opak, spíše radost chytla všechny při pomýšlení, že
jednou — a možná že za nedlouho — jejich člověk,

z jejich středu vyrostlý, bude před nimi státi na místě božím. — Radost vesnice byla naprosto dokonalá, když i starý farář, dověděv se o tom, veřejně před kostelem po nedělní mši starostovi vnuka pochválil a přede všemi mu slíbil, že se u biskupa přičiní, aby mu byl mladý Maretík přidělen za kaplana, jakmile bude vysvěcen.

A přece byl ve vsi člověk, jehož srdce bylo naplněno smutnou hořkostí.

Sedlák Krutina — Jiřík Hrubý . . .

Stejně, jako všichni usedlíci, byl přesvědčen o tom, že Maretíkův plán se zdaří. A viděl ještě dále, než ostatní. Dokud starý Michael Gruber bude živ, bylo nezvratně jisto, že dovede svému prvorozenému vnuku zajistiti dědictvím starostenství — a stejně jisto bylo, že bratr farář, až děda nebude, jednou získaný úřad mu trvale zaručí pouhou skutečností svého . . . Po prvé ho zbolelo, že nemá syna, ačkoliv se s tímto nedostatkem již byl dokonale smířil, položiv smysl svého života v úsilí pokořiti Maretíky. Chamtil, lakotil, sháněl, z čistého gruntu dobýval hotové jmění a nosil je do záložny. Ale co všechno mu bylo platno. Maretíci na roztřeseném gruntu znovu vyrůstali před ním, nezničitelní, nezmarní, jako hlavy pohádkových draků . . .

Chápal, že neuvidí uskutečnění své nejvyšší tou-

hy, že umře, aniž okusí nejpalcivější rozkoše. Život zavřel před ním všechny nejlepší své radosti na sto zámků. Jeho grunt vydá do rukou cizímu člověku — a posledního Krutinu-Hrubého nechá umřít bez oslavení jako nejposlednějšího z pohodných.

A hořký smutek Jiříkův byl tak veliký, že nedovolil mu ani patřičně jízlivě odpovědět na příliš hlasitou vychloubačnost starostovu . . .

XIII.

Ale ona vyšší spravedlnost, kterou mnozí pojmenovali osudem, chodí najinak, než jí lidé rádi i neradi určili. —

Petr Gruber nemohl nijak v semináři zdomácněti. Pojednou se ocitl v úplně novém prostředí, které se mu po čertech málo zamlouvalo, S počátku unavovala ho spousta modlení, ale tomu brzo přivykl, pochopiv, že nárok je tu činěn pouze na hlasivky, nebo dokonce na němý pohyb úst.

Mnohem horší však byla změt povahových rozdílů alumnů, s nimiž se tu sešel.

Poznal takové, které zavedla k Bohu nejhmotnější chudoba. Nebyli by jinak mohli pomýšleti na další studia, a proto by byli zůstali v honu a ruchu světa na podřízených místech poštovních, železničních a jiných úředníků s platy nejvýše deváté hod-

nostní třídy . . . Ve své prostnosti nechápal dosti dobře, proč sem šli: bylo v něm jádro nábožensky přemýšlivého a v úsudcích přímočarého českého sedláka, a proto v nich odsuzoval budoucí vlažné kněze.

Ale nerozuměl ani fanatickým druhům. Ti byli mu již venkoncem nepochopitelní. Bylo mu cizí jejich prudké zaujetí vnějšnostmi — a sám jsa rozvážlivě pomalý v pohybech i myšlení — div že jich nevinil z přetvářky a šplhavé snahy zalíbiti se představeným. — Opovržlivě ohrnoval rty nad pokrytci, kteří tu hledali jenom cestu za lenošským chlebem neboť záhy poznal, že jsou prázdní a plni hniloby. O jednom z nich, nejstarším z posledního ročníku, dověděl se, že prožil velmi pohnutlivou minulost, v níž přestál i zlou pohlavní nemoc. Řeči, které tento kandidát kněžství vedl před ostatními v ústraní, nasvědčovaly plně, že pomluva nepostrádá podkladu, ba že snad ani pomluvou není. Petr se aspoň z jeho hovorů dověděl — v semináři — o ženách a rozdílech mezi nimi tolik, že až rudl . . . Ale právě tento člověk padal o společných modlitbách první na kolena, žehnal se nejokázaleji křížem, skláněl hlavu nejhlouběji a bušil pěstí do prsou jako do tureckého bubnu . . .

A nejméně se mu líbili ti, kteří, předběhnuvše ostatní, začali se již v semináři horlivě zaměstnávat politikou. Byli to klepaři, kteří věděli o všem, co se

dělo v biskupské residenci. Vyprávěli si anekdoty o biskupu, který žil pohodlným životem dobře situovaného starého mládence, neodpíraje si ničeho z darů vezdejších, a také dopřáváje všeho toho i svým milcům, kdežto proti odpůrcům dovedl nejpřísněji zakročiti. Měl však i své slabé stránky, a blaze bylo tomu, kdo jim dovedl vyhověti. Proto sbírali alumnové horlivě všechny takové zprávy a klípky, vědouce dobře, že jednou jim mohou znamenitě posloužit. Aby záměru snáze dosáhli, navazovali styky s biskupskými sluhy, kteří s nimi ochotně hovořili, neboť se při tom popásla jejich lokajská pýcha. Vyprávěliť všichni o biskupu tak, jako by jim byl skoro přítelem — a aby dodali svým slovům důrazu, a jakéhosi ověření, vyprávěli různé pravdivé i nepravdivé důvěrnosti . . .

Petr, který přišel z domova s hladovým zájmem o biskupa, byl zklamán — tím více, poněvadž biskup sám byl zcela tuctový bonvivantský kněz. Staral se horlivě, aby biskupské statky vynášely, vykonával své povinnosti jako dobrý úředník a chodil se svými oblíbenci za zábavou do předního hotelu, proslulého vyborným pivem a vybranou společností. Nic zvláštního, nic vznešeného na něm nebylo . . .

Petrovo zklamání bylo proto dokonalé . . .

Nebyl však z těch, kdož svoje myšlenky projevují

příliš hlasitě a okázale. Neodlučoval se, pozoroval své prostředí, stýkal se se všemi a o každém se hleděl poučiti.

Posléze našel si druha. Zamiloval si jednoho spolužáka ze svého ročníku, který byl mírný a tichý hoch, jehož srdce bylo naplněno láskou ke všemu stvoření a obdivem nad krásou světa. Ten hladil v zahradě stromy po drsné kůře, květy chodil navštěvovati, když poslední kvetly na záhonech, a plakal pro ně, když začaly opadávat, jako by byly jeho bratřími. S ním se Petr nejraději stýkal, ani ne tak pro jeho povahu, nýbrž proto, že mu byl nejbližším krajanem ze všech. Jinak byl mu cizí, a nepochopitelný jako všichni ostatní . . .

Jako i prostředí . . .

Vešel do něho nepřipraven, a zklamalo ho. Bylo chladné, strojené a odměřené. Prostupovala je nenábožná nábožnost, která byla zcela podobná dresuře divoké zvěře, tak neúprosně, že až číslice na ciferníku hodin nabývaly významu před tím netušeného — a jejich ručičky o polednách nutkavě vzbuzovaly dojem ramen, spínajících se k mechanické modlitbě . . .

Pergamenoví páteři přednášeli tu monotonně své nezáživné výklady, vnášejíce tak plíseň a zatuchlinu i do knih, na jejichž stránky položili mrtví oběť své

ho zbloudilého, ale přece jenom vášnivě a vroucně prožitého vnitřního života . . .

A tato zatuchlina byla všude. Mísila se i do vůně kadila, vadnoucích květin a hořících voskových svěc — a byla ještě zesilována v okolí zákristie zápachem přehojně tu natroušeného šňupavého tabáku . . .

V tomto ovzduší zasníval se Petr často, přivoláváje si obraz rodného kraje se svahovitými poli, plnými pracujících lidí, bučících krav a dozrálé úrody. Uprostřed něho, v dolině, mezi šindelovými a doškovými střechami rděla se červená bán kostela se zelenou makovicí a křížem na vrchu. Nebo se objevila před ním náves — fara, stavení jako tvrz, s velikými černými vraty po levém boku — to byl vjezd do dvora, kde se pyšnilo vysoké, pěkně do čtyřhranu urovnané hnojiště, a za ním dlouhá stáj, a ze široka rozkročená stodola, kolem níž vedla dlážděná cesta na velkou farskou zahradu. Za zahradou byla farářova louka, kolem farářova pole, a hned za nimi farský les. Všecko pěkně pohromadě, jako na dlani . . . Po obědě bylo možno se zapálenou sádrovou dýmkou v ústech opřít se o plot a s rozkoší prohlížeti žloutnoucí lány a počítati v duchu, brzo-li bude čas žní. — Takové snění zpříjemňovalo Petrovi unavující jednotvárnost školního života.

Mladý Maretík se celkem dokonale nudil. Studium nevyžadovalo nijaké zvláštní námahy, činíc nárok pouze na paměť a píli, takže mu zbývalo dosti volného času, který bylo nutno prozahálet. Petr tedy zahálel a pozoroval svoje okolí. Pomalu naučil se viděti pod povrch. Pod slovy lásky našel nenávist, pod nejprívětivějším zájmem slídičství, pod nábožností ziskuchtivost . . . Všecko bylo jiné uvnitř a jiné na povrchu . . . Dobře všecko vypožoroval, ale srovnati si to ještě nedovedl. Kostel však mu tím zpustl a zevšedněl. Kněží v něm odbývali svoje povinnosti, a že činili to řemeslně a ledabyly, bylo mu těžko — a nemohl jim přiznati jména služeb božích . . . Snažil se přemýšleti o všem, ale marně hledal správného výkladu. Mávl konečně rukou nad zbytečnou námahou, aby se tím častěji v myšlenkách vracel domů, do venkovského kostela s hvízdavými varhanami a s cihlovou dlažbou, kde všecko bylo jiné, kde sedlákfarař mluvil s kazatelny k sedlákům o úrodě a za ni se s nimi modlil. Tam, zdálo se mu, že je všecko vroucnější a opravdovější — celým srdcem toužil, aby dlouhá čtyři léta byla již přeskočena, a on se ocitl uprostřed svých.

Výhodu však toto zklamání mělo, neboť pýcha z rozdílu, která ho hrála léta, vytékala jaksi, aniž si toho uvědomil, ustoupivši úplně zvýšené lásce k

jednoduchosti, svěžesti a přímosti domova i jeho tvrdých sedláků.

Takový byl ve chvíli, kdy se mohl po prvé ze semináře vrátiti na několik dnů domů. Bylo to o velikonocích, poněvadž o svátcích vánočních, kdy ještě byl pln první horlivosti, setrval, aby byl přítomen slavným úkonům církevním.

Nezvykle uctivě přijala ho tentokráte celá vesnice a slavně uvítal ho děd. Matka byla všecka proměněná radostí, horlivě si utírala zástěrou ruku, dříve než mu ji podala — a poté nevěděla, cože nejlepšího by mu snesla. Starší bratr Jakub stál ostýchavě stranou a díval se na něho jako na jiného tvora. Všichni jaksi se od něho oddálili, odstoupili, nějaká přehrada se vsunula mezi ně. Jediný děd se choval jinak; upřímně a srdečně se radoval, pyšně si ho prohlížel, a když za stůl usedl k jídlu, hladil ho po zádech těžkou dlaní. Byl hrd na nejzdařilejší dílo své pýchy. Cele se ho zmocnil a sotvaže mu dovolil doma se otočiti. Sám ho dovedl na faru k povinnému ohlášení, jen proto, aby se mohl s vnukem blýsknouti přes náves a vyslechnouti farářovo polichocení. Když farář požádal Petra o přísluhu ve svatém týdnu a předem ho pozval na večeři po slavném průvodu vzkříšení, rozzářil se, jako by pocta patřila jemu samému . . .

Petr však byl zaražen. Těšil se na domov, na jeho prostou srdečnost, byl připraven na zvědavé dotazy, ale polekal ho odstup všech stejně, jako podezřelá příchyllost dědova.

Učinil po vůli jemu, učinil po vůli i farářů. Ale kostel, do kterého vešel, nebyl již tím kostelem, na který se půl roku těšil. Nějak podivně zchudl. Těžký zápach spálené pryskyřice dráždil mu chřípí i zde, chlad tu byl také — a farář odbýval předepsané obřady stejně řemeslně, jako kněží v chrámu diecése . . . Po obřadech si Petr prohlédl pozorně celý proměněný kostel . . . Ve všech koutech bylo plno pavučin, které visely v cárech i s klenby, barevná okna byla zašlá a rozpraskaná — oltáře i lavice byly prožrány červotočem, a za hlavním oltářem našel hromady prachu a smetí, prolezlé nádherně rozbujelou plísní, jejímž hlodáním oltář — zřadu tak zlatě skvělý — ze zadu pomalu trouchnivěl. V zákristii visela ve skříni ohmataná a zvětšelá mešní roucha, našpiněné mešní prádlo, ba dokonce — i starodávná cínová schránka na hostie byla mezi vyčnělinami ornamentu zanesena snad staletou špínou, ulpělou tam s prstů několika kostelnických generací . . .

To bylo velmi kruté zklamání . . .

Potom se ho cele zmocnil stařícký farář a napolo kamarádsky a se zájmem vyptával se na po-

měry v semináři a v biskupově okolí. Vyprávěl mu, co věděl, i různé příběhy pověděl. A starý pán se srdečně smál, omládl vzpomínkami a široce se rozhovořil, vybavuje z paměti nejrozmanitější historky z vlastních studentských let. Vyprávěl s rozkoší a na nové příhody se rozpomínal. Petr naslouchal mu s jakýmsi zmrazujícím úžasem, neboť poznával, že právě tato léta, ty hodiny, které ho skličují, byly snad posledními radostnými v životě starého faráře, že jich může tak vděčně vzpomínati . . .

A ulekl se příštího svého života. Jakýže bude? Nic nezmizí, nic se neprolomí? Bude až do posledního dne za hradbou? — Pojednou ho nezajímaly dědovy výklady o výnosnosti farářových polí. Zamklle naslouchal, ale bylo příliš patrné, že přemýšlí o něčem zcela jiném . . .

O Božím hodě po obědě se vytratil ze statku, aniž kdo upozoroval jeho odchodu.

Děd Maretík se zamrzl, neboť toho odpoledne slíbil mu farář přijíti na besedu do hospody; ale omluvil shovívavě studenta, zavřeného neustále v městě a světnici, krásným dnem a odešel sám, zanechav vnukovi doma vzkaz, aby, až se vrátí, přišel za ním.

Nemýlil se ve svém předpokladu, ale také neuhodl docela.

Krásný jarní den jistě zvábil Petra k toulce, na

více však byla příčinou touha po samotě, oddechu a úniku. Až dosud byl zajat; hned pozornost dědova se mu věšela na paty, hned farářova sdílnost bránila myšlenkám ve volnosti rozletu. A jemu se chtělo zasníti se na chvíli. — Vyšel sadem za ves. Jak plaňky přelézal, zahlédl v sousedově zahradě děvče, s nímž chodil do školy. Nerozumně se zaradoval, že ho někdo viděl při klukovském kousku, poněvadž byl schválný: chtělo se mu plaňky přelézti, ačkoli mohl pohodlně na humna vyjítí vrátky. Ovládla ho podivně veselá sdílnost, a jí nutkán, zavolal na sousedovu dceru, a věda dobře o její lásce, zeptal se jí, brzo-li si vezme hořejšího Řezníčka — a hned radil, aby s veselkou počkali do jeho vysvěcení, že je potom sezdá zadarmo. — Ale děvče, ačkoliv se smálo, když přelézal, po oslovení zrozpačitělo, neodpovídalo a jen potrhovalo cípem zástěry.

Vida to, mladý Maretík se zamračil a pojednou zhořklý se pustil po humnech a úvozem kolem „Doliny“ na stráň k lesu.

Skřivani zpívali mu nad hlavou, chladný poryv větru občas udeřil ho do tváře, a po obou stranách úvozu ze šedé zplihlé trávy vyrůstaly a žlutými hlavami nad ní potřásaly podběly. Když se zastavil na chvíli, slyšel, jak v brázdách polí teničce luská a mlaská prosakující a vysychající voda. Pole již se

začínala odívati do zeleně, a na vlhkých místech luk byly zelené ostrovy. —To všechno ho uklidňovalo a smiřovalo. Došel až k Maretíkovu lesu a zastavil se. Vesnice ležela před ním jako na dlani. Viděl sady, ploty, kusy zdí stavení — a hlavně střechy, pohrbené i rovné, doškové i šindelové proti sobě křížem krážem nastavené jako rozběhlé stádo bravu na pastvišti v podzimu. Nade vším jako přelud, jako podivná mochomůrka na čtyřhranném bílém hloubku vznášela se červená bář se skvrnami holubů, odbývajících si na ní námluvy.

Obraz, po kterém se mu stýskalo a který denně, vzdálen, si přivolával. Vzduch byl čistý a průzračný, a v něm potopena — krásněla vesnice každou chvílí. Sluneční záře dala zdím svítivou běl, čerstvé došky měnila na zlato, a na starých dávala vynikati kulatým bochánkům mechu. V údolí u vsi pyšnila se „Dolina“, pruhovaná brázdami, a kolem dokola po svazích se táhly úzké pruhy polí s houštinami trnek a hlohů, nebo břízkami a planými hruškami na mezích.

Náhle naplnil srdce Petra Grubra prudký smutek. Bylo mu, jako by mu někdo drsnou rukou bral všecku krásu světa, jako by mu zakrýval oči, aby neviděly, a srdci poroučel, aby necítilo. Pole, louky i vesnice — všecko bylo krásné a plné, nekonečně bohaté

a žádoucí, že až srdce zbolelo. Království světa leželo před ním, ale ani píď z něho mu nepatřila . . . A přece se mu zdálo, že půda sama na něho potichu tesklivě volá, cítil, že něco ho k ní neodolatelně táhne . . . Voněla zahřátím, zpívala tenoučce vysychající vodou — a Petr měl chuť padnouti na ni, chutnati ji jazykem i zuby a mezi prsty ji hnísti . . .

Zděděná selská krev Maretíků se v něm ozvala . .

Opřel se o starou rozpraskanou borovici, ale pohledu neodvrátil. Jeho smutek vzrůstal. Ptáci nad ním zpívali a koruny šuměly . . . Násilím odvrátil pohled na farská pole. To bylo hmátnutí tonoucího, hmátnutí po stéblu . . . Jako prudké tnutí ocelí razilo ho poznání, že tato pole nevoní, že jsou bez mízy a plodí jenom ze zvyku. Na nich nikdo nelpí a horší jsou než židem pronajatá. Dnes mají jednoho — a zítra je jiný jejich pánem. Nemají paměti, nikdo o nich nevypráví, jak v majetek přecházela, nikdo neví o jejich úrodných letech, a na jejich vlastnosti se musí ptáti sám držitel . . .

O poslední útěchu ochuzený zahleděl se přes ves na protější stráň ztrnulým pohledem. Neviděl už krajiny. Začala mizeti. Vzduch nad ní houstl, rozhoupal se — a pojednou celá horská kotlina byla naplněna průzračnou vodou. To slzy stoupily Petru do očí . . .

A v té chvíli zapraskaly nablízku cizí kroky.

Petr sebou prudce hnul a obrátil se. Po stezce, která vedla hustým jedlovým mlázím, vyšel na kraj lesa sedlák Krutina. Mezera mezi oběma neměřila ani patnáct kroků. Petr rychle hmátl rukou po oblíčeji, ale zbytečně, neboť sedlák už spatřil, čeho neměl viděti.

Chvíli stáli oba překvapeni.

Potom Krutina pokročil blíže.

Petr, netouže v té chvíli po hovoru, obrátil se a učinil dva kroky do lesa.

„Bojíš se mne, nebo se přede mnou stydíš?“ — zavolal za ním Krutina.

A když se mladý Maretík vzdorně obrátil a zamračeně se na sedláka podíval, nespatriil v jeho tváři pošklebku, ba ani ne úsměvu. Byla vážná, a její svaly se ani nepohnuly. To způsobilo, že Petr bezradně stanul, neodseknuv patričně v odpověď na domýšlivé zavolání, nejša si jist, cože mu tento sedlák chce.

Krutina nenechal ho dlouho v nejistotě.

„Přede mnou utíkat nemusíš,“ zaopakoval, „ani se stydět — rozumím ti líp, než by ti rozuměl tvůj děd, třeba že ti mne vymaloval nejčernějšími barvičkami. A jemu rozumím také líp, než snad ty mu rozumíš. Vid', vyhnal tě do škol, odtrh' tě od půdy, a tobě se po ní stýská. Byl bys ze špatné selské krve a na horách by ses nesměl narodit, aby se ti nestýs-

kalo. Ale Maretíci se nesmějí plemenit, aby se grunt nerozpadl, a studiemi tě odbudou, abys neměl práva na podíl. A snad musíš být proto knězem, abys odmodlil všechny maretické hříchy. Není jich, chlapče, málo, sám bych ti mohl povědět o hezké řadě.“ —

Sedlák se odmlčel, a Petr mlčel také . . .

Krutina se na něho díval pozorně, přimhuřuje oči. Zdálo se mu, že železo je právě žhavé, a dalo by se kouti, a něco ho ponoukalo, aby zkusil, nepodaří-li se mu nasaditi mladému člověku roupy do hlavy. — Při pouhé myšlence na možnost zdaru zatřáslo se mu srdce podivnou radostí.

„Není mi ničeho po tom,“ začal opatrnicky, „jak s tebou zacházejí, ale kdybych byl na tvém místě, jednal bych jinak. Chytrý člověk, jako ty, se ve světě neztratí, všude je ho třeba: a když už statek dva Maretíky neunese, začal bych na vlastní pěst. Co na tom, jestli by byl jeden sedlák studovaný — hloupých je beztak víc než dost . . . A pamatuj si, že jenom sedlák je pánem — páni, studovaní páni, kteří se živí tím, čemu se naučili, mají zase jiné nad sebou, a ti zase jiné. Kdo mezi nimi nevyrostl, těžko si zvyká, a když uvykne a mezi ně se vtlačí, zůstane mezi nimi vždycky sedlákem pro posměch . . .“

Domluvil, zapozoroval a mávl rukou: „Nu, pro mne a za mne si jednej, jak chceš, ale chceš-li být

pánem, nechod' mnoho do polí, a chceš-li být knězem, zvykej si na kostel.“

Řekl a rozmrzele se pustil po svahu dolů, nepochybuje o tom, že přestřelil a vymluvil se do hlucha, neboť mladý Maretík se vzpamatoval během jeho řeči z překvapení, a když spustil druhou tirádu, usmíval se mu do tváře. Nepříjemně uvědomil si také, že starý Maretík, doví-li se o jeho slovech, jistě jich využije k jeho ponížení v hospodě i u faráře . . . A tak, když se blížil ke vsi, div sebe sama nepeskoval za nedostatek rozvážlivosti.

Petr Gruber díval se od lesa za ním, a usmíval se vytrvale, až zašel do vsi. Pochopil příliš dobře sedlákovu snahu pokořit děda, byť i v prvé půli výkladu mu dával za pravdu. Ale byl příliš Maretíkem, než aby mohl Krutinovým svodům podlehnouti.

Proto, když zašel, pustil se ke vsi, umiňuje si, že o všem poví dědu.

Nezastihl ho však doma. Vyslechl vzkaz, ale neuzdalo se mu vyhověti jeho přání. To druhého dne způsobilo mezi nimi rozladění, které se neumenšilo do chvíle Petrova odjezdu, neboť děd, uvyklý vždy na bezpodmínečnou poslušnost, těžce nesl, že se vnuk vzepřel jeho vůli — a tomu se nezdálo — selská krev se v něm ozvala — dědu nějak podlézavě vyjítí vstříc. Proto se mu také nezmínil o hovoru s Krutinou, aby

snad toto sdělení nebylo jím považováno za krok k udobření s jeho strany podniknutý.

Rozloučení jejich bylo chladné a odměřené — a při něm děd vnuka ještě více popudil, protože vyjel s potahem volů ze dvora, sotvaže ruku mu stiskl — a dříve, než vyjela bryčka s ním a jeho zavazadly.

XIV.

V ústavu však již druhého dne ho přepadl starý stesk. Ale již to nebyla jenom touha po rodné vsi, po známých polích a zamilovaných místech, cosi živelnějšího jej pronikalo a nutilo zamýšleti se. Pojednou se mu zdálo, že je krásné jíti na jaře opřený o kleč pluhu a za párem koní vlhkou brázdou, novou cestou, kterou ještě nikdo nešel, a která právě pro něho železem pluhu byla otevřena . . . Zatoužil po divné štědrosti nasycovati jarní hlad země zrním z režné loktuše, a v neparnějším létě, kdy líchy dar stonásobně zmnožený vracejí, vděčně přijímati. — Bratru zazáviděl ve svých myšlenkách a na děda tvrdě zavzpomínal . . .

Bylo mu jasno, že pouze tito dva jsou vinni jeho utrpením. Vzpomněl i slov starého Krutiny a zamyslíl

se nad nimi. Pojednou v nich našel něco svého vlastního, výčitku, které dosud nepronesl . . .

Spolu děla se s ním pochopitelná proměna. Studium se mu znechutilo, neboť mu bylo, jako by se každou stránkou svých knih víc a více oddaloval ode všeho, po čem stonal touhou. Neunikla jeho proměna pilné pozornosti nadřízených a učitelů, byl pro ni kárán a hrozeno mu i tresty. A tehdy projevila se jeho selská povaha. Zatvrdil se proti všem a zevzpurněl. Mlčky vypočetl si důtky, ale při nejbližší vhodné chvíli dal najevo, jak malých výsledků se dopracují ti, kdož ho kárají. —

Čím dále do léta, tím trvaleji překročoval přísný domácí řád. Nebylo ani jeho vinou, že se tak dělo. Pole a zrající úroda na nich byla silnější všech příkazů. Toulal se dlouho do večera za městem a dlouho po ustanovené hodině přicházel domů. Na těchto toulkách napolo pochopil dojemnou lásku svého spolužáka k přírodě. Vyprávěl mu o kráse večerního šera, padajícího jako šedý popel na lány lehce se vlnící, a vyprávěl mu tak výmluvně, že ho zlákal k nedovolené výpravě. Tehdy na výsost pobouřil své představené. Stal se zřejmě nebezpečným kázní ústavu, a proto měla býti učiněna přítrž všem jeho pokleskům.

Sám představený, který vedl správu ústavu, známoli mu k většímu důrazu usnesení sboru, jímž

mu byla až do prázdnin odňata volnost vycházení. Zahrady a chodby ústavu měly mu nahraditi pole . . .

Petr zmařeně vyslechl přiřčený mu trest, ale hned druhého dne podal pádný důkaz, že naprosto nemíní se mu podrobiti.

Zmizel přes noc z ústavu.

Přelezl zahradní branku a pustil se nejkratším směrem k nádraží, kam došel právě před odjezdem nočního vlaku.

Když ráno začala po něm sháňka v ústavu, vystupoval již za horami z vlaku, aby dal se na tříhodinnou cestu do rodné vsi. Byl veselý a úsměvný, jako den, který se rozhořel k jeho návratu. Nebe bez obláčku bylo nad ním, stébla dozrávajících žit kolem měla šťavnatou barvu žloutnoucích oranží, pyšnila se spoustou chrp, koukole a vlčích máků a na hustých chomáčích travných stébel v příkopu cesty svítila se ještě rosa . . . Petru bylo, jako by se byl znovu narodil. Myšlenka na školu byla mu lhostejna, na výsost lhostejna. Přes cestu běžící střevlík, od silnice houpavým letem k lesu se nesoucí žluna — rozradovala ho, když se v dohledu přilepila na kmen borovice a známě zahvízdala — mravenčí kupy na kraji lesa s dlouhými řadami pilných dělníků, to vše bylo nekonečně důležitější . . . Po barvě uhadoval v dálce ječmenná pole, po množství ohnice ovsy a každé

chvilé přskočil příkop, aby ohmatal žitné klasy a uvážlivě posoudil úrodu.

Teprve po poledni, když se již blížil k Starým Dvorům, přepadla ho myšlenka, jakže bude doma uvítán. Vzpomněl na děda a zamračil se. Nezastavil se však, naopak — zrychlil krok, a když vyšel na poslední návrší a známá kotlina se před ním rozložila, pustil se téměř úprkem ke vsi.

Děd právě cosi nakazoval čeledínu, zapřahajícímú krávy, když vstoupil do branky. Byl k němu obrácen zády, a teprve zavolání bratra Petrova, Jakuba, který v té chvíli vyšel ze stavení na zásep, upozornilo ho na neočekávaný příchod vnukův. Otočil se a nejistě se zadíval na příchozího.

„Utekl jsem!“ — řekl tento odhodlaně, aby se vyhnul dlouhému vyptávání a odbyl všecko naráz . . .

Sotva dořekl, zastavil se překvapeně bratr Jakub, chvátající mu vstříc s rukou napřaženou k podání a pacholek, který se až dosud zvědavě díval, práskl bičem, vykřikl na potah a s lomozem vyjel ze dvora, jako by chtěl ujetí bouřce.

Michael Gruber stál uprostřed dvora jako solný sloup. Nechtělo se mu sluchu uvěřiti. Petrovo „Utekl jsem!“ zazvonilo mu v uších jako přetržený mosazný drát. Zdálo se mu, že celá vesnice juž slyšela tato dvě stručná slova, že juž se jim škodolibě směje, a

Krutina utíká po číslech od jednoho ke druhému Hrubému, aby je každému z nich zopakoval.

Ale než se vzpamatoval, přešel Petr zaraženého bratra a vešel do stavení, aniž věnoval dědovu překvapení pozornosti.

Ten sám si za ním zašel. Nevybuchl však, vyptával se jen. Ale Petr se nedal zmýlit. Dozrálo v něm odhodlání, kterého nechtěl změnit, a proto stručně řekl dědovi všechny příčiny svého útěku, ani jediné nezamlčev, a důrazně prohlásil, že se za nic nevrátí. Děd však se nedal přikrostí a úsečností jeho výkladu vylákati ze svého podezřelého klidu. Zeptal se jenom, cože nyní hodlá počítí. A když slyšel, že se mu zachtělo býti sedlákem, dal se do nuceného smíchu. — Potom, nevšímaje si dále Petra, vytáhl z truhly sváteční šaty, oblékl se a pustil se přes náves — na faru.

Oknem za ním se dívající Petr se ušklíbl...

Hůře však, než s dědem, bylo s matkou. Instinktivně vytušila blízkost bouře nad statkem, a vedena jsouc čistě ženským pudem, snažila se slzami a nářkem zapůsobiti na syna. Petr však byl Petrem, a více než to — vedle Petra byl i Maretíkem. Když naprosto selhal trojí pokus rozumně jí vše vyložiti, nedovedl se již ovládnouti a rozkřikl se na ni drsně. Polekal ji a udivil, neboť právo rozkřikovati se v Maretíkově

dvoře bylo až dosud nedotknutelnou výsadou Micha-ela Grubra.

A stejně jako matce vedlo se i bratru, když přišel na přezvědy. Dověděl se jenom, že mu z gruntu neukousne a chleba, který sní, poctivě si vydělá. Těžkopádný Jakub měl sice určité námitky, pokud se týkalo slibované práce, ale nevyslovil jich — tuše, že by byl v hádce na každý způsob bratrem překonán. Konečně nezvykl si dosud býti samostatným, a proto drsnost Petrova, jak bývá u povahových slabochů, mu do jisté míry imponovala. Přenechal vše dědu, zvědav, jak věc bude skoncována.

Děd navrátil se z fary, jednal, jako by Petra doma nebylo.

Vyčkával zpráv, jež mu farář slíbil, upokojiv ho ujištěním, že podobných mladických zbrklostí nescetně se přihodí, aniž by měly závažného vlivu pro další setrvání na ústavu a na zdárné dokončení studií. Jenom k tomu radil starostovi, aby nechal okusiti Petra námahy a spolehl se, že nezvyklému těžké práci brzo přejde chut na sedlačení . . .

Farářova rada byla dobře míněna, ale špatně uvážena, poněvadž bylo zapomenuto toho, že na Maretíky se nejméně hodí pravidlo.

Petr lehce pochopil smluvenou hru, třeba se děd tvářil nejlhostejněji. Prozradil mu ji sám, když

mu poručil, sotva čeledín přivezl jetel, aby nařezal dobytku řezanky. Stejně lhostejně, jak děd byl naporučil, odešel do přístodůlku, a než děd za ním přišel, seřezal na čtyři dny přichystanou tam píci. A když děd vešel a začal vykládati cosi o zapaření píce, zasmál se krátce a podíval se dědu přímo do obličeje. A bylo patrné, že se střetli dva Maretici: děd se zamračil, a vnuk se usmál . . .

Věci se však utvářily hrozivěji, než bylo předpokládáno. Druhého dne po příchodu Petrově došel faráře list z ústavu. Byl v něm žádán, aby poručníku pověděl o útěku studenta a jeho vyloučení z ústavu spolu s udáním důvodů. Farář poslal pro starostu a oznámil mu vše, doporučiv však nečiniti ničeho dříve, dokud nedojde odpověď na odeslaný jím list. Stalo se tak druhého dne, aniž bylo co na věci změněno . . . Bylo těžko faráři ukrotiti starého Maretíka, který zbázlivěl a prudce se rozhněval, pochopiv, že nejpyšnější jeho sen je otřesen v základech. Celá ves už si povídala o Petrově útěku, se všech tváří četl starosta posměch, ale právě proto se mu křečovitě zachtělo naproti všem dokázati, že se stane po jeho vůli.

Poradil mu farář jedině, co zbývalo. — Aby zajel k biskupu, všecko mu pověděl i poprosil ho, aby vyloučení bylo zrušeno. Bez rozmyšlení se Maretík

podvolil, neboť ne pouze k biskupu, k papeži do Říma byl by jel pro záchranu své pýchy.

S doporučujícím listem farářovým se vydal na cestu, aniž komu slovem byl prozradil její cíl. Biskupem byl přijat kněžsky vlídně. Ze široka rozhovořil se o své bolesti, o níž byl biskup již dokonale zpraven předem odevzdaným listem vesnického faráře, a ve své snaze pověděti vše co nejlépe, otevřel naslouchajícímu dokořán své selské srdce. Nebylo nezajímavo pozorovati podivnou směs selské pýchy a neohebné pokory a slyšeti slova prosby z úst člověka, který v celém svém minulém životě nezaprosil . . .

Nejvlídněji byl Maretík ujištěn o upřímné snaze biskupově věnovati věci nejbedlivější pozornost a vyříditi ji, pokud to bude lze, k plnému uspokojení. Zatím propustil sedláka, požádav ho, aby si přišel odpoledne vyslechnouti konečné rozhodnutí . . .

Jako ve snách bloudil Maretík městem. Neměl hladu a necítil žízně. Chvillemi se o něho pokoušela pýcha, neboť kdo široko daleko v jeho kraji mohl se pochlubiti styky s biskupem, kdo mohl vyprávěti o jeho přívětivosti, jako nyní bude možno jemu . . . Michael Gruber šeptem opakoval si jeho slova, nezapomněl ani, že vytrvale oslovoval ho starostou, ale radost jím nemohla proniknouti. Přílišná bázeň před

ztrátou nejkrásnějšího snu tlumila každé její vzplnutí v zárodku.

Se srdcem tlukoucím vstupoval v určenou hodinu do domu biskupova. Stejně jako ráno oznámil sloužící jeho příchod a uvedl ho. Biskup však nebyl již sám. Jiný kněz, jeden z učitelů Petrových, jak se později ukázalo, byl s ním. Ten ze široka, třebaže úsečnými větami pověděl rozechvělému starci všecky přechíny vnukovy, a když ještě je po zásluze přísně odsoudil, odmlčel se. S úsměvem se potom ujal slova sám biskup, a jeho řeč byla zrušením všeho, co právě bylo řečeno. Oznámil Maretíkovi, že jeho vnuk Petr bude po prázdninách znovu přijat do ústavu, aniž co ztratí na době studií, doporučil mu však naléhavě, aby se před uplynutím prázdnin vyloučenému o ničem nezmiňoval a dále setrval na cestě, doporučené již farářem, zaměstnáváje vnuka pilně ve všech polních pracích bez jakéhokoliv ohledu na jeho budoucí povolání. Pochválil i faráře za stejnou radu a vzkázal mu po sedláku své pozdravení. A jistě byl chytrý biskup přesvědčen, že nejlépe poradil, neboť ani v nejmenším nepochyboval, že osvědčená metoda zkrotí i odboj mladého Grubra.

K slzám pohnutý sedlák nebyl schopen slova díků. Zakoktal jen cosi nesrozumitelného, a když biskup s úsměvem na propuštěnou rukou pokynul,

stalo se, čeho nikdo nečekal, a čemu ani sám Maretík by nebyl věřil ještě před hodinou, že se stane. Roze-
hnal se po ruce biskupově, ohnul tuhý hřbet a políbil
ji . . . A věděl v té chvíli dobře, co činí. Platil za svou
pýchu — a Maretíkova pýcha stála za ohnutí hřbetu
a za políbení ruky, kterému se sám často posmíval.

Hodinu poté v trvalé blaženecké extasi ujížděl
vlakem k pomezním horám. Svět pro něho zkrásněl.
Se zájmem dovedl opět pozorovati úrodu, vlnící se
na rozsáhlých lánách rovin, jimiž vlak projížděl, a
srovnávatí závistivě poměry sedláka v kraji s ho-
ráckými.

Jediné ho trápilo. Že se nebude moci ihned po-
chlubiti doma vším a zvýšiti tak svou vážnost
i v očích Hrubých, radujících se nyní hlasitě z pře-
tržených studií vnukových. Příkaz biskupův byl však
silnější nutkavého pokušení — a sedlák nepodlehl . . .

Sotva domů přišel, dověděl se od selky, že Petru
po vsi říkají „Pampáter-Vyklouz“. Usmál se jenom,
mávl rukou a prohodil, zprávou ku podivu nedotčen,
že nelhou. Přese všecku němou sice, ale nikterak
tajenou zvědavost, nezmínil se slovem o své záhadné
cestě. Zašel druhého dne jenom k faráři a dlouho
u něho pobyl na besedě. Nijaké změny nebylo
možno vypožarovati, až snad na to, že vnuka Petra
silněji zapráhl do práce. To však bylo samozřejmo

a pochopitelno, neboť na horách nikdo nežil zahálčivě, a vydělati si tu jenom na holé živobytí nebylo právě lehké. — Dík jeho počínání uvěřila celá ves po několikadenní nejistotě, že se smířil s Petrovým vy-
loučením, a započítala tohoto mezi své.

Jenom dva lidé ve Starých Dvorech nedali se zmásti jeho klidem. Vnuk Petr a sedlák Krutina. První na vlas uhodl, kdeže děd byl, a podezřívavě tušil i kladný výsledek jeho cesty. Proto se také horlivěji, než si děd přál, chápal ukládané mu práce, aby zřetelně dal najevo, že nikterak se nemíní vzdáti dosaženého cíle. Tvrdá námaha ho nepodlamovala, spíše mu svědčila — proměňovala na ocel svaly, prsa mu rozšiřovala — slunce ho do sněda opálilo, a vítr ho ošlehal — slovem: stal se z něho sedlák až radost. A ve vsi, která ho nepustila se zřetele, začalo se nahlas a uznale mluvit o jeho výkonech, které byly dávány všem liknavým za vzor . . . Byl to němý souboj mezi vnukem a dědem. Jeden prací a druhý klidem projevoval zarytou nepovolnost. Oba si dobře rozuměli a oba vyčkávali. —

Vyčkával i sedlák Krutina, který po nabytých zkušenostech měl plné právo nedůvěřovati Maretíkům. Così ho svádělo podlehnouti obecnému soudu, i jednání mladého Maretíka zdálo se nasvědčovati jeho správnosti, ale zarážel ho starostův klid a bránil

mu podlehnouti dojmu. Proto zůstával stranou jako divák, poslouchal zvědavě, když jiní hovořili, sám však nepřičinil ani poznámky k cizím vývodům. Jeho zdrželivost se brzo stala nápadnou. I byl přímo tázán. Ale ani tehdy neprojevil svého soudu. Pokrčoval jen rameny a odpovídal vyhýbavě. Přičetli tuto lhostejnost na vrub jeho stáří, neboť byl již ve věku, kdy, zkušenostmi jsa poučen, odvyká si každý ukvapeným činům i slovům, neplýtvá zbytečně rozumem a nehýbe si z pohodlnosti žlučí...

Ovšem, klamali se všichni, neboť, pozoroval-li kdo velmi pečlivě průběh událostí, a zdálo-li se komu, že záležitost Petrova není dosud skoncována, byl to právě Krutina...

XV.

Celé prázdniny skoro uplynuly, aniž nastala změna. Žně dávno již byly v plném proudu, již se chýlily ke konci, přes to však zhola nic nenasvědčovalo, že by měla nastati. Petr kosil žita, pšenici na „Dolině“ a ječmeny a ovsy na stráni pod lesem a svážel obilí do stodoly, jako nejlépe placený čeledín. Už ani se nehovořilo o jeho zdatnosti, vžila se a zvyklo se na ni. Petr splynul s rodnou vsí dokonale, takže mnohý byl by se zcela upřímně podivil, kdyby byla bývala skutečnost pojednou zjinačena. I jeho přezdívká, připomínající započatá studia, pozbyla původního hanlivého přídechu, neboť sedláci pochopili v něm sedláka a nemohli mu proto zazlívati. Ba, mnozí z nich otevřeně chválili dědu vnuka a chápali i jeho mlčení, jímž vytrvale jim odpovídal na podobné projevy.

Nadešla však chvíle, kdy všem prostým a nesložitým, a proto i lehko věřícím, naráz byly otevřeny oči...

V Maretíkově dvoře zabouřilo tak, že celá ves zapomněla dýchatí úžasem. Dva Maretíci se tam maretíkovsky srazili, a všechny proudy, jimiž ves od nepaměti byla zmítána, vytryskly znovu netušenou silou.

Stalo se v předvečer dne, zasvěceného památce knížete a patrona země.

Petr přivezl právě jetel s pole a zasedl k večeři. Juž než přijel, bylo patrno, že se starosty zmocňuje nezvyklé vzrušení. Neměl klidu, neustále vycházel před vrata a díval se přes náves směrem ke vjezdu do vesnice. Když se konečně dočkal Petrova příjezdu, procházel se po záspi sem tam, a sotva vnuk vypráhl potah a zavedl do stáje, juž ho volal k večeři. Neklid dědův padl na vnuka. Jedl nějak ledabyle, věnuje více pozornosti dědu, než talíři a skývě. Ne-dojedl ještě, a děd spustil...

Jako by věc byla samozřejmě prostá, začal Petrovi nakazovati, aby si schystal věci a připravil se k odjezdu do semináře...

Nevěře sluchu, zavrtěl vnuk hlavou a připomenul dědu své vyloučení.

Michael Gruber zbrunátněl radostí. Chvíle, na

kteřou se dětinsky těšil čtvrt roku, chvíle, kdy po prvé mohl se pochlubití svojí návštěvou u biskupa, se konečně dostavila. S pathosem, hodným a důstojným toliko Maretika, začal všem ve světnici široce vyprávěti. Rostl v té chvíli sám před sebou, rostl před selkou i starším vnukem. Líčil podrobně každé hnutí církevního hodnostáře, každé jeho slovo věrně zopakoval. Zvýšeným hlasem vyprávěl o nepřízni a nevlídnosti druhého kněze, a jásavě velebil biskupa za konečné rozhodnutí.

„Dal jsi mi práci,“ — řekl konečně patriarchálně Petrovi, — „ale vše je napraveno. Můžeš se opět vrátiti: nic ti nestojí v cestě. Po přání biskupově jsi celé léto pracoval, a nyní je na tobě, abys dohonil, co jsi zameškal — a dokázal svoji vděčnost.“

Vlastní velikostí přemožen, usedl po vyřčení posledních slov majestátně Michael Gruber na truhlu pomalovanou srdéčky, jablíčky a ptáčky, a zadíval se na Petra, kývaje šedivou hlavou.

Vnuk v první chvíli nevěděl, sní-li nebo bdí. — Teprve při posledních slovech dědových procitl z ohromení, a hořkost prudkou vlnou mu zalila prsa. Pochopil, že byl zaskočen a podveden, že všecka jeho práce byla nedobrá, jeho sen vyposmíván, všecko jeho poctivé a silné cítění znehodnoceno, a snahy i tužby proměněny na komedii.

Míjela chvíle napiatého ticha a hlubokého mlčení — a v této chvíli se vnuk proměňoval v nejhoršího nepřítele svého děda.

Pochopil, že chce-li jíti svou cestou, musí jíti proti němu, že všechno, co rodem podědil, musí odstraniti jako plevel do nejposlednějších kořínků. Bylo mu, jako by se byl náhle ocitl uprostřed lesa v nejtemnější z temných nocí, a pocit naprostého osamění ho sklíčil.

Na chvíli jenom . . .

Děd přerušil mlčení. Zdálo se mu dlouhé a nejisté, chtělo se mu již dočkati se projevu poslušnosti, a proto se zeptal, kdyže se vydá na cestu.

Petr vstal od stolu a lžící, kterou až dosud držel v sevřené ruce, hřmotně odhodil na talíř.

Úderem jejím, a více než úderem: temnou předtuchou hypnotisován, vstal i Michael Gruber a vykročil proti vnuku.

Ale Petr již mluvil . . .

„Vrátiti se mi nechce a nevrátím se!“ — řekl tvrdě. „O námahu, o takovou námahu jsem se vás neprosil a biskupu jsem o milosti neříkal. Sedlačit se mi chce, dělat se mi chce. Na hroudě jsem vyrostl, a na ní chci i padnout. Vy mi v tom nezabráňte. A je-li grunt pro dva malý, neuživí-li dvou, je to vaše vina. Vy jste rozházel jmění, vy jste vyvdával

dcery s tisíci, zatím co by byly stačily stovky, a mně se nechce napravovat vaše chyby. Líp jste měl počítat, starat se víc o statek, než o lidské řeči, a nebyl byste mne musil vyhánět a biskupa prosit. Pro vaši chamtivost, pro napravení vašich chyb, pro maretickou pýchu mám být obětován. Nechce se mi!“

„Tak, ty tak mně starému chceš měřiti?“ — řekl Michael Gruber, nejist si ještě koncem, či snad lépe, nemoha v neodvratnost jeho dosud uvěřiti. „Za to, že jsem přese všecku nepřízeň se ctí vybyl dcery a pro vás udržel neztenčený grunt i s „Dolinou“, za to mi spíláš . . .“

Dále se ve svém pokusu napravití věc výčitkami nedostal.

Petr, kterého úplně opustila rozvaha, zatřásl se vztekem a rozkřikl se na děda, jako na lesy.

„Na nás? — Na koho na nás jste se dřel?“ — zahulákal, až se lidé, jdoucí po návsi, zvědavě zastavovali. „Na Jakuba, a ani na toho ne, na svoji pýchu jste se dřel. A čert vezmi celou vaši „Dolinu“, která beztak nadula vaši pýchu k prasknutí. Bez ní by dnes bylo gruntu líp, poněvadž jenom peníze z něho vyháněla, a ještě dnes patří výměnkáři, aby se mohl na statku rozdírat a dělat hospodáře a poroučet všem, kterým už ona v druhém kolenu patří. — U mne jste však na pravého nepřišel!“

Za řeči vnukovy děd zesinal a ze sina zbělel na papír. Řadu let se již nikdo v celé vsi neodvážil odporovati mu, až nyní ve vlastním domě vlastní vnuk. Naráz pustil z hlavy myšlenku na smírné výklady a dohodnutí, a vědom si své nadvlády, řal ostře.

„Tak už dost, chlapče, vypovídal jsi se, rozsápl jsi se, ukázal jsi dráp. Teď se jdi vyspat, zítra si slož knížky a sbal cáry, a pozítří pojedem’!“

„Nikam nepojedem’!“ — vykřikl Petr a pěstí udeřil do stolu, až talíř vyskočil, a lžíce na něm zadrnčela.

Jen dořekl a učinil, juž děd se po něm hnál s napřaženou rukou.

Selka u kamen vykřikla, a bratr Jakub vyskočil se židle a zůstal nerozhodně státi.

Ale juž se událo, čeho nikdo nečekal.

Dříve než mohl dáti Michael Gruber dopadnouti napřažené ruce, udeřil ho vnuk plnou silou do prostřed prsou. Sedlák se zapotácel a zhroutil k noze stolu. A hned se zase zdvihl. Napřaženou rukou ukázal na dveře, a chraptě rozčilením, vyháněl Petra z domu i statku. Zkaženým studentem ho pojmenoval a stůl, lože i střechu mu v rodném stavení odepřel.

Se založenýma rukama stál před ním vnuk, díval se na něho upřeně a bez hlesu mu naslouchal. Když však učinil v řeči nedobrovolnou přestávku a lapal

po vzduchu, náhle k němu přistoupil, ramena mu stiskl jako do kleští, do výšky ho zdvihl, a jako by to byl žitný snop, přes celou světnici ho do rohu přenesl a tam prudce posadil na malovanou truhlu, až pod ním ryčně zapraskala. A zase ruce na prsou založil a dlouhou chvíli se na něho díval.

„Za dva roky spolu domluvíme!“ — řekl pojednou do ztrnulého ticha a zasmál se krátce. Potom mávl ještě rukou a vyšel do síně, aniž se na koho podíval.

Dozněly kroky v síni, ulehл zvuk na záspi.

Petr vyšel brankou na náves a pustil se do polí.

Bylo již pozdě na večer. Pod lipami zpívala děvčata, a v šeru před křížem, vztyčeným misionáři před lety u boční zdi kostela, modlilo se několik klečících stařen. Zchladlý vzduch byl nassát vůní schnoucího obilí, heřmánku a mateřídoušky. Od luk valil se s Maretíkova pole ke vsi neviditelným proudem ostrý zápach pokoseného kmínu, a se stráně padala sem kořenná vůně borovic a arniky.

Petr šel nevšímavě kolem zahrádek, chlubících se do temna vůní kvetoucích ibišků, šalvějí a fial. Nebe nad hlavou mu kvetlo hvězdami, a zvonivé ticho přerušovalo pouze poslední skřípění cvrčků a drsné pokřikování chřástalů.

A podivno: v jeho prsou byl velebný klid, smí-

ření a pokoj, ačkoliv nevěděl, kam jde, kde se zastaví, a kdo ho přijme na noc. Pole s mandálky rozkládala se vúkol, a na všech stranách zdvíhaly se stráně jako hradba, bránící mu vykročiti z kruhu rodné půdy. Šel volněji a volněji a cestou se zamýšlel.

„Chůze do života“ — řekl si pojednou a zasmál se tiše, nevěda ani proč, a jeho srdce bylo naplněno tichou radostí bláznů a dětí, radujících se i z úderů, když rány obolely. Až k lesu tak došel. Tam přepadla ho podivná tíseň. Hloubka lesa tměla se před ním jako otevřená, bezzubá ústa: byla nepříjemná a donutila ho obrátiti se. Staré Dvory ležely v hloubce pod ním na dně kotliny — neurčitá směs olistěných stromových korun a temných střech, v níž se mdle blýskala dvě, tři osvětlená okna . . .

Chvíli se díval.

Pojednou sebou prudce trhnul a vypíal se, jako by se byl něčeho ulekl. Stál nepohnutě, ale myšlenka, která ho přepadla, neodcházela. Byla jako osudový příkaz. Něco hluboce bytostného vzpíralo se uposlechnouti jí, lákala však a vábila, sta sester si přizvala na pomoc k přemlouvání a s nimi vítězila. — Mladý Maretík se hnul, vyskočil a šel po svahu dolů cestou, kterou byl přišel. Vracel se do vsi. Náves už

byla tichá a liduprázdná, když jí procházel, a lidé v chalupách snili o námaze příštího dne.

Petr minul nevšímavě Maretíkův dvůr a šel dále — stočil se na opačnou stranu návsi a zašel do branky Krutinova gruntu. Nezamčenými dveřmi vkročil do síně a zabouřil na dveře sence. Uvnitř byla již tma, a sedlák stál vysvlečen před ložem, na něž se právě chystal uložit. Zvídavě díval se do tmy ke dveřím, nedoveda nijak uhodnouti, kdože v tak pozdní době k němu přichází. Teprve, když zaslechl hlas, překvapeně sebou hnul a chvátal příchozímu podati ruku. Zvědavost zahнала únavu, a nedočkavá otázka sama splynula se rtů.

Nebylo jí ani třeba, neboť sotva mu stiskl ruku, prostě a zřetelně oznamoval Petr, že přichází nabídnouti se za čeledína . . .

Selka na loži se prudce hnula a napřímila se, zatím co Krutina si zachvátl rozžehnouti petrolejovku, aby hostu viděl do tváře. Mladý Maretík byl však vážný, neusmál se ani a bez vybídnutí pověděl sedláku příčinu svého činu, zřetelně naznačuje, že bude mu, nebude-li jeho nabídka přijata, odejít z rodné vsi a hledati si přes pole práci.

Ale Krutina vášnivě zradostněl. Ujistil příchozího, že přichází právě vhod — a nelhal, neboť to

věděl i Petr, že dosavadní čeledín se mu před týdnem roznemohl, a právě vzpomínka na tuto skutečnost byla, co ho přimělo k činu.

Uprostřed žní bylo Krutinovi třeba čeledína jako soli, a kdyby ani toho nebylo, byl by přijal Petra stejně radostně. Nezapíral také nijak svého potěšení a s podivným studovaným čeledínem jednal jako se vzácným hostem. Zašel do komory vzbudit dceru Annu a pro sebe uchystanou výměnkářskou světnici v přístavku narychlo kázal přichystati za obydlí mladému Maretíkovi, jako by se bál, aby se tento v poslední chvíli ještě na jinak nerozmyslil a neodešel.

Nespal té noci ani Krutina, ani jeho nový čeledín. Nespal však také Michael Gruber, nevědoucí, kam se vnuk Petr poděl. Juž dávno jeho spánek, spánek starce, dovršujícího téměř devadesátý rok věku, byl lehký a slabý, ale té noci nepřicházel ani takový. Snadno bylo mu Petrovi nakazovati, lehko bylo ve hněvu i vyhnati ho. Ale sotva ulehl na lože, sedla mu na prsa můra. Ležel tiše a poslouchal. Než kroky se neozývaly, schody, vedoucí podél stěny jeho výměnkářské světnice do podkrovní světničky, nezapraskaly. — Petr se nevracel... Stařec chápal, že přenáhlil. Před očima tančily mu představy, až

kam může vnuka zavéstí uražená pýcha. Nebylo mu lehký. Navštívily ho vzpomínky na všechny mrtvé Maretky. Nekonečná řada jich byla, a každá z nich poučovala starce stejně, každá mu naháněla bázně, neboť ani jediná z nich nevěděla o tom, že by kdy byl Maretk úrážky zapomněl.

XVI.

Sotva se rozbřesklo jitro, chvátal Krutina do přístavku vzbudit Petra, aby s ním najisto sjednal službu. Přivstal si, ale nového čeledína nezahanbil. Mladý Maretík stál již ustrojen u okna a díval se do sadu.

Srozuměli se velmi brzo, a za hodinu poté vyjížděl Petr z Krutinova dvora s potahem. Jel návsí mimo Maretíkův dvůr, ale ani pohledem o něj nezavadil: jel, jako by neviděl ve vratech stojícího děda.

Michael Gruber viděl však dobře a na ráz pochopil. Ruce se mu zatřásly a zbledl, pochopiv určitě, že mezi ním a Petrem nelze snít o smíření, že mezi oba se položil včerejšek, vysoký jako hora a tvrdý jako křemen. Nachýlil se silně kupředu, zašel do dvora a podrážděně určil práci čeledínu i Jakubu. Neklidný a zamračený se potom procházel po sadu,

usilovně přemýšleje, ale když téměř do samého poledne konce domyslití, ani východu najítí nedovedl, vyšel zadními vrátky a zašel kolem plotu na „Dolinu“. To proto, že mu bylo třeba alespoň pohledem se ujistiti a podepříti nalomenou pýchu. — Než osvědčený prostředek dnes selhal. Na poli sousedícím s „Dolinou“ kosil Petr Krutinův ječmen, a Krutina sám stál nedaleko za mezí na druhém svém poli, kde žnečky nakládaly poslední žito na žebřinák . . . Maretík chvílku postál za ohybem hradby, a potom loudavě a těsně se drže při hradbě, aby nebyl uviděn, vlekl se domů . . .

Bylo mu ještě hůře, než ráno . . .

Věděl, že si již celá ves vypráví o události, a příliš dlouho žil ve Starých Dvorech, aby na vlas neuhodl soudů sousedů. O jejich nepříznivosti a vyznění proti sobě byl předem přesvědčen. — Vešel do velké sence, kde již byli všichni shromážděni, očekávající jeho příchodu, aby mohlo býti začato s obědem a z bázlivých pohledů a zamlklosti všech vytušil, že i jim je známo. Vzpřímil se však a stejně, jako každého dne činil, stoupl si za stůl a pokřížoval se k modlitbě před jídlem. Ruka zůstala mu viseti na prsou, neboť na stole před Petrovou židlí byl talíř, a vedle něho ležela lžíce. Mlčky levicí ukázal na předměty a zamračeně se podíval na selku.

Polekaně se přiznala, že, když ho viděla jíti na „Dolinu“, domnívala se, že jde pro Petra . . .

Ještě více zmařil se starosta, talíř kázal odnésti se stolu a všem poručil jísti. Sám těžce usedl a nabral si polévky. Ruka se mu podivně třásla, když jedl, a sousta nějak nerada sklouzala hrdlem. Vedlo se tak všem, obědvajícím od nepaměti po prvé v Maretíkově gruntu bez modlení. — Zapomněl se sedlák pomodliti i druhého dne, a trvale mělo tak býti: Maretíkova hrdost byla pošramocena, a jemu se zdálo po selsku vkusné a dokonce i důvodné vylíti si vztek na samém Pánu Bohu.

Proto se farář velmi udivil, když večer přišel k starostovi na besedu, aby mu nabídl své zprostředkování. Stařec se jen úsečně zasmál, rukou zamával, jako by odháněl mouchy, a řekl faráři, že učiní lépe, nebude-li o události vůbec mluvit. A mlčel zarytě, když farář nabíral vodu řešetem, promlouvaje k němu o křesťanských ctnostech.

Kde také Maretík a křesťanské ctnosti!

Stejně jako děd, ani vnuk nedovedl se s počátku vpraviti do zjinačených poměrů, byť s ním starý Krutina zacházel sebe lépe. Pokořovalo ho vědomí, že se dře na cizím, a také pýchy rodové příslušnosti dosud nepřekonal. Pracoval jako na rodném statku, bez zastavení a bez únavy, ale radost mu z práce

vyvanula, a zůstal na ní jenom pot. Kdyby nebyl býval pln vzdoru a nenávisti, byl by již po prvému týdnu utekl ze služby. Věděl však, že právě tato služba nejvíce hněte děda — a jemu za svět nechtěl způsobiti radost. Pomalu jenom zvykal, pomaleji než ves. Ta již dávno se vžila do skutečnosti, ale mladý Maretík nějak nedovedl zdomácněti na gruntu, nedovedl naléztí pravou sladkost svého vzdoru. Zamklý a zamračený vstával do rána, přes den sotva kopu slov utratil, a jakmile se navečeřel, odcházel do přístavku, aby tam usedl na židli a zamyslíl se.

A přece všichni na statku s ním jednali, jako by byl vlastní. Sedlák pro nesmírnou svou radost z pokorení Maretíkovy pýchy, selka, poněvadž si nedovedla od čeledína odmysliti kněžskou minulost — a dcera? — Ano, zde začal počátek nové historie . . .

Krutina hned v prvních dnech bystře vypožeroval proměnu, která se udála s Annou, a jenom ona byla příčinou, pro kterou se nemohl zcela radovati, třebaže Petr svým chováním nikterak nevzbuzoval obav. Anna totiž projevovala o nového čeledína zájem větší, než jaký se slušel selské dcerce, byť také byl selského původu. Sedlák byl však příliš zkušený a opatrný, než aby jediným slovem naznačil dceři své zdání, nebo dokonce svými názory na nehotovou věc pokoušel se stavěti jejímu volnému jednání hráze.

Ale přece mu podezření v radosti překáželo. Pro ně se nedovedl náležitě rozehřáti a pochlubiti všem svou radostí a jí po zásluze udeřiti starostu Maretíka. Budoucí dny mu byly nejasné. Obával se v nich možného posměchu, proto chytrácky přede všemi svoji radost zapíral . . .

Bylo na podzim, když ve Starých Dvorech z ti-cha a šeptání začala vyrůstat pověst o lásce Krutiny dcery k čeledínu Petrovi. Nebyla bez podkladu, neboť právě v té době vzala za své známost syna sedláka Janaty, kterého již mnozí učinili příštím hospodářem na Krutinově gruntu, Synek nikterak se netajil tím, že se rozešel z děvčetem pro mladého Maretíka. Žárlil, a dost možná, že důvodně, pokud šlo o děvče, naprosto však bezdůvodně na čeledína Petra. Ten, zvěděv o události, ani se neusmál, nepronesl jediného slova, jen se obrátil, a jak bylo jeho zvykem, šel zamračeně po své práci. Lidé však si povídali — a nedost na tom — zeptali se samého Krutiny. Ten chytrácky mlčel. Pokrčoval rameny a usmíval se záhadně, ponechávaje volné pole dohadům a rozletu těžkopádné selské fantasie. Sám ničeho nevěděl, jak tedy měl jiným povědět . . .

Když se novinu dověděl, zalekl se maličko a začal uvažovati. Bylo mu jasno, že od Petra se statek velikého přínosu nedočká — Janatův syn v tom smě-

ru rozhodně byl zetěm žádoucnějším — ale přece ho cosi zdržovalo od zakročení. Pomyšlení, že by mohl svoji nenávist spojití nezrušitelně s nenávistí vnukovou a tak Michaelu Grubrovi připravit k posledním dnům strachlivé obavy — a snad i zkrušiti ho, bylo příliš lákavé a nutilo k představám a ke snění. Opatrný sedlák dal se unéstí svojí největší vášní. Založil ruce a vyčkával, jsa odhodlán zasáhnouti do vývinu děje pouze ve chvíli krajní nutnosti.

Nejméně na všem byl účasten Petr. Zaměstnával a udržoval v napiaté pozornosti celé své okolí, ale sám nezměnil ničeho na svém zamlklém životě, ba neproměnil ani svého chování k Anně, byť byl postřehl dobře četné pozornosti, jakoby namátkou učiněné. Byl příliš zaměstnán sebou, svých otázek si dosud neproměnil v odpovědi, a proto neměl chuti ani vůle starati se o cizí zvědavost. Ve svém zarytém samotářství byl tak důsledný, že ani když přástky, po číslech vesnice jdoucí, byly v Krutinově dvoře po dva dny konány, nezdržel se po večeri na besedu . . .

Teprve s příchodem jara se dostavila změna.

Bylo to o pomlázce, kdy po vesnickém zvyku zanesla Anna mladému Maretíkovi do přístavku ratolesti jívy a barevná vejce. Petr jí poděkoval a přál do jara i léta zdraví a radosti. Něco teplého se mezi nimi zavlnilo, dýchlo svěže — a ženská chytrost Anně

nedala nezazkoumati si. Pátravě se podívala Petru do očí a řekla, o zdraví že strachu nemá, ale radosti že asi v novém jaru málo užije, když jí letos ani máje nikdo nepostaví . . . A odmlčela se. Mlčel chvíli i Petr a nějak podivně se na ni zadíval.

„Kdo ví . . .“ řekl konečně a jen zvlněním rtů se usmál. Jeho stručné „kdo ví . . .“ mohlo býti stejně posměškem, jako slibem, znělo záhadně, ale Anna, když z přístavku vyšla, měla srdce plné jistoty, a příští dny ležely před ní bohaté sny a štěstím, jako vlhká louka v květnu májovým kvítím.

Petr, sotva dveře za ní zapadly, se hluboce zamyslel. Po prvé překvapila ho myšlenka, kterou už dávno za něho domyslela celá ves až do posledu, v jejíž uskutečnění uvěřila a ji sama schválila. Příjemné horko ho rozrazilo při představě, že by mohl býti hospodářem na čistém statku a že ne na cizím a pro jiného, ale na svém a pro sebe by dělal. Selská krev hnula se mu v srdci, a všechno živelné a neporušené v ní zazvonilo. Chřípí se mu rozšířilo, oči se hladově zaleskly. Přešel světnicí. Přemýšlel dále, uvažoval, chvílemi se pomračoval, chvílemi se usmíval a zasníval se . . . Ale ne o lásce, ne o děvčeti, pocenech a obejmutích od nejucudnějších až k nejvášnivějším — na to všechno bylo dosti času až později; o gruntu snil. A než se ozval polední zvonek s věže kostela, již měl

přestavěny stáje, chlívice přemístěny na druhou stranu dvora a stodolu rozšířenu o jedno peření, aby nebylo třeba přebývajících slámu stavěti na sadě do stohu a vydávati ji tak zahnívání a nebezpečí zanícení nezvanými nocleháři . . .

K obědu šel ze zvyku zachmuřen, mlčel jako vždy a také v příštích dnech chováním nijak neprozradil svých myšlenek a snů. Zdálo se naopak, že ještě více si zamiloval samotu, byť podobné zdání podivně kontrastovalo se zradostněním Anny.

Napiaté ticho vyčkávání dozrálo ve třech týdnech.

O prvním květnu měla Krutinova Anna máji postavenou před oknem komory. Máji vyšší, než všecka ostatní děvčata ve vsi, a takovou, jaká poctivému děvčeti patří — jedlici, která zůstane nejdéle zelená, s kmenem do bíla oloupaným, se širokým věncem na stuhách uprostřed žerdi a v koruně plno šustivých fábůrů. Ale také, dřív než se rozbřeskl den, a máji bylo vidět, věděla celá ves, že ji postavil Petr, a věděla i to, že jedlici na ni skácel v Maretíkově dílce lesa. Chlapci dobře si dávali pozor, aby mohli věrně povědět mladému Janatovi, zda někdo — a kdo jemu práci a nevěrnému děvčeti hanbu ušetřil. Ještě před půlnocí věděl Janata a měl svoje podezření potvrzeno důkazem, nad nějž pádnějšího na vsi není.

Nikdo se však neudivil. Sedlák Krutina se sice při pohledu na máji nějak nedokončeně pousmál a z úsměvu hned přešel k zamyšlení, ale myšlenek svých nevyslovil. Nebylo také možno, poněvadž se spolu svářily, a jedna druhou potírala. Radostné dceřino vzrušení mu zadrželo slova na rtech. Znovu odložil vše, netuše, že odkládá naposledy, aby rozhodl jiný.

A byl to Michael Gruber, kdo popohnal kolečka osudu.

Polekal se, jediný nevěřící ve vsi, když uslyšel o činu vnukově, a zbrunátněl vztekem při náhlé a nepříjemné vzpomínce na Krutinovu máji, postavenou v den narození poslední dcery na návsi před jeho statkem. Jenom posměšné máje pamatoval, sám takovou kdysi stavěl — a proto dvojnásob nepříjemně ho bodlo, že nehodný vnuk naproti úmluvě chlapců, mstících Janatu, oslavil Krutinovu dceru. Zatřásl se hněvem a bázní a rozhodl se jednati.

V neděli po hrubé mši, když se náves zapestřila hovořícími hloučky, oddělil se náhle od skupiny Grubrů a dlouhými kroky zaměřil k lípě, kde s Krutinou, jako každé neděle, stál mezi Hrubými Petr. Pozornost všech naráz byla na něm soustředěna — a nic víc Maretík nechtěl. Chtěl tak podepříti svůj pokus o smír, počítaje se svým stářím a vnukovým

zahanbením nad zadostučiněním, kterého se mu mělo dostat. Pro zadržení těžkého úderu msty Petrovy zapřel pýchu, podlomil hrdost a byl ochoten zapomenouti. Nahlas přede všemi vyčítavě připomenul vnukovi hanbu, kterou gruntu činí, nazpět ho zval, a ruku podával ke smíru . . .

Na návsi bylo ticho jako v kostele. Dělo se cosi ohromujícího, čemu podobného nikdo nebyl pamětníkem. Starý Maretík byl trochu pobledlý, zrozpačitěl a zrudl starý Krutina, neboť nejen tito starci, všichni věděli, že Maretíkův krok je novým zkřížením zbraní . . . Ale ten, který měl rozhodnouti výsledek prvního výpadu, stál a mlčel. Vypíal se trochu a díval se dědu upřeně do očí. Dva Maretíci stáli mlčky proti sobě záhadní a neproniknutelní. A pojednou, nepohnuv svailem v obličeji, zvolna obrátil se Petr k dědu zády, jako by se ho věc netýkala, a klidným, neproměněným hlasem zavolal na Krutinovu Annu, stojící v nedalekém hloučku děvčat, aby se s ním šla podívat na stráň k lesu . . .

Poslechla ihned, zrudlá radostí nad veřejným jeho přiznáním, zachvátala mu vstříc, a oba, živě hovoříce, zaměřili návsi k východu ze vsi.

Starý Maretík stál jako solný sloup s očima vytřeštěnými za odcházejícím vnukem, který ho ponížil přede všemi víc než maretíkovsky. Teprve krát-

ký, úsečný smích Krutinův ho vzpamatoval. Obrátil se, zaškaredil se a změřil ho nenávisným pohledem.

„Za grunt jsi si ho, Krutino, koupil? —“ řekl, jako by kousal.

„A rád! Takový pacholek by za dva nebyl drahý!“ — oplatil svědomitě Krutina a zase se úsečně a břitce zasmál. Ale jeho smích nebyl zcela upřímný, rvala se v něm spokojenost s nespokojeností. Byl tomu rád, že Maretík byl tak pokořen, ale nebyl úplně spokojen se zakončením, které přičinil Petr, byť svou posměšnou odpovědí na Maretíkovu jedovatou otázku veřejně je schválil a potvrdil. Mrzelo ho proto, že Petr tak náraz za skutek sám si zaplatil a nedopřál mu ani vteřiny k rozmyšlení. Konečně nebylo mu ani všecko úplně jasno: věčná podezřívavost nedovolila mu ani uvěřiti v tak říznou přímoučarost . . .

Jindy byl by určitě Michael Gruber postřehl jeho nejistotu a hned po svém zvyku se jí zachytil jako tonoucí stébla: ale byl příliš pokořen, aby mohl na tolik soustřediti pozornost. — Naproti očekávání všech přiznal po Krutinově posměšku svoji úplnou porážku. Obrátil se mlčky, hlavu srazil mezi ramena a zaměřil návsí domů, nezastaviv se ani u skupiny zamlklých Grubrů a jejich přízně. — Věděl již příliš určitě, co jest jemu i statku čekati od neusmířeného

vnuka — a to bylo, co nejvíce ho zkrušilo a naplnilo bázní . . .

O polednách dověděl se i Krutina.

Oběd již dávno stál na stole ve velké senci, a polévka pomalu vychládala, když se vrátili Petr a Anna z první své milenecké procházky. Sedlák nějak vzrušeně přecházel senci, a selka — přítomná ráno celému výstupu — stála zamlkle v rohu u kamen, nevědouc, co by neklid mužův znamenal. Tušila jen, že věc není dosud úplně vyřízena, že bude třeba ještě vysvětlivek, ale ani na mysl jí nepřišlo, že by svoji zvědavost i nejistotu mohla utišiti prostým dotazem, neboť na horách je sedlák na svém gruntu svrchovaným pánem, jemuž není třeba ani rad ani schválení — prosté jeho rozhodnutí je nezměnitelným zákonem, na němž žena, byť i polovinu statku, jak je pravidlem, měla připsánu, nemůže a také se neodvážívá něco měniti . . .

Ale Petr, sotva vešel, nedopřál Krutinovi ani chvíle, potřebné k otevření úst na vyslovení prvního dotazu. Udeřil přímo a bez oklik. Nevěnuje nejmenší pozornosti obědu přichystanému na stole, začal zřetelně vykládati sedláku. Jeho slova měla do sebe něco ze zázračnosti řečí apoštolských po sestoupení Ducha Svatého, neboť selce zněla stejně jako slova panáčko-

va o kázání, a sedláku zdálo se, že naslouchá nej-
přesvědčivějšímu advokátskému výkladu.

Dověděl se věci velmi cenné. Naprosto ho neza-
jímal Petrovo přiznání se k lásce k Anně, vlastně
k zálsku na Krutinův grunt, a jako cosi teď již sa-
mozřejměho přijal i jeho říkání o ní. Zradostněl však
a pozorně začal naslouchati, když dceřin nápadník
se zmínil o svém právu na podíl po otci, a silně zdů-
raznil, že nikterak nemíní vzdáti se ho, ani připu-
stiti sebe menšího jeho zkrácení.

To když sedlák vyslechl, spolkl honem všechny
své námitky, ba odepřel si milostivý tón svolení, kte-
rým si pevně umínil zabarviti je, aby tak alespoň do-
datečně dal najevo nastávajícímu zeti cenu přízně,
do které vstupuje — a do níž je přijímán přes svůj
maretický původ ve jméno společné nenávisti. Ne-
bylo toho třeba. A Krutina radostně souhlasil i s tím,
že se sňatkem i zahájením pře o podíl bude nutno
vyčkati do dne Petrovy plnoletosti. Jeho radost vy-
růstala z téže jistoty, která byla příčinou bázně Mi-
chaela Grubra . . .

Maretíkův grunt přese všechno zdánlivé sílení
stál na vratkých základech. Starý Maretík sice doci-
loval na něm úspěchů, jakých by nebyl dosáhl nikdo.
Železně se bil s dluhy, dostával v čas všem povin-

nostem, ale to všechno bylo krájení vody. Dluhy jedly z mísy, a jejich umořování se proto bralo hlemýždím vlekem. Nebylo sice nemožno grunt ze železného kruhu vybaviti za trvalé píle i nového hospodáře a výhodné jeho ženitby, ale úderu — silného úderu statek již snést nemohl, neboť jeho dopadem nutně byla zničena i vyhlídka na bohatou nevěstu. Blázen leda byl by se odhodlal hoditi dceru i peníze na věčnou dřinu a bídu bez konce. Bláznů pak nebylo ani v celé přízni Grubů — a úder hrozil statku najisto tím vážněji, že Petru, přiženivšímu se na čistý statek, a nad to mohoucímu spolehnouti na nemalé úspory svého tchána, nebylo se obávati vyčerpání soudy . . .

Svůdný obraz úpadku a zkázy nenáviděného rodu i gruntu prostřel se před očima starého Krutiny, rozechřál a opil ho jako nerozumně silný doušek, starého vína — a naplnil jeho srdce radostí. Skoro vděčnost pocítil k mladému Maretíkovi, když domluvil, a ve jméno své nenávistné vášně zamiloval si jej snad ještě víc než dcera . . .

A když všichni spokojeni dorozuměním sedli za stůl k ohřávanému obědu, zdálo se starému sedláku, že mu ještě nikdy v životě tak nechutnalo vepřové se zelím, jako právě dnes, a v hloubi své selské duše našel tolik básnického procítění a vznětu, že upřímně

a nahlas zalitoval postěžováním si do své nemohoucnosti proměnit tuto neděli na Boží Hod.

Dobře pochopil hloubku a cenu svého zážitku, neboť i všední den, kdyby byl býval, Božím Hodem byl — a prvním Božím Hodem v životě Kruťtinově.

XVII.

Ještě však jedno veliké uleknutí, několik hodin, naplněných drtivou bázní a dlouhých jako věčnost sama, bylo mu osudem přisouzeno prožítí, dříve než se dočkal počátku uskutečnění snu své největší vášně, za který slíbil Petru statek, a za který byl by jistě býval ochoten i čertu duši zapsati. Byl to poslední, selsky neobratný pokus Michaela Grubra uniknouti hrozícímu nebezpečí a zachrániti gruntu, co by se zachrániti dalo. Nebyl špatně myšlen, avšak nesprávně založen a chybně domyšlen. Nebyl proto také nebezpečný nastávajícímu hospodáři na Krutínově statku, naopak stal se příčinou spádnějšího upadání maretické slávy; ale přes všecko to div že Krutinu nepřipravil o rozum . . .

V tichosti a potají všecko starosta připravil a teprve skutečností se škodolibě a s předčasným já-

sáním pochlubil celé vsi. — Přiměl svoji snachu k tomu, aby polovici statku, kterou měla připsánu, postoupila synu Jakubu s pominutím Petra. Sám pak se vzdal poručnictví nad Jakubem, které beztak mělo do měsíce vypršeti, a prohlásil ho plnoletým . . .

Maretíkův grunt měl nového hospodáře.

Pozdě večer přijeli oba Maretíci z města od notáře a soudu, ale již druhého dne ráno dověděl se o všem Krutina. K většímu jeho utrpení stalo se tak, právě když odejel Petr na pole. Sedlák podivně zneklidněl. Všecko zešedlo, a práce mu padala z rukou. Nikde neměl stání. Bázeň, která mu pošklebně našeptávala o smrti jeho pyšného snu, snažil se přesvědčiti úsměvem o pravém opaku. Ale úsměvy jeho mu tuhly ve svalech, a tvář, místo aby vyjadřovala sebevědomé pohrdání, podqbala se tragicky šklebící se masce. Přemáhal se statečně až skoro k poledni. Déle však nevydržel. Vzal kabát, oblékl se a vyšel za Petrem.

Dorozuměli se uprostřed jeteliště.

Petr opřen o kosu vyslechl zprávu a zamysлил se. Krutina se na něho díval a netrpělivě přešlapoval v pokoseném řádku píce, neustále otevíraje ústa k otázce, které však nevyslovoval. — Konečně se mladý Maretík vzpřímil, mávl rukou a upřeně se podíval sedláku do očí.

„Záleží vám na penězích, které máte nahospodařeny“ — zeptal se vážně a s důrazem, zřetelně vyslovuje každou slabiku — „anebo na tom, abych po postoupení vašeho gruntu hospodařil také na „Doline“?“

Starý Krutina se napřímil, jako by ho byl někdo udeřil pěstí do kříže.

„Co pak to povídáš, chlapče — proč pak se ptáš?“ — vydechl, a oči se mu zaleskly nábožně, jako by se mu byla ukázala sláva nebes.

Neptejte se a povězte mi!“ — řekl Petr a díval se na něho tak, že sedlák chtěj nechtěj musil uvěřiti, že otázka je míněna vážně — a že ani otázkou není. Pochopil, že pýcha nedovoluje Maretíkovi, aby přijal zadarmo z jeho ruky grunt — a to, o čem právě hovořil, že zatím jest slibem, který jednou má býti proměněn v zaplacení.

„Ach, Dolina — Dolinečka, chlapče drahý,“ zahovořil sedlák měkce a mazlivě a celý se zatetelil rozkoší při pouhém vyslovení jména — „ne za peníze, za všechno zlato světa stojí: ale nedostaneš jí, ba nedostaneš, starý Maretík, dokud bude živ, jí z drápů nepustí. Koupil ji lacino, ale neprodá jí sebe dražce...“

„Spolehněte se na mne, sedláku, a Maretíka

nechte stranou. Krutina jistě by jí nedostal, Maretk však ji míti bude!“

Řekl a obrátil se. Z toulce vyňal brus a začal ostřit kosu.

A aniž se ještě obrátil a ke stojícímu za ním pronesl jediného slova na vysvětlenou, rozpráhl se široce a začal kosit jetel.

Krutina již také ničeho nežádal. Hluboký klid mu zalil prsa štěstím, a když vracel se se stráně ke vsi, byl veliký, důstojný a slavný, jako selský Bůh po zasetí. Usmíval se opravdově — a usmíval se vytrvale na každou narážku o události, usmíval se každý den na návsi, na poli, doma i v hospodě, ale ani slovem neujasnil nikomu z netrpělivě zvědavých příčiny a důvody svého klidu. Neznal onoho žádoucího slova: přes to však se opíjel rozkoší důvěřivého spolehnutí na nedopověděný slib Petrův. A tak se mu v nastávajícím zeti zalíbilo, že i jeho pohrdavé gesto, ono volné mávnutí rukou, si zamilovaně osvojil k doprovodu a zesílení svých záhadných úsměvů.

Příliš dlouho se usmíval a příliš dlouho mával rukou, aby ves, nevidoucí k tak sebevědomému počínání nejmenšího dokladu, nezapochoybovala o jeho oprávnění. Petr Maretk již dovršil dvacátý čtvrtý rok věku, již farář třikrát ohlásil jeho nedalekou svatbu s kazatelny, ale zhola nic nenasvědčovalo,

že by nadcházel počátek velikolepé podívané, kterou celá ves tušila a na niž se trásla nedočkavostí.

Podezírání však bylo bezpodstatné. Petr Gruber, rodem Maretík a přiženěním Krutina, stejně jako zamlkle žil i jednal.

Jeho silnému smyslu pro hlubokou stylovost života podřídila se i náhoda, neboť jinak by se nebylo stalo, aby počátek očekávaného byl tak vkusný, jak se projevil.

O veselce, právě když vycházel z kostela, doručil mu přespolní posel předvolání k soudu, a sotvaže tak učinil a přijal tučné zpropitné, chvátavě zaměřil se stejnou listinou k Maretíkovu dvoru. Petr sám listu neotevřel. Obrátil se pouze a mlčky podal s výsostnou lhostejností veliký úřední dopis Krutinovi. Byl to svatební dar ženicha tchánu, dar jedině hodný Maretíka. Jím počínal proces vnuka proti dědu, syna proti matce a bratra proti bratru, proces o uznání a přisouzení Petrových nároků dědických na Maretíkův grunt.

Krutina, když o chůzi návsí ke statku ve svatebním průvodu list nedočkavě otevřel a do obsahu nahlédl, zachvěl se náhle jako osyka v prudkém a nenadálém úderu větru. Slunce pojednou svítilo silně a ostře, jak ještě nikdy nesvítilo, barvy na všem řežavěly, vystoupily ze svých míst a rozrostly; nebe svým

prudkým vyklenutím do závratné výše vnuklo mu tak silnou touhu po růstu, že nastupoval na špičky — a svatební průvod jeho dcery, před ním postupující, zdál se mu slavný, jako korunovační jízda o nastolení králů . . . I Staré Dvory získaly. Byly v jeho očích veliké a rozpiaté, majestátní, staly se nejdůležitějším místem světa, neboť uprostřed nich mělo býti dovršeno zápolení dvou nenávistných rodů, které vyplnilo dvě století, vítězstvím Krutinova gruntu, a to před zraky jeho, před zraky posledního z mužského potomstva nejstarší haluze rodu Hrubých.

Opilý pýchou a slávou svého vidění došel do statku se svatebním průvodem. Všichni svatebčané zastavili se na dvoře vyčkávající, neboť nyní po dáv-
ném zvyku měl starý hospodář mladého uvítati a postoupiti mu přede všemi statek . . .

Jiří Hrubý šel jako ve snách. Ale když vstoupil na práh, zatřásl se mu rty, slova uvázla v hrdle, a z očí vyhrkly slzy. Nepromluvil. — Přistoupil jenom k Petru a beze slov políbil ho na líce jednou, dvakrát — třikrát . . . Potom smekl klobouk a uklonil se před ním hluboko, tak hluboko, že div čelem o cihlami dlážděnou zásep neudeřil — ustoupil a zůstal státi po straně vchodu, aby Petr mohl volně vejíti.

Nový Krutina, někdy Maretík, Petr Gruber, když chvíli byl nerozhodně postál — proti všemu

dávnému zvyku nevzdal povinné úcty stáří, nedotulil tchána, aby vešel první k hostině svatební. Sám vešel první pevným a rázným krokem v čele všech do stavení i velké sence.

Ani slovo z obvyklého lidového krasořečnění, věrně dochovávaného a jen na variace jednotlivých případů proměňovaného, k nesmírnému podivení všech nebylo proneseno. A ještě k většímu udivu! Krutina tím nebyl nijak překvapen ani uražen, naopak, rozzářil se ještě více, a zřejmě rozradován vším, vkročil za Petrem — neboť on jediný pochopil s mladým hospodářem, že všechna slova jsou šedá a prázdná, nezvučná a otřelá, a že pouze hluboké mlčení a převratný čin může na věčnou paměť oslavit den počátku doznání moci a konce utrpení Krutinů, k jehož zdůraznění nezbytně musila býti přinesena i oběť změny mužského jména na původním rodovém gruntu...

XVIII.

Pět roků se vlekla složitá pře o dědictví. Během té doby naklonila se váha práva několikrát k té i k oné straně, několikrát rozradovala Maretíky a několikrát Krutiny, až nakonec se ustálila na vodorovni přísné nestrannosti k oběma. Vnuku Petru naproti všem ohražením dědovým přiznán byl zvýšený podíl otcovský, zamítnut však až na nepatrné ústupky nárok na podíl ze jmění matčina i dědova poukazem na právo jejich svobodného rozhodování o svém majetku. — Vyhrál tedy při starý Maretík: vítězství jeho bylo však horším Pyrrhova, neboť závěrem rozsudku ustanoveno, aby útraty sporu byly hrazeny na rovno všemi zúčastněnými stranami.

Tak se stalo, že vyhrál i Krutina, neboť byl jediný ze všech, kdo odcházel se ziskem. Tři čtvrtiny soudních útrat hradil Maretíkův grunt, jednu čtvrti-

nu Petr, který za dvě hodiny po vynesení rozsudku podepsal v kanceláři svého advokáta stvrzenku o příjmu patnácti krejcarů — tolik činil otcovský podíl z Maretíkova gruntu po odečtení všech výloh soudních a po zapravení účtu právního zástupce.

Patnáct krejcarů si vysoudil, slavných patnáct krejcarů, o nichž se vyprávělo, vypráví a bude se snad ještě sto let vyprávěti daleko široko na horách.

Tento svůj vysouzený přínos na grunt odevzdal večer starému Krutinovi, který jej uschoval do kované truhly mezi památeční předměty zabalený do hedvábného šátku, jako by byl z ryzího zlata . . .

Věděl dobře, proč tak učinil, neboť celý náklad dlouhého procesu položil se jako balvan na krov statku Jakuba Grubra a zatížil jej k prasknutí, k vymknutí z vazby a zborcení se. Byla to rána zasazená znalecky v rozhodné chvíli na nejchoulostivější místo, a proto ne rána na dobití rázem, nýbrž dobře vypočtená na pomalé, ale jistě zakrvácení . . .

I Michael Gruber správně pochopil stav věcí a učinil poslední zoufalý pokus o záchranu hořícího gruntu. Naposledy ještě projevil důrazně jádro své selské povahy: sloupł s něho tvrdý obal hrlosti a pýchy a nahé je položil na slunce před zraky všech. Potvrdil znovu, že láska k hroudě je v něm silnější

všeho . . . Vzdal se starostenství v obci, který úřad zastával téměř šedesát roků, a v důsledku toho „Dolinu“ — zbytečný nyní, poněvadž účelem neposvěcený prostředek — postoupil vnuku Jakubovi.

Ale i tento heroický čin byl na plano vyrazivším květem, neboť jediného, co grunt ještě mohlo udržeti nad vodou, nebylo lze dosáhnouti. Ženitba se mladému Maretíkovi nedařila. Žádnému z majetných sedláků ve vsi ani přespolečných nezdálo se výtěžek svých mozolů proměnit na plevy, vyhozené do vichřice. Marně pokoušel se Jakub, marně i Michael Gruber. Kde by byli Maretíci dříve vždy našli šťastné úsměvy a do široka rozevřenou náruč, viděli pouze stisknuté rty, nebyly-li dokonce před nimi dveře zavřeny. — A tehdy se u Jakuba objevil i následek příliš přísné výchovy dědovy . . .

Nesamostatný a vždy na jiné se spoléhající člověk se zmrzel nezdary. Zlhostejněl a přestal se starati o svoji ženitbu i o grunt. Neměl ani dosti síly, aby pro svůj mravní úpadek našel si lepší formu, než tu, která se s neúprosnou pravidelností dostavuje na vsi u všech propadlých zkáze. — Začal se opíjeti . . .

S počátku činil tak v mezerách týdnů, a výtky dědovy budily u něho jakési pohnutí, ale postupem doby zhoustly pokusy o utápění smutku do každodennosti, a spolu dostavil se i vzdor proti karateli,

v němž záhadnou a ne vždycky nesprávné nebo bizarní soudy vyvozující logikou opilců objevil svého nepřítele a příčinu úpadku. A nyní pil jemu v odpor, a aby zesílil své vzdorné výkony, odloudil čeledínu děvečku a s ní k pohoršení celé vesnice i malomocnému hněvu Michaela Grubra po milenecku žil. — Pradědem tak učinil děda, a přes jeho zákazy i pohružky proměnil skutečnost manželstvím v zákonný stav.

Tehdy se naposledy vzepial Michael Gruber k činům a ráznosti, aby tak udržel grunt, alespoň dokud bude ještě živ, a neviděl jeho zkázy a zhroutení, ne již tušeného, ale jistého a v nedalekém dohledu stojícího. Za svého opilého vnuka, a jak si namlouval, pro svého — třebaže nemilovaného — pravnuka ujal se po třetí hospodaření na Maretíkově statku . . .

Bylo cosi hrůzně a krásně tragického v marnosti úsilí stoletého starce, neboť tento vzácný věk Michael Gruber právě dovršoval. Nad bahnem, jehož uléhání a vrstvení na gruntě bylo jeho životním dílem, snažil se alespoň zdánlivě udržeti slávu a lesk jména Maretíků-Grubrů.

Jeho snaha nebyla již podmíněna selskými vášněmi, ty vyvanuly stářím. Promluvil v něm nejsvětější pud všeho živého na této zemi, snaha po sebe-

záchově, snaha pro udržení druhu bez újmy kterékoli z jeho náležitostí. A nezbytnou náležitostí Grubů byl od staletí Maretíkův grunt. Toto individuální zabarvení lásky k hroudě a plemenu bylo jediné, co v něm zbylo ze selskosti . . . Jinak v jeho srdci nebylo nenávisti ani záští. Veliký smír ho ovládl a dal mu čistotu pohledu a jasnost poznání. Trpěl hluboce Jakubem, ale nedovedl jím pohrdati. Byl mu štěpem pokřiveným, špatně roubovaným, jemuž proto zbyla hořkost a trpkost pláněte. Měl pro něho jenom veliké politování . . . I jeho vztah k druhému vnuku, Petru Grubrovi, Krutinovi po dvoru, doznal hluboké proměny, byť byla pouze mlčelivá a nikdy nedoznaná. Poznal, že se v něm obrodily znovu všechny silné vlastnosti Grubů, že na něm neulpělo nic z tragické kletby tajemné viny — a na dně srdce litoval hoře v hodinách tichého nočního zamýšlení vzájemné rozluky a všeho, co tato mezi ně postavila. Nezazlíval mu ani zrady a zřeknutí se jména po statku, neboť silně procítil v sobě její původ a příčinu a rozuměl jí lépe, než Petr sám . . .

Takový byl starý Maretík, když stál již nad hrobem.

Ale nikdo ve vsi nepochopil jeho velebné krásy; všemi byla pokládána za ztrnulé pokračování stáleté tvrdosti a drsnosti, ani jediné selské — opravdu

a česky selské srdce — nepoznalo sladkosti vývoje a slavné něhy dokončení, k němuž věky není dopřáno dozrátí žádnému z nich.

Michael Gruber také netoužil, aby byl poznán a prohlédnut. Vzdálen všeho a všech zlohostejněl vůči všemu malichernému a se zaujetím nejčistších tvůrců, snažících se o slávu vyšší božské: myšlenku slovem učiniti, pracoval na svém marném díle.

Snažení jeho však křížilo se s jiným, krajně nepřátelským, které zvracelo a znehodnocovalo každý jeho počín. Proti silnému starci stál nesmiřitelný vnuk, a těžké mlčení je zpodobňovalo. Lépe však bylo vnuku než dědu. Stál pevně opřen o svůj vyženný grunt, a všichni, kdož byli kolem něho, přivlastnili si jeho sny a touhy a posvětili jimi každý úder srdce. Odňali mu všechny úzkostné chvíle, aby je sami za něho prožili a umožnili mu tak, že nezeslabován a nezdržován mohl jistě a bez ohlížení se nazad kráčet k vytčenému cíli.

Zcela jinak bylo na Maretíkově gruntu. Vnuk Jakub, pln nenávistného zaujetí, otrásal dědu půdou pod nohama a vytrvale se snažil zrušiti každý úporně jím získaný klad. I byla tak námaha Michaela Grubra jako stavění židovských hradeb . . . Přes to však neustával, neslábl a nemalátněl

Ještě tři roky hospodařil, klín klínem vytloukal

a látal rozšklebující se trhliny. Snad bylo by se mu i podařilo vlastníma očima neviděti počátek zkázy, kdyby se k ní nebyli spolčili Jakub se svou ženou a bratrem Petrem . . .

Za jeho zády bylo všechno sjednáno, zatím co on se čelem vzdorně a vytrvale bil s osudem.

Tato skutečnost i druhá, že právě nejsilnější z možných ran to byla, která uprostřed boje mu padla do týla, způsobila, že se mlčky vzdal marné práce a zapadl do ústraní své výměnkářské světnice, kde, sedě na truhle, trávil řadu svých posledních dnů, ponořen v smutné a těžké myšlenky, které mu příliš pozdě povídaly o chybách a vině . . .

XIX.

Stalo se počátkem měsíce května. Kvetly právě hrušně, nasázené za stodolou na sadě nebožtíkem Krutinou po vyhoření statku, a pod nimi, jako činil každého večera, nebyla-li právě nepohoda nebo příliš chladno, — seděl na lavičce jeho syn-stařec. Těšil se z krásy večera a vůně stromů, jejichž haluze byly každoročně obaleny velikými chumáči květů, podobajícími se ve večernímu šeru, když koruny všech kmenů začaly spolu neurčitě splývati, veliké, těžké a bizarní slitině ze žluté sádry. Seděl již sám, neboť žena opustila ho v podzimi a odešla na stráž hlídat nebožtíky. Pohodlně ku předu skloněn a s rukama mezi koleny sepiatýma seděl tu, usmívaje se do země. Bylo ticho a klidno v jeho srdci i hlavě, neboť opustily ho i pátravé a dohadující myšlenky, jimiž se zaměstnával ve dne . . .

Měl k nim příčinu. Zeť Petr byl již několik dnů jako proměněn — pln neklidu, vzrušení a jakési nedočkavosti. Toto dne oblékl se dokonce do svátečního kabátu a odešel do města za nějakým řízením. Po svém zvyku neoznámil nikomu příčiny odchodu, předpověděv pouze svůj večerní návrat . . .

A když přišel, nezastavil se ani ve stavení, aby aspoň sváteční kabát, jako vždy činil, a jak činili ode dávna všichni vesničané, do komory šetrně uložil. Jak byl, přešel dvorem a zaměřil na sad a za stodolu. Vyrušil tchána z mírného, bezmyšlenkového klidu a donutil ho tázavě se napřímiti.

Promluvil k němu pomalu a nijak zvlášť zabarveným každodenním hlasem, jako by se jednalo o zcela průměrnou koupi potřebné krávy.

„Pantáto,“ — řekl, oslovuje tak starého Krutinu ještě po čeledínském zvyku — „dneska jsem byl ve městě u notáře podepsat smlouvu: „Dolina“ je naše!“ — —

Jen řekl, a starý Krutina vstal s lavičky. Ne rychle a švižně, ne mladicky — spíše pomalu a nemotorně, jako se zvedá krokev, když tesaři je napřimována před zapojením do vazby krovu. A mlčel, dokud se úplně nenapřímil. To slova, která chtěl pronést, dusila ho a nutila do výše, jako koroptev, stře-

lenou do plic, žene smrtelná úzkost přímo k slunci. Teprve, když stál, vydechl zdlouha.

„Dolina‘ povídáš, Maretíkova ‚Dolina‘ že je naše?“ — zeptal se, jako by byl špatně slyšel...

Beze slova Petr sáhl do kapsy v podšívce kabátu a podal mu pečlivě na čtvero složený arch papíru.

Stařec třesoucím se rukama vzal papír a přitiskl jej na prsa, jako by se bál, že ještě kdosi by mu jej mohl odebrati a vzíti tak radost, k jejímuž prožití bylo třeba řady příštích dnů.

„A úroda, chlapče, úroda — co s tou bude? — „Dolina je oseta“ — vydechl pouze, neboť přespřílišné štěstí mu nedovolovalo promluvit nahlas, třebaže tato nalehavá otázka musila býti vyslovena. Musila, poněvadž jeho nedočkavost byla plna náhlé bázně, aby snad více než celý rok nemusila čekati na plnou slávu tohoto náhlého a neočekávaného zisku.

„Se vším všudy: jak leží a stojí, je naše!“ — pověděl mu Petr stručně a krátce.

„Ještě letos, ještě letos ji budu kosit!“ zaradoval se stařec a usedl, neboť jeho štěstí bylo příliš veliké, aby je stoje mohl unést na stařecky pokleslých ramenou...

„Budete, pantáto!“ dosvědčil mu zeť.

„Zaplať ti Pámbů za moji radost, zaplať ti za ni nastokrát, Petříčku!“ — řekl, ale zeť sotva jeho

upřímné a vroucí díky zaslechl. Odcházel již do stavení převléci se před večerí, kdyžťe oznámení, jímž byl tchánu povinen, bylo vykonáno . . .

Osaměvší stařec rozložil se pohodlně na lavičce, křečovitě svíraje mezi prsty arch smlouvy. Nikdy nebylo mu sladčeji. Po prvé v životě cítil, že květy hrůšní jádrovitě voní, a v tichu zaslechl, jak s haluzí jejich padá na zem ozvěna šumění včel ulétlých s podvečerem do úlů. Stejně i v nesmělém skřípění prvních cvrčků, znějícím krátce a v dlouhých přestávkách do vlahé jarní noci, našel zvonivé kouzlo, kterého nikdy nepostřehl — ba zdálo se mu naslouchajícímu, že dosud nikdy cvrčků skřípět neslyšel, že je vždy přeslechl, anebo byl pro jejich cinkavé vykřikování sedmdesát let hluchý. — I noc, která se tiše rozložila nad krajem, byla nesrovnatelně krásnější všech svých dávno mrtvých sester. Stromy vyrůstaly v ní, temněly a proměňovaly se v záhadné značky čehosi tajemného a neviditelně pohyblivého, potok, tekoucí pod sadem kolem „Doliny“, nabyl života i hlasu a hovořil pro smrtelný sluch nesrozumitelnou řečí s čímsi do bezrozměrna ohromným, temným a mlčícím, več se proměnily hory. A hvězdy, jiskřící se v bohatých shlucích na nebi, byly vlídné, laskavé a přátelské. To nesmírným klidem, který jim byl se starým Krutinou slavnostně společný . . .

• Pozdě v noci se teprve hnul stařec s lavičky a odešel do své výměnkářské světnice v přístavku, která ho dnes připomínkou někdejší přítomnosti Petrovy zvlášť vlídně přijala ke snu.

Ale týž večer, který byl na Krutinově gruntu večerem slávy a pyšného klidu po dosažení cíle řadu let trvající úporné námahy, byl večerem bouře v statku Maretíkově.

V stejnou dobu, kdy Petr — přišel z města i Jakub. I on přinášel domů podepsanou smlouvu, a stejně jako Petrovi i jemu se zdálo náležité povědět o nastalé změně výměnkářů. Ženě nebylo třeba o ní vyprávět, poněvadž byla sjednána hlavně její zásluhou. Jí první našeptal myšlenku na ni mladý Krutina a přesvědčil ji poukazy na zadluženost gruntu, že je potřebí umenšením mu uleviti, aby tak rozmach práce na menším a méně zatíženém statku lépe byl patrný a snáze a dříve nesl ovoce. Přesvědčil ji lenivou, jakou je každá děvečka, ze které se stala selka, tím snáze, poněvadž udeřil i na strunu nenávisti vůči Michaelu Grubrovi, který jediný jí znemožňoval žítí po svém a napodobovati selky velikých statků, jak se jí chtělo. A že projevil i vůli koupiti a dobře zaplatiti „Dolinu“, získal ji cele a jí přesvědčil i Jakuba o této nutnosti. Více nebylo třeba. Zima přešla, a než se jaro úplně otevřelo, byla záležitost v tichosti uspo-

řádána. V nedělní noci, když už se překlonila do pondělka, dohodli se bratři, pojednou se k nepochopení sblíživší.

Zbývalo jen úmluvu platně potvrditi.

I to se stalo.

Od právního aktu vrátil se jeden z bratří klidný a vážný — druhý podroušený a rozjařený. A tento, sotva vstoupil do síně stavení, vykřikl hlasitě na selku, připravující právě krmení pro vepře, že „Dolina“ je již prodána. To učinil proto, aby větu najisto zaslechl i děd ve výměnkářské světnici. Po charakteristickém způsobu všech slabých povah chtěl ho tak nepřímou zpravit, aby měl dosti času postavit se do sebevědomé pósy a připravit se na důrazné odmítnutí všech výtek.

Stalo se mu po vůli. Ještě věta nedozněla, a ještě selka neodpověděla muži, když Michael Gruber otevřel dveře své sence a zpřímá se postavil na práh. Ostře, jako by ocelovým prutem švihal, zeptal se nehodného vnuka, jakže se bez jeho svolení odvážil a komuže „Dolinu“ zašantročil. A když uslyšel jméno Krutiny, vybuchl hřmotným maretickým hněvem.

Ale Jakub po prvé v životě se mu příkře postavil. Odvolal se na svá práva hospodáře a odkázal jej do výměnku, zakazuje mu pro příští dny plést se

do hospodářství. Zlá, nespravedlivá a tvrdá slova pronесl i o výsledcích jeho poslední tříleté správy statku a tak starce ještě více pobouřil . . .

Michael Gruber poznal z řeči Jakubovy, že mu zmizela půda pod nohama, že i nejkřečovitější a nejsvětější snahy jsou v nic zvráceny, zahozeny a znehodnoceny. Bezmocný — a dobře si vědom této své bezmoci, přešel k nejkrajnějšímu tónu — začal hovořit v posměscích.

Vnuka však jimi ještě více rozpálil . . .

Hádka jejich brzo dospěla až k mezi, kdy nejtajnější myšlenky prudce si derou cestu ústy. A tehdy vyčetl Jakub dědu dlouhý život a pojmenoval ho železnou kravou gruntu.

Starý Marešík se poté odmlčel a dlouze se zadíval na spílajícího. Nenalezl však a nechtěl nalézt slov k odpovědi. Zakýval pouze hlavou, obrátil se na prahu a beze slov zavřel za sebou dveře.

Rozradoval tím vnuka, který špatně pochopil odmlčení starcova. Za zavřenými dveřmi pokračoval ve spílání, které po chvíli přenesl do sence, a opíjel se zdarem prvního svého výpadu i pýchou nad svojí odvahou k němu: hartusil dlouho do noci. Silného pomocníka našel v ženě, neboť i ona, osmělena příkladem mužovým, snažila se výměnkáři oplatiti všecko ponižování za celou řadu let od vdavek. Sta-

tečně přizvukovala Jakubovi a byla vynalézavější jeho v úsilí nejcitelněji zasáhnouti . . .

Michael Gruber však ve své světničce neslyšel slov ani vět, doléhalo k němu pouze zmatené hláhlení zvuků. Seděl na lavici u pícky, lokty maje o kolena opřeny a v dlaních skrytu tvář. Nepřemýšlel o urážkách, kterých se mu právě dostalo, nepřemýšlel ani o ztrátě „Doliny“. Nebylo třeba. Věděl líp, než všichni na prodeji zúčastnění, že nadešel počátek neodvratného pádu Maretíkova gruntu, a žádná síla světa že již není s to, aby jej zadržela. Do týla mu lehla tíha Petrovy výčitky, vyslovené v den odchodu z rodného statku, a Michael Gruber se ptal sebe sama, byla-li jeho selská pýcha opravdu příčinou a počátkem. Ale jeho nitro bylo němé, neodpovídalo mu — a ticho, které stálo kolem ve tmách, mlčelo stejně záhadně. Jenom červotoč v lipové polici usazený klapal, jednotvárně, jako by běhu času i všemu, co ssebou přináší, trpělivě a neúnavně přisvědčoval . . .

Od toho dne však přestal starý Maretík hospodařiti. Ne pro urážky a hrubé odstrčení — nahlédl marnost svého počínání a složil ruce v klín. Po prvé v životě ucítil malátnost a sobě samému se mlčky přiznal k stařeckosti. Zavřel se před celým světem do své výměnkářské světničky, podoben balvanu,

který v prudkém přívalu byv na břeh vyvržen, již trvale zůstal mimo řečiště.

Byly dny, kdy si s teskným toužením přál i příchodu smrti, ale ta nepřicházela — a starý Maretík zůstával na světě živ-neživ, nic víc, než obnošený a nikomu nepotřebný cár — vědom si toho, že na statku je nuceně trpěnou obtíží.

Neumíral Maretík, ale neumíral také starý Krušina, žili oba starci, jako by je život postavil — druhu druhu na věčnou stráž. Rozdíl byl pouze ten, že Krušina, o více než třicet roků mladší, neustále čímsi se zaměstnával a do práce se pletl — a Maretík do sebe se hroutil, a všechno minulé, marné a ztracené uléhalo v něm jako troucheň v dutině vyhnílého dubu.

Zavřen ve světnici prožíval prázdné a bezozvěnné dny, v nichž kalný proud života valil své vzbouřené vlny pod jeho okny...

XX.

Slavný a toužebně očekávaný den odplaty konečně nadešel.

Kteréhosi dne v polovici srpna — v úterý to bylo — přišel večer hospodář Petr domů s novinou, že pšenice na „Dolině“ dozrála k žatvě.

Starý Krutina se po doznění jeho slov zatřásl rozkoší. Schválně se neptal na „Dolinu“, schválně vyčkával, až Petr sám naznačí den počátku sklizně na ní. Dočkati se nemohl a dočkal se přece . .

Ve čtvrtek bylo určeno začítí na ní s kosením. —

Celou středu od východu slunce až do západu naklepával si starý Krutina kosu. Zvonila mu pod údery v ruce a chvěla se jemně, že až způsobovala palčivou rozkoš konečkům prstů. Údery Krutinovy do ní byly volné a pomalé, dlouhými pomlčkami přerušované, poněvadž starý sedlák byl tak sláb, že

sotva kladivo uzvedl. Radost ho na tolik zeslabila. Ruce se mu třáslý jako v zimnici, a každým úderem se unavil a zadýchal, jako by byl slezl ohromný kopec. Usmíval se však šťastlivě při své námaze, mezi údery přemýšlel, nebo se zasníval s pohledem do neurčita zatoulaným a očima lesknoucíma se v blažené představě, jak se zítra po „Dolině“ napoprvé ze široka rozmáchne . . .

Po večeři, když Petr odešel na sad, jak bylo jeho zvykem, který měl společný s tchánem, po denní námaze odpočinouti si na lavičku, doporučil dceři, aby na zítřek přichystala sváteční oběd.

Noc přeležel na posteli beze spánku, pln radostně vzrušené nedočkavosti.

Potom pomalu začalo šednouti ráno.

S prvním zavoláním kohoutů byl starý Krutina vzhůru a do snídaně šukal po dvoře, obhlížeje přichystané nářadí a pečlivě snášeje vše, čeho po jeho soudu bylo třeba k důstojnosti sklizně. Nasnídati se nemohl, poněvadž myšlenky byly daleko jídla, a sousta proto sklouzala jaksi nerada hrdlem. Potom zaprosil zetě, aby zajel napřed na „Dolinu“ a tam na něho počkal, aby mohl první zajetí kosou do tvrdých stébel.

S úsměvem bylo mu slíbeno.

Vozy vyjely ze dvora, a starý Krutina si stoupl mezi vrata, pohlížeje za odjíždějícími. Každé poskočení kola přes kámen, každé zatřesení žebřin ho nepochopitelně rozradovalo. Čekal a díval se, až vozy i lidé zmizeli v ohbí cesty . . .

Potom pomalu zavřel vrata, vykročil a zasmál se tiše . . .

Ale nepustil se přímo za odjevšími.

Přes náves šel — plně našlapuje a kosu nesa na rameni.

Zaměřil k Maretíkovu statku . . .

Vešel do branky, přešel po záprsní, aniž se byl zastavil s Jakubem, chystajícím právě vůz, a nechápavě na něho se zahleděvším. Šel dále do dvora kolem rohu stavení a zastavil se teprve před oknem výměnkářského přístavku. Tam kupředu hlavu nachýlil a pátravě se zadíval dovnitř stavení. A když zahlédl Michaela Grubra, sedícího na lavici u pece, zvedl ruku a hlomozně jí, v pěst sevřenou, zabouřil na okenní rám.

Starý Maretík sebou trhl při prvním úderu, ale ještě více se ulekl, když před oknem spatřil Krutinu. Neuvažoval — nebylo mu úvah třeba. Jakmile shlédl starého Krutinu před oknem, věděl ihned, proč přichází. Týden již očekával jeho příchodu a jeho výsměchu, věda dobře, že si tak slavné příležitosti

nedá ujíti. A přece pojednou mu bylo podivně: hořkost tála mu na jazyku, neviditelné prsty stiskly mu hrdlo k zalknutí, a před očima začalo mu mžikavě pršet. Náhlá tesklivá lítost zabořila ho v prsou — a div že ho nedonutila, aby jako malé dítě zaběhl do kouta světnice za pelest postele, skrčeně tam usedl a rozplakal se zbytečným a nic nepomáhajícím pláčem.

— Druhý pohled do okna zabránil mu tak učiniti. Krutina stál před ním, ale na rám už nebouřil. Díval se pátravě dovnitř, a na rtech hrál mu pohrdavý úsměv. — Naráz Michael Gruber zkřemeněl a rozhodl se. Překonal se. Maretická, vzdorná a před ničím neustupující krev mu zavřela v žilách, a jemu se s bolestnou vášnivostí zachtělo vypítí kalich hořkosti do dna — celé své ponížení až k poslednímu zamrazení prožítí. Vztyčil se, prsa vypíal a šel k oknu.

Jediným úderem pěsti rozrazil obě křídla a tváří v tvář se postavil Krutinovi.

„Co pak mně chceš, chlapče?“ — zeptal se sto-tříletý sedmdesátiletého . . .

Ale starý Krutina mlčel a jenom po vzduchu lapal. Z přílišné radosti mu došel dech ve chvíli, na niž se těšil déle tří měsíců, ve chvíli nejslavnější ze všech, kolik jich bylo v jeho životě. Nebyl slova schopen.

Maretík díval se na něho oknem a založil si ruce

na prsou. Rostl v té chvíli, neboť Krutina připadal mu jako hmyz, vyhladovělý příliš dlouho trvajícím postem, který se před bodnutím motá a potácí ne-
japně, zblblý radostí, že zase přišel na lidské maso.

Konečně se vzpamatoval a s obličejem zakulaceným širokým úsměvem zahovořil.

„Maretíčku!“ — řekl jako by výskal — „Maretíku, ty jsi „Dolinu“ sel, pojď se tedy také podívat, jak ji Krutina seče! —“

Výpad byl dobře mířen, a byl by zajel do živého, kdyby s ním nebyl přišel pozdě. Ve chvíli, kdy byl vysloven, byl však již Michael Gruber příliš silný, aby dal najevo bolest. Krutinova jízlivá radost ho na tolik zesílila. Právý opak očekávaného se proto udál. Zlou větou vzbouřily se v Maretíkově nitru všechny ulehle vášně, aby nepohnutý a silný mohl úder přčkati.

A sotva dozněla, již pyšně odpovídal;

„Co tě napadá, chlapče —“ shovívavě káravým tónem mírnil Krutinu — „kde pak Krutina, Gruber „Dolinu“ seče, mladý Gruber, a jenom Grubrové ji budou věčně séci!“

Na tento obrat nebyl Krutina připraven. Zesinal na chvíli, aby naráz poté do bronzova zrudl.

„Já, já, Maretíku,“ — vykřikoval, jednou rukou do prsou se tluka a druhou kosištěm potřásaje

— „já ji budu séci, těma rukama zde a touhle kousou!“

„Co je mi po tom,“ — posměšně a drsně natřásal se Maretík v okně — „co je mi po tom, koho si Petr za nádeníka na sečení zjednal!“

Krutina nadávku z úst vypustil — a Maretík posupně mu ji splatil.

Přes půl hodiny nadávali si tak dva šedivci do okna a z okna.

Posléze došla Krutinovi trpělivost. Poznal, že ve slovní půtce tentokráte nad Maretíkem nezvítězí, a samotnému bylo třeba činem se přesvědčiti, skutečností a slávou sekačské práce upokojiti pobouřenou žluč. Obrátil se zády k oknu a se spíláním vyběhl ze dvora . . .

Tehdy naposledy se usmál Michael Gruber, zavíraje okno.

Ale když ho obklíčilo ticho čtyř stěn, schýlil hlavu, pokrčil se a celý nějak ochabl. Dlouhou chvíli stál u okna v zamyšlení. Potom šel do hloubky světnice, vystoupil na lavici u pece a až na svrchní plochu chlebové pece usedl s hlavou do dlaní vklíněnou. Byla těžká jako olovo, a krk jí nechtěl unést. Mlčel Michael Gruber, nevzdychal, netrhal sebou — a přece slzy proudem mu protékaly mezi prsty.

Potom se rozhlédl kalnými očima po výměnku.

Byl pustý, vyloupený — něco v něm scházelo. Zakroutil bezmocně hlavou jako býk, kterému hlavu zavázali plachtou, a kterého vedou silnicí na provazech uvázaných v zátylí.

„Ne, ne, ne“ — říkal si tvrdě a vzdorně, jako by silácky cosi přemáhal . . .

Přece však pomalu a váhavě slezl s pece a sedl si na lavici.

Cosi ještě silnějšího, než byl sám, ho táhlo ven neodbytně a nepovolně.

Maretík vstal i s lavice a začal se procházeti po světnici. — Potom se zastavil u dveří a pohladil kliku. — A zase přešel světnicí. — Znovu se zastavil a kliku vzal do ruky. Váhavě, chtě, nechť ji zase z ruky pustil a vrátil se do místnosti . . . Ale klika a dveře byly lákavé, jako by za nimi leželo zakleté království. — —

Neodolal. Vyšel a klikatě přešel dvorem, hned tu, hned tam cosi opravuje. Bylo ticho žňového odpoledne, ticho liduprázdné vsi. Zašel do stodoly, a tam do očí ho udeřil napříč mlatu sešinutý žebřík. Bylo nutno tento nepořádek napravit, žebřík pěkně položit stranou podél perny, aby nepřekážel. Sehnul se, aby jej odnesl. Ale sotva se ho dotkl — začal se mu žebřík v rukou otáčeti . . . Nechýlil se k zemi — zvedal se, pomalu a neúprosně se zvedal

do výše, a stařec nevolně a jakoby hypnotisován upřel oči na jeho hořejší konec. Opřel se o trám, nesoucí prkna hambalek. A současně sama se zvedla jeho pravá noha a položila se na první příčku žebříku . . .

Michael Gruber pomalu vystupoval po něm nahoru, až se octl na hambalkách. Veliký, vazbu krovu přepojující nosný trám nad prostředkem stodoly podložil se mu pod nohy, a jeho pohledu otevřel se vikýřem volný výhled do polí . . .

Ano, nic více a nic méně — ztracenou „Dolinu“ se mu zachtělo viděti.

V plné záři sluneční ležela před ním celá zlatá, vlnila se jako moře a šuměla jako usínající včelstvo podvečer v úlu. Pyšný a slavný kus země, nejkrásnější hrouda v horském koutě . . . Michaelu Grubrovi, shora se na ni dívajícímu, zdálo se, že je hebká, kyprá, hladká a vonná, jako tělo vytoužené panny-nevěsty o noci svatební — a pálily a svědily ho silně dlaně, ochořelé prudkou touhou pohladiti ji — pohladiti ji, jak byla dlouhá a široká . . . Ale žel! Od kraje u humen krok za krokem šel jí Krutina, široce se rozpráhoval, a jeho kosa se svítila mezi klasy. Podivný sekáč! Nešel jako ostatní v řadě po kraji, aby řádek stébel za řádkem na zemi kladl, napříč se bral „Dolinou“, po klasech šlapal a cestu si jí prožíнал, jako by jí dobýval. — Z podstřeší hle-

dící Maretík rozuměl mu však dobře. Stál na trámu, pravým spánkem opřen o podpěrnou krokev a s rukama bezvládně svěšenýma. Podkrovím probíhající vítr mu čechral v týlu lehké bílé vlasy. Stál nehybně jako socha, v obličeji se nepohnul ani sval, ale z čekankově modrých tvrdých očí řinuly se dva prameny, stékaly korýtky dvou hlubokých vrásek kolem úst, a z dávno neholené ježaté brady padaly zářící krůpěje do kopuleitého prachu na prknech hambalek. Země prohraných vítězství ležela před ním úsměvná, štedrá a zaplavená sluncem, jako když jeho byla — jako by ničeho nevěděla o ztrátě hospodářově, anebo jako by jí byla naprosto lhostejná. Nevěrná země!

Maretík se pojednou zatřásl nad záhadnou půdou hrůzou a vytřeštil oči . . .

Potom náhle pod ním klesla kolena, zhroutil se do prachu prken a kleče začal se modlití rozdrkotaný „otčenáš“ . . .

A když vstával od modlení, snímal už řemen s pasu. Na dřevěný kolík krokve jej upevnil a zadrhl v smyčku. Potom znovu vystoupil na trám a vstrčil hlavu do smyčky.

Ale ještě jednou zpáčil hlavu nazad, ještě jednou se podíval „na Dolinu“ výčitkou těžkým pohle-

dem, jakým se dívá zrazený milenec za nevěrnou, ale přes to nenahraditelnou milou. —

Potom vydechl a kopl do žebříku . . .

Žebřík se naklonil, nahnul se nerozhodně — chvíli zaváhal, aby se potom se zrychlenou prudkostí sešinul po břevnu a padl se zapraskáním přes příč mlatu, vpraviv se do téže polohy, v jaké ležel dřív . . .

XXI.

Michael Gruber zdola neviditelný, zahoupal se na vlastním řemenu na krokvi nad prkny hambalek. Železnou vůlí veden, ohnul hlavu napřed dozadu a potom bradou přitiskl ji na prsa — to proto, aby řemen lépe a jistěji stáhl hrdlo.

Zamračil se ještě hněvivě a ruce sevřel v pěsti v myšlence na starého Krutinu a na „Dolinu“ . . .

Ale již vše zemské začalo od něho odstupovati.

Šero podkroví, šedé trámy a světelné pruhy sluneční záře, vnikající sem vikýřky, splynuly spolu v kalnou směs, která rychle pozbývala i své neurčité barvy a temněla do černa, aby se pak proměnila v těžkou tmavou červen, rychle žíhanou oranžovými záblesky, pršícími s výšky dolů. Ulehlé a dusné ticho zaskučelo mu v uších a rozhučelo se hvízdavě. Bylo to, jako když se prudký vítr před bouří opře

do vodorovně rozrostlých větví jedlového lesa. Bez myšlenky poslouchal hluchnoucímá ušima podivný šum a osleplýma již očima se díval na rudou záclonu . . .

Prsa se vzdouvala bolestně, a srdce v nich bilo zdoluhavými údery, ale tak, jako by chtělo žebra přeraziti. Michaelu Grubrovi alespoň se zdálo, že se vždy na míli cesty rozběhne, aby plnou silou udeřilo. I řemen se tlačil se všech stran na hrdlo, jako by chtěl od trupu odříznouti hlavu — Maretíkovu hlavu, která se nadouvala a rostla — a rozrostla se již jistě tak, že vyplnila celou stodolu, neboť se všech stran ji tísnily a tlačily se do ní trámy, prkna i zdivo . . .

Šum a hučení se vzdalovalo, tichlo . . . Tma zase do černa houstla. — Současně i řemen přestal tísnit, a hlava již nebolela.

Maretík ztratil vědomí místa a času . . . Vznášel se kdesi v bezezvuku a bezbarvu, kde ho objal příjemný chlad a vnikal mu do žil . . . Nebylo pohybu, hlesu, vůně, nebylo ničeho nahoře ani dole, nebylo stran světových, nebylo života . . .

„Konec!“ — uvědomil si hrozně těžce Maretík...

Ale v téže chvíli ho vzal někdo mlčky za ruce, a začal jeho křečovitě sevřené prsty vší silou jeden po druhém roztahovati a narovnávat, proměňuje tak

pěsti na rozevřené dlaně. Zachtělo se rukám odporovati. Marně. Neúprosná síla držela prsty jako v kleštích. Tu něco jako ohromný údiv šlo tmějícím se vědomím starcovým . . .

Náhle pod nohama ucítil půdu. Podivil se a přesvědčil se našlápnutím. Ale již se ozval i zvuk. Padal s výšky jásavý a byl selskému sluchu příjemně známý. Skřivani zpěv! Druhý teničký a šťavnatě luskavý ho doplnil. Tak žalobně zpívá jenom voda na jaře, když je sluncem vyháněna z brázd. Teplý závan větru udeřil ho do tváře. Byl nasycen vůní vlhké ornice . . .

Juž Maretík neodolal. Pomalu, velice pomalu, otevřel oči . . .

A hle!

Staré Dvory byly na levé straně, na pravé zdvíhala se stráň, ověččená nahoře jeho lesem, a on sám stál uprostřed „Doliny“. Zářící a přihrávavé dubnové slunce bilo ho paprsky do širokých plecí a zalévalo „Dolinu“ ostrým popoledním světlem. Zpívali skřivani v modré výšce, konipasi přeletovali a poskakovali po hroudách a potřásali dlouhými ocasy, jako by na nich nepokojně a nedůvěřivě vážili dubnové počasí.

A Michael Gruber opásán byl reznou loktuší, zatíženou nákladem pšeničného osevu . . .

Slavný úsměv prohnul mu pevně stisknuté rty.

Levicí vzal pevně loktuši, pravicí rozhodil vážně první hrst zrní křížem a vykročil . . . Šel „Dolinou“ jako poslední, jedinou a nezvratnou jistotou a usmíval se, jako by všechno, co se událo, bylo jenom klamem a šalbou.

A bylo, neboť pro něho neplatila již ani pravda, ani lež . . .

— — — — —

Houpal se na svém řemenu na krokvi stodoly, kterou vystavěl před devadesáti lety jeho otec. — Levou ruku měl k boku přimknutou a ohnutou — pravá se kývala volně po straně . . . Vítr, který sem občas zalehl vikýřem, pohyboval jím ve čtvrtkruhu, pravicí sem tam pohazuje — a bylo to, jako by příšerný rozsevač s naduřelou zmodralou tváří a vypoulenýma očima do věčnosti rozséval na neviditelných líchách svůj křemenitý vzdor . . .

XXII.

Krutina se prožíval „Dolinou.“ — —
A když se prožal a přišel od meze až k mezi, vrátil se prožatou cestou k řadě ženců s čelem zaroseným a potem nasáklou a na tělo se lípající reznou košilí. Hněv, vzdor, prchlivé pobouření — to všecko již zmizelo, a šťastný úsměv zase mu rozšiřoval do kulata obličej. Bez odpočinutí se postavil jako čelný sekáč první do řady a tužil se tak, že nejzdatnější ze zjednaných hbitě se musili oháněti koso, nechtěli-li býti zahanbeni sedmdesátníkem. Do večera s nimi pracoval a rozveselený šel domů, kde, sotvaže několik soust pozřel, zašel si usednouti do sadu na lavičku za stodolou. Bylo mu třeba plně ztrávití slavné dojmy dne . . .

A zde stihla ho podivná zpráva, která se s večerním šerem šířila vsí. Přišel mu ji povědět Petr.

Starý Maretík se ztratil.

Krutinovi srdce poskočilo. Jediná chmura jeho radosti se v té chvíli rozplynula . . .

Starý Maretík se ztratil . . . Věděl ihned s naprostou jistotou, že se pro dnešní hanbu a pokoření schoval před pohledy všech — a tato jistota napovídala mu, že ráno, byť Maretík vydržel, udeřen byl citelně a do pravého místa. Nedomýšlel již, tušil celou tragiku případu Maretíkova, ale nedomýšlel ho, ne z pohodlí — nýbrž proto, že si nenavýkl věřiti Maretíkovi a nechtěl se dožítí zklamání. Seděl tak, šťasten nápořádí, až ho roztrásla zima. Potom vstal a velmi mdlý a jaksi bolestně malátný se ubíral do výměnku, pokyvuje na přisvědčenou bázlívě vymlouvané myšlence, že už na velkou práci s ním nic není, kdyžtě den sečení ho tak zeslabil . . .

I ve vsi způsobila zpráva o zmizení Michaela Grubra podivný rozruch. Stejně jako starý Krutina, vytušili všichni příčinu, ale na rozdíl od něho nejen že domýšleli, ale i hlasitě hovořili, ba, po návsi dohadovali se, kdeže by bylo nejsnáze možno starce naléztí. A vzrušení vesnice stouplo hned druhého dne po ránu.

Starý Krutina se vážně roznemohl zápalem plic. Nachladil se starý žnec, z přílišné horlivosti, vzdoru, hněvu i radosti. Sotva se rozbřesklo jítro, a Petr po

svému zvyku zašel k němu do výměnku, aby pověděl určení práce na nový den, postěžoval si mu do prudkých bolestí na prsou. Petr se polekal a chtěl jeti pro lékaře. Tchán se s ním však vyvadil a zakázal mu tak učiniti, poukázav na neodkladné polní práce. Vpravdě však mu tyto tolik na srdci neležely. Byl to typický odpor sedláka proti lékaři, o němž je přesvědčen, že přináší do domu smrt a volání jej k loži, že jest rouhavým pokušením jí . . . Petr, který již zesedlačil do té míry, že přejal všechny vkořeněné soudy svých spoluobčanů, pohlížel na věc stejně, a proto se nechal snadno přesvědčiti Krutinou. Místo pro lékaře jel na „Dolinu“ pro pšenici, aby ji za parného počasí rychle schnoucí svezl pod střechu dříve, než se dostaví pravděpodobný příval bouří.

Celý den Krutina statečně vzdoroval. Večer však, když Petr zašel k němu poptati se po zdraví, nemohl již pravého stavu zatajiti. Chvillemi ho rozráželo horko, chvillemi jím trásla zima, a chvillemi upadal i v bezvědomí. Toho dne nikdo v Krutinově statku neulehl: okna zůstala osvětlena (výmluvní svědkové pro každého ve vsi), a krátce po půlnoci vyjel ze dvora tryskem mladý hospodář a hnál koně k městu.

K ránu přivezl do statku lékaře.

Venkovský doktor, zdrsnělý trvalým stykem se

sedláky, když prohlédl v horečce třestícího starce, zle se pustil do mladého Krutiny. Teprve když důkladně mu pověděl tisíckrát již marně po vsích opakované mínění o selské nedbalosti, seznámil ho stručně s pravým stavem nemocného. Vzal mu všechnu naději a starému Krutinovi ne již dny, ale ani mnoho hodin nesliboval. A když z omluvných vět Petrových seznal příčinu náhlého ochuravění vždy zdravého sedláka, znovu se pustil do vády, vykřikuje rozčileně, že sám Petr měl mít rozum, když u starce se ho nebylo lze již nadíti.

A té ironie! Do jeho horlení vykřikoval starý Krutina z lože radostné věty o „Dolině“, jak se mu rodily v nelogickém postupu v intensivně pracujícím a horečkou bičovaném mozku . . .

Plné tři dny přitěžovalo se starému Krutinovi, a plné tři dny hledali starého Maretíka.

Jakub Gruber, lhostejný celkem nad zmizením děda, vzdal se již naděje, že bude nalezen, když tu čtvrtého dne právě o polednách překvapil ho zsinálý čeledín příšernou zprávou.

Nalezl Michaela Grubra.

Dojel před polednem s pole domů, a zatím co děvečka krmila a napájela dobytek, usmyslil si schystati potřebnou slámu k vyrobení řezanky, aby večer, maje všechno připraveno, byl dříve s povinnou

prací hotov a mohl si déle pobesedovati s chasou na návsi. Pohvizduje si veselou písničku, vylezl na hromadu loňské slámy, srovnané v rohu perny, aby nepřekážela novým zásobám — hodil otýpku na mlat, a potom bezmyšlenkovitě zazevloval po stodole. Proužek světla, přímo natažený prostorou tmavé stodoly, s mžícím se v něm zlatým prachem upoutal jeho pozornost a zlákal pohled ke svému východisku. Byla jím mezera mezi prkny hambalek. A jak do škvíry se zadíval, polekal se, neboť se mu zdálo, že nad ním na prknech hambalek kdosi zpříma stojí. Ihned ho přepadla myšlenka na výměnkáře. Zavolal schválně hlučně, kdože to je nahoře a co tam dělá. A upřeně se zadíval do škvíry. Přeludná postava se ani nepohnula, hlas se neozval . . . Čeledínu zúžila se prsa, přešel ho mráz, a srdce se mu rozbušilo prudce, jako činí vždy, tuší-li podvědomě blízkost hodiny, která nevymizí z paměti. I zachtělo se mu vyběhnouti pro hospodáře a vyzvati ho k prohlídce stodoly. Ale bázeň před posměchem byla, co mu zabránilo, již na mlat seskočivšímu, odhodlání proměnit v čin.

Dodal si odvahy a přistavil přespříč mlatu položený žebřík do podpěrného a nosného trámů. Sotva že hlava po žebříku vystupujícího vznesla se nad úroveň prken hambalek, již poznal, že se ne-

mýlil. Byl to výměnkář, Michael Gruber, kdo stál vzpřímen a na špičky nastupuje na trámu, jdoucím středem hambalek. Byl k němu obrácen zády a vikýřem se díval na „Dolinu“. Čeledín znovu na něho zavolal, ale nedočkal se opět odpovědi. Dohřála ho, ježto pro trám nemohl řemene viděti, zdánlivě úmyslná hluchota starcova, a nejša zvyklý po příkladu hospodářově chovati se zvlášť zdvořile k výměnkáři, přistoupil k němu zezadu a dloubl ho do ramene.

A tu se stalo . . .

Beze zvuku a ztrnule obrátil se udeřený — a mrtvý s tváří do černa modrou, od níž se ostře odrážely bílé vlasy, skelnýma, vyboulenýma očima se podíval živému do obličeje . . . Čeledín v té chvíli ucítil v dusně horkém vzduchu podstřeší i hnilobný zápach . . .

Nohy mu poklesly v kolenou, roztrásl se a sjel chvatně po žebříku na mlat, div že hlavy nesrazil. Vyrázil ze stodoly a u pumpy se potkal s hospodářem Jakubem. Trvalo to dlouhou chvílí, než nabral dechu, a ještě delší, než vykoktal zprávu o příšerném nálezu . . .

Bleskem se rozlétla vsí — a dříve než u Maretíků uřízli výměnkáře s řemene a snesli na mlat, naplnil se dvůr účastnými zvědavci, z nichž žádnému

pohříchu se nepodařilo získati touženého kusu řemene s oběšence. Celý jej schoval uvážlivě vnuk, neboť bylo-li kde ve Starých Dvorech třeba štěstí, tož jistě právě Maretíkův grunt byl první na řadě...

Vzrušená ves rázem zapomněla na žně. Hloučky nastavěly se na návsi pod lipami k obšírným rozhovorům, a kostelník, hrobař i zvoník v jedné osobě lermo běžel na faru, aby pověděl faráři, cože se událo — a zbavil se tak trapných rozpaků, má-li i sebevrahu zazvoniti posvěceným umíráčkem. —

Zatím co se toto dělo na návsi, hořela již ve výměnku Krutinova statku na stole hromnička, a Petr se selkou stáli u lože umírajícího. Jiří Hrubý byl v posledním tažení. Oddychoval těžce v bezvědomí a chvílemi ztuhla a vzpíravě se nadzdvíhoval na loži...

S lehkým zavrznutím pootevřela děvečka dveře a kývnutím rukou vyvolala hospodáře do síně, aby mu pověděla, co se událo. Petr vyslechl, nedůvěřivě se ni podíval, a nedalo mu, aby nevyběhl před stavení se přesvědčiti. Ale již první skupina mu zprávu potvrdila. S ní na rtech vrátil se do výměnku...

Přikročil k loži umírajícího a vzal ho za ruku.

„Pantáto!“ — řekl hlasitě. — „Dědek Maretík...“

Sotva nenáviděné jméno zazvonilo světnicí, otevřel Krutina oči a nadzdvihl se na loži, jako by jeho agonie byla jen přetvářkou, anebo mdlobou z příliš napiatého vyčkávání. Podíval se upřeně na Petra a otevřel ústa.

„Co, co . . .“ — zeptal se — „co Maretík?“ —

„Dědek Maretík se oběsil — našli ho teď . . .“ pověděl mu zeť.

„Co, co, chlapče . . . cože . . . Maretík . . .“ vyrážel ze sebe s námahou.

A náhle se mu zaleskly oči, ještě výše se zvedl na loži, a tvář se mu radostně sešklebila.

„Maretík — zdechl!“ — vyrazil, padl zpátky do podušek, oči obrátil v sloup a začal dlouze chrčeti . . .

Selka klekla k loži, propuknuvši v pláč, a Petr vzal se stolu hromničku a začal s ní po starém zvyku obcházet lože umírajícího, odtažené od stěn. Když třikrát obešel, postavil opět svíci a zašel k oknu, aby otevřel vyhlídku. Ale jen tak učinil, zaposlouchal překvapeně, neboť umíráček s věže kostela naříkal již plačtivě do návsi.

Nezvonil však Krutinovi. To farář nakázal kostelníku, aby i smrt sebevrahovu ohlásil po křesťanskou posvěceným zvonem . . .

XXIII.

Nebylo třeba ani tragické smrti Michaela Grubra. I bez ní věděl každý ve vsi, že Maretíkův grunt jde každou hodinou spádněji vstříc neodvratné zkáze. Jakub hospodařil na něm od pěti ke čtyřem. Pravda, dluhy byly tak veliké, že jedly s hospodářem z mísy, ale Jakub nebyl z těch, kteří dovedou dívati se podobným hostům upřeně do tváře a neustále vykazovati jim náležité místo. Naopak, obě oči přivíral a snažil se neviděti jich. Nebylo v něm maretické síly, byť podědil všechny ostatní rodové vlastnosti, ale tyto, postrádající základu, byly u něho do směšnosti znehodnoceny. A nejen hospodáře, ani hospodyně nebylo na statku, neboť děvečka zůstala právě děvečkou. Hloupá pýcha, která se v ní narodila v den veselky, vyrazila po smrti výměnkářově nejplnějším květem. Nebylo konce plýtvání na zalíbení se přízni

bohatým hostěním, ba, zatoužila i po oblibě mezi potulnými žebráky a domácími almužníky. Její štědrost byla však jimi zlehčována posmíváním, neboť všechny její dary byly podávány příliš okázale a z vysoka a nezapřely tvrdého srdce, které nikdy neokusilo a snad ani nedovedlo chutnati rozkoše potichu a v skrytu dávajících . . .

Tak plýtvala selka, a sedlák pil — mnohem více než dříve, neboť nebylo nikoho, kdo by se pokoušel jediným slovem mu zabraňovati. Dvůr pustl a stal se Eldorádem čeledě, která se na špýcharu dělila o úrodu s hospodářem, zanášela ji židovskému krámaři do nového domku s krámkem na konci vsi u silnice — a tam se snažila ve správném poměru býti hospodáři podobnou v nectnostech. Židův krám byl i výčepem, a přehražen jsa prkenným bedněním, činil hodující neviditelnými kupujícími.

Po tři léta nebylo upadání zjevno. Bylo neustále dosti ochotných k naplňování dřevé kapsy Jakuba Grubra, a také na statku nebylo patrno, že by sláva Maretíkova již dohořivala.

Potom nastaly potíže. Jakubu, zvyklému bezodkladnému vyhovování pronesených přání, bylo pojednou slýchati zdráhavá slova, vytáčky — viděti krčení ramen, ba, začasť poslechl si i určité odepření . . . Současně, jako by se byl s lidmi domluvil,

proměňoval se i vzhled statku. Nátěr nezmarnosti, mrtvým Maretíkem získaný, začal odprýskávat, a pod ním objevilo se zdivo právě takové, z jakého byly vystavěny chajdy i posledních z baráčníků. Kdysi pyšně červené tašky na střeše obytného stavení sklouzaly po deštích a za větrů do okapové rýhy, a do prázdného podstřeší se začalo dívati slunce. Jako mlat kdysi rovná půda dvoru zvarhaněla a za nečasu podobala se souboru nádržek, určených k chovu rybničné násady: hnojiště, vtěsnané dříve do přísného čtverce v rohu dvora, rozlezlo se zvolna po celém prostranství, a po něm se rozsypal obsah kůlny na hospodářské nářadí. A pýcha gruntu, stáje, naplněné kdysi žírným dobyt看 — staly se nyní útulkem kusů, jakých neviděl ani egyptský farao ve snu o hubených letech. . .

Ale právě těm nebylo přáno žítí v klidu. První návštěva exekutorova ve statku platila jim. A nezůstalo při jediné, návštěvy tyto houstly a staly se pravidelnými . . .

Tehdy se Jakub na chvíli vzpamatoval. Propast, která se před ním rozevřela, vyburcovala ho ze ztrnulé nevšímavosti, a bázeň před úplným ožebračením vnutila mu myšlenku i odhodlání vzepříti se proudu, jímž byl unášen. Zasáhl prudce do hospodářství, zavedl pořádek a s úsilím, hodným minulých Maretí-

ků, pokoušel se zadržeti pád. Od zimy do července skvěle vytrval, byť čím dále, tím častěji se dostavovala omrzelost, vzbuzovaná uvědoměním si marnosti každého snažení tam, kde dluhy dávno přerostly nejvyšší dovolenou míru. Byla to pouhá setrvačnost, která ještě udržovala sedláka při práci a stud před ostatními, jimž jinak bylo nutno přiznati se k naprostému poklesu a připraviti je tak na nedaleký konec. Ale i tato setrvačnost byla zrušena. Příroda sama postavila se proti zbytečnému mrhání energií. Uprostřed prvních požahových dnů, kdy zrající klasy napovídaly již slyšitelně praskáním pluch na bobtnajících zrnech o blízké možnosti sečísti výsledek práce, napadly kroupy na pole Starých Dvorů. Každému ublížily, ale dobily Jakuba Grubra. Zachtělo se mu poznati v nich osudový projev, a složil ruce v klín . . .

Vrátil se k nedávnému způsobu života. Pil nyní ze zármutku. Chytil se ho plačtivý světobol pijáků. Nebylo neděle, v níž by nebyl v odpolední besedě v hospodě přesvědčoval vždy znovu celou ves o marnosti každé své práce — a aby byla rozmanitost alespoň v příčině, svaloval jednou vinu na děda Michela a po druhé se horšil na osud. Běhu věcí tím ovšem nenapravil ani nezvrátil. Naopak, den konce blížil se spádněji, než uhadovali i nejzkušenější . . .

Nadešla chvíle krajní tísně, a v ní zalila sedláka-

pijana hrůza z výhledu do budoucna. Tehdy po prvé od prodeje „Doliny“ navštívil bratra. Šel ho zaprositi o pomoc. V Petru však nebylo nejmenšího zájmu o příští osud Maretíkova gruntu, který mu nikdy nepřiřostl k srdci. — Spíše krutinovská nenávist se mu vstřebala do krve. Vyslechl Jakuba, zamyslel se maličko — a potom odepřel jakoukoli pomoc. Hnulo se v něm sice v té chvíli cosi, bylo mu líto bratra, ačkoli ho neměl rád a hanbil se za něho pro jeho pijanství: ale přehlušil všecko, rozumně uváživ, že každá pomoc byla by tu zbytečným vyhazováním těžce získaných peněz, a aby se před sebou ospravedlnil z drsného rozhodnutí, umínil si přispěti bratru do nového života po pádu statku, až bude nucen začítí nanovo v menších rozměrech a s menšími nároky . . . Tak si umínil; a nebylo by jistě k uskutečnění tohoto dobrého předsevzetí nikdy došlo, poněvadž byl příliš sobecky selský, aby se staral o druhého — třeba by byl jeho vlastním bratrem. — Jakub však mu ulehčil ihned i do budoucna všechna rozhodnutí a zbavil ho výčitek svědomí.

Jedva vyslechl odepření, vyčetl mu prudce a neprávem vysouzený podíl, a pojmenovav jej zlodějem „Doliny“, obvinil ho ze zkázy Maretíkova gruntu. Petr z rozpačitého a nejistého jaksi tónu, sotva se tak stalo, přešel k horlení uraženého: ale nebylo mu

práno pověděti své vývody do konce, neboť Jakub, zklamaný ve svém beztak nepřilíš jistém očekávání a nevidoucí již nijakého východu, po prvních jeho povýšených slovech obrátil se k němu zády a práskl za sebou dveřmi. V hospodě potom, kam se přímo obrátil, oznámil plačky po páté sklenici všem přítomným bratrovu bezcitnost s příslušným doprovodem spílání...

Ničeho však tím nezměnil, ba, nezískal ani jejich účasti.

— — — — —

Uplynulo právě šest roků od smrti Michaela Grubra, když se Maretíkův grunt ocitl na bubnu.

Všichni ve vsi byli přesvědčeni, že jej koupí Krušina, ale k nesmírnému jejich udivení se tak nestalo. Petr opravdu ztratil všechnu zájem o rodný statek, a nechtělo se mu utráceti sil na zpustlém a zanedbaném hospodářství. Koupil jej pro syna neznámý přesporní sedlák z daleké vsi z kraje, a Jakub se přestěhoval do prázdné chalupy na konci vsi, náležející sedláku Solnařovi, v jehož držení přešla koupí s několika drobnými kusy pozemků a luk, jichž mu bylo třeba k zaokrouhlení vlastních. Skromná tato usedlost patrivala dříve chalupníku Jiříckému, který ji lacino prodal před svou poutí za bludičkou amerického štěstí.

Byl i Jakub s počátku přesvědčen, že jeho přesídlení do baráku je pouze přechodné, neboť po prodeji statku a po vyrovnání pohledávek na něm váznoucích zbylo mu několik stovek, postačitelných k zakoupení drobné usedlosti v některé přesporní vsi, jak chtěl po způsobu jiných zchudlých sedláků učiniti. Zprvu skutečně také hledal, chodil a přeptával se — brzo však bylo patrné, že zůstane při dobré vůli, která nikdy nebude vtělena v skutek. Jakub Gruber nemohl se nějak odtrhnouti od rodné vsi. Zamíloval se pozdě do svého bývalého statku. Dříve nechtělo se mu drát jeho pole rádlem a branami, tož nyní vycházel alespoň pohledem je hladit. Veliký stesk po minulém zahrádkářství se mu v srdci — a Jakub jej utápěl. Nejdříve ve sklenici a později v sklínce, to proto, že do židova krámku měl nyní z chajdy blíže, než do hospody — i proto, že tam nalézal u čeledínů ochotnějšího sluchu, než u sedláků, kteří mlčky sice, ale přes to znatelně mu dávali na srozuměnou, že již nenáleží do jejich společensky vyššího kruhu. .

Zbylé peníze se tak zvolna rozkutálely, a s jejich úbytkem pomalu se proměňoval dřívější sedlák Mareš v Solnařova podruha. Žena již dávno pracovala na cizích líchách, a Jakub se zvolna smířoval s osudem lenocha. Časté hádky doma, nezřídka i rvačky se ženou zpříčiňovaly mu a omlouvaly pití

— a tak, když se mu vykutálel poslední krejcar z kapsy, byl již z něho dokonalý tulák a trhan, za kterého se nejen bratr, který zatím vyrval z rukou sedláku Solnařovi starostenskou hodnost, ale i celá vesnice styděla.

V něm však touto sestupnou proměnou vybavilo se cosi dávno již necitěného v rodu Maretíků. Jako každý tulák zamiloval si slunce a vřesem porostlé stráně, naučil se dívati zblízka na květy a z dálky na ves, oblíbil si větrnou koupel a modrou klenbu nebes — i ptačímu zpěvu naučil se poslouchati. Znechutil se mu dům i žena. Slavné ticho polí a lesů stalo se mu nejmilejším domovem. Všech sedm dnů v týdnu bylo mu nedělí. To všichni Maretíci, co jich bylo, zjištěným znesvěcováním svátků mu vysloužili dlouhý Hod Boží — skutečnost, již nepochopil nikdo z odsuzujících starodvorských.

Nedbal jich poslední Maretík. Bylo mu konečně dobře a nezatooužil po proměně a návratu, neboť celý svět byl nyní jeho, celý svět mu patřil krásou povrchu, a jemu v té sladké povrchnosti bylo líp, než když dříve vnikal pod její skořápku a dobíral se hořkého jádra . . . A žebрал. Nikoli však ve Starých Dvorech; po okolních vsích chodil po ptaní, a zakusivšímu odřeknutí u bratra nebylo hořko z častého odepření almužny u cizích prahů.

Do rodné vsi snášel nažebrané peníze, aby je tu propil u žida, neboť mezi svými nedovedl býti pokorný a tichý, jakým se stával už za humny. Maretická pýcha ho přepadla vždy, jakmile vkročil na náves. Zacházel sem často, neboť nalézal tu novou rozkoš. Na Maretíkově gruntu se střídali hospodáři jako dubnové počasí. První z nich, mladý hospodář z rovinatého kraje, nedovedl tu sedlačiti a utekl po dvou letech. Za ním šla řada jiných, kteří s dluhem začínali a s větším ještě končili. Jakub radoval se dětsky z těchto cizích nezdarů, neboť ho jaksi omlouvaly a očisťovaly . . .

Pil u žida a opilý se motal po návsi. Již mu nestačilo posluchačstvo v kořalně, a proto svoji radost vykřikoval uprostřed vsi. A tulácky pyšný, nalezl podivnou rozkoš v chlubení se tím, co jiní považovali za hanbu. Poučoval děti o slávě svého rodu, vyprávěl jim o dědu a o pradědu starostovi, a když ulevil svému překypujícímu srdci, úsměvně vycházel ze vsi, aby kdesi — v létě na mezi — v zimě ve stohu přespal a s ránem se vydal na žebrotu po vsích.

Chátral velmi patrně, ale jeho chátrání nebylo bez krásy: ulpělo v něm cosi z lesku vychladlé sluneční záře pozdního podzimu.

Zmrzl konečně ve stohu a způsobil tak rodné vsi
jedinou výlohu za celý život — tož rakev musili mu
koupit a hrobníku za pohřbení zaplatit. . .

Takový byl poslední výkřik, poslední vyznění
maretické pýchy. — — —

XXIV.

V té době již také s Petrem Grubrem, hospodářem na Krutinově gruntu, děla se podivná proměna.

Rok před smrtí bratrovou — po prvním děvčeti — narodil se mu syn, a den jeho narození stal se mezníkem a rozhraním v životě otcově. Až do toho dne žil na Krutinově gruntu a ve Starých Dvorech sedlák Gruber, sotva však uplynul, proměnil se sedlák ve filosofa . . .

Těžká a bolestná, poněvadž podvědomá, rodová touha byla vyplněna, a Petru pojednou bylo, jako by mu zmizela podivná záclona před očima. Všecko viděl jasněji a barvitěji, vnikal pod pokožku všech věcí, uhadoval příčiny jevů a podstatu dějů. Vždycky zamlklý schoulil se ještě více do sebe a každou svoji volnou chvíli utratil na myšlenkách. Pod košatými

hrušněmi za stodolou sedal nyní sám na oblíbené lavičce svého tchána a na mnohé otázky, které ho přepadaly, hledal odpovědi . . .

Ves dlouho nepoznala jeho obrozování. Šlo také po divných cestách a napovídalo sedlákům o zcela jiné podstatě: proto mu nikdy dobře neporozuměli. Přílišná selskost jim bránila, aby pochopili jemnosti odstínů všech bolestí a jimi dobytých kladů, když později je Maretík před nimi rozprostřel a přinesl darem všem . . .

Poznali nejprve, že znábožněl. Vyčetli z této skutečnosti výčitky svědomí za smrt dědovu a ožebračení bratra, a někteří opravdově, jiní posměšně s ní souhlasili. Usuzovali tak mezi sebou, ale nahlas a Kruťtinovi nepověděli svého soudu. Byl tehdy starostou po sedláku Solnařovi a vedl obecní záležitosti ještě lépe a svědomitěji, než nebožtík děd. Proto byl také vážen, ačkoli ne bezpečen před soudy a odsudky.

Byl však velmi vzdálen přisuzovaných mu myšlenek a bolestí. Šel právě na opačnou stranu, než na které ho chtěli míti. Nábožnost, kterou postřehli, byla jen projevem návratu k silné víře mládí, ze které později vyšel — a důsledkem jiných myšlenek, z nichž podřadně vyplynula. Byla však neustále zesilována, a proto jeho spoluobčané setrvali ve svém nevymluvitelném klamu. Petr sám však přestal býti

sedlákem — a tohoto hlavního a důležitého kladu nepochopil nikdo, ačkoliv byl téměř samozřejmý jemu . . . Narodil se mu syn z krve Krutinovy Anny, a od té chvíle považoval sebe sama za pouhého správce statku. Stal se z něho bezzemek — a proto mohl přemýšlet klidně o půdě, svěřené mu v opatrování, a jako nezúčastněný již, zaujmouti ke všemu selskému pevný postoj. Diváku nic nepřekáželo v předmětnosti.

Nejprve pátral po všech pohnutkách svého jednání minulého a poznával, že pouze hlad po půdě, po jejím udržení bylo, co určovalo všechny jeho činy — a ne láska k ní; že touha společná všemu živému, živěná bázní před zánikem byla, co ho spojilo se ženou a nutilo lopotně získati a hromaditi peníze i zboží. Zbolela ho chudoba lásky. Ale nejen na sobě, i na ostatních našel tento nedostatek. A pojednou pochopil, že svět je postaven na hlavu. Že všechno krásné a ušlechtilé zůstává vzadu, že milující jsou chudí a blahoslavení, a ti, v nichž lásky není, že dobývají světa a vládou těm z bratří, od nichž by se měli učit.

V majetku našel příčinu vši zvrácenosti a pochopil i jeho nespravedlnost. Jedině on byl mu příčinou vnitřní nepodobnosti. Bývalý sedlák zastonal touhou státi se apoštolem nové víry a prorokem nového řádu...

Vzdal se proto starostenství, a když udivení sedláci se ho ptali, proč že tak činí, poučil jich řka, že nikomu nesluší, aby byl nad ostatní povyšován pro větší kus chleba, nýbrž že má býti spíše ponížéním zahanben, poněvadž svou sytostí činí újmu jiným a nesprávně pro sebe béře přemíru z darů země, určených všem. O nespravedlnosti majetku k nim promlouval, ale nerozuměli mu, neboť byl již daleko od jejich zájmové sféry.

Zasmušen vrátil se toho dne na lavičku za stodolou. Věděl, že mu nerozuměli, ačkoliv k nim mluvil totéž, co od mláde slýchali v kostele z evangelií, epíštol a nedělních výkladů písma. Pochopil, že mu chybí autorita úřadu, a že jenom proto byla jeho slova semenem padajícím na skálu. A po prvé bázlivě se otázal sebe sama, jednal-li správně, když sběhl s kněžství. Vracela se k němu tato otázka častěji a častěji, když přicházel k poznání, že jedině Bůh je obrazem pravé lásky.

Stal se z něho náboženský blouznivec.

Bůh a půda byli mu podkladem k myšlení, které se zvolna stávalo kacířským, neboť uzdalo se mu nevěřiti písmu, jinak si je vykládati, než církev přikazuje, a proměňovati. A řekl, že ne člověka, ale zemi stvořil Bůh sobě podobnou: ji že naučil nejvyšší spravedlnosti, která nedovuluje ani nejmenšímu

z tvorů zahynouti, ji že učinil vševědoucně štědrou — dávající ve chvílích potřeby a zavírající dlaně v hodinách sytosti — své milosrdenství že vtělil do ní a učinil ji příbytkem všech živých i mrtvých.

Země a Bůh stávali se zvolna jediným pojmem, a proto sebe začal považovati za nehodného dělníka božího. Podvědomě cítil, že svým myšlením vybírá ze tmy drahocenné krystaly, ale nebylo mu možno rozdati jich. Spravedlivý život odpíral mu nyní, co sám před lety zamítl, a nedbal jeho horečného toužení. Bohatství se v něm množilo, ale zůstávalo pro svět nezužitelné.

Petr Gruber pochopil svůj trest a přijal jej pokorně. S bolestí viděl, jak jeho syn vstupuje na cesty, jím opuštěné, ale nebránil mu. Pracoval na jeho polích, jako by byl námezdným dělníkem, a jedl svůj zasloužený chléb nejinak, než jako host, který se obává, aby se neznělíbil hostiteli, u něhož se mu zalíbilo.

A nejen na statku, i na zemi samotné zdálo se mu, že je pouze hostem, poutníkem na hospodě o zastavení, jemuž je s rouchem podkasaným čekati na hodinu, v níž bude mu přikázáno vydati se na další cestu. V tom pocitu oddával se svým večerním rozímáním. V nich zdokonaloval své myšlenky. Prvotní jeho nespokojenost s uspořádáním světa poznenáhlu

mizela, neboť pochopil, že nic není stálého a dokonalého, nic hotového a ukončeného, že vše nachází se uprostřed vývoje a pohybu, kterého pro krátkost svých životů nemohou lidé pochopiti a postřehnouti. Smířil se i s majetkem, poznáv, že bohatí nemohou jej sami ovládnouti, jakmile dostoupí určité výše, a jsou proto povinni rozdíleti z něho jiným, že bezzemky musí vyživovati ti, kteří se na jejich úkor zmocnili země.

Ve své fantasii těžkopádně si vybudoval názor o příštím pořádku. Uvěřil, že nadejde doba, kdy jediný člověk se zmocní celého světa, nabude všeho majetku a skoupí veškeru půdu. Jemu všichni budou sloužiti podle sil a schopností svých a podle svých zásluh budou spravedlivě odměňováni. Veliký hospodář sám pak pro neobsáhlost svého majetku nebude ničím více než správcem světa — Josefem nové Země Egyptské, která bude shromažďovati všechny národy k přípravě na cestu do Země Zaslíbené . . . Tato země pak bude Předpeklím, z Pole Krve se promění na Dům Boží, a shromáždění v něm budou Rodinou Jediného Otce. Zištnost, lakota, nenávisť a nepřátelství a všechny nectnosti lidské zmizí, nebude dobra, poněvadž nebude zla. A tehdy nastane Veliká Proměna, neboť nadejde konec Země a sestoupí počátek Království Božího, jehož viditelným

znakem bude Bratrství Tváří, jímž zlomena bude moc času a smrti, aby mrtví, podobný obrazem věčného míru všem živým, mohli vystoupiti z hrobů a radovati se z nekonečné slávy Naplnění.

Utopický sen sňal tíhu s ramen Petra Grubra. Bolest světa ho opustila, a on osvobozený mohl se cele věnovati sobě samému. Ale utrpení jeho nebylo ještě u konce.

Obrátil se k Bohu a zbázlivěl. Poznal, že zradil Boha jako Jidáš, který proměnil zem v pole krve penězi získanými za zradu, že připravil bratra jako Jakub Esaua o prvorozenství, ale dosud ani jediného kamene neproměnil obětí v dům boží. Znovu zneklidněl a zatápal, hledaje opory a východiska. — Stal se mu jím jeho zrádný patron, apoštol Petr. V něm našel sílu a uvěřil v milost boží . . .

Od té chvíle neobracel se již k Bohu přímo: modlil se k svatému Petru, jemu se svěřoval s bolestmi a za prostřednictví jej prosil.

A když kteréhosi dne četl v bibli o proměnění Kristově, promluvila k němu tisícletá slova: „Pane, dobře je nám zde býti! Přikaz, a postavíme zde tři stánky; Tobě jeden, Mojžíšovi jeden a Eliášovi jeden!“ — Petr Gruber neváhal. Uprostřed „Doliny“, sotva že se otevřelo jaro, postavil kamennou

kapličku ke cti a slávě svatého Petra, prvního náměstka božího, svého patrona a mocného přímluvce.

To se stalo v posledním roce jeho hospodaření. Potom postoupil statek synu a uchýlil se do výměnku.

Zde nábožensky pošlel. Tichý blouznivec vykládal své ženě písmo a našel v ní posluchačku pozornou a oddanou, neboť ona nikdy nezapomněla jeho kněžského předurčení, a proto vždy v její lásce bylo něco ze selské úcty ke kněžím. Nerozuměla ovšem jeho výkladům, nepostihovala myšlenkových jejich spirál, úžicích se kolem víru pomatenosti — opíjela se slovy a každodenní opojení jimi stalo se jí potřebou, stejně jako jejímu muži blouznivé řečnění. Žili tak ještě společně deset roků, vnuků se dočkali — a potom odešel Petr na věčnost.

Podivná náhoda tomu chtěla, aby umřel slavně, přesvědčen jsa o smírném božím odpuštění, neboť umíral v den zasvěcený památce Petrově.

Venku počínalo zrání, vzduch o krásném dnu byl plný vůně, tajemného šumu, světla a zářících hmyzů.

Zesláblý umírající kázal přistaviti lože k oknu. Otvíral se jím přes dvůr, šterbinou mezi stáji a stodolou, výhled na „Dolinu“. Starý sedlák díval se oknem na svoji kapli a tiše hovořil s přítomnými o slávě zrání. Všichni se domnívali, že o polní úrodě

tak krásně hovoří, ale Petr Gruber v podobenstvích z písma vyčtených mluvil o sobě . . .

K hodině osmé umklkl a s úsměvem začal naslouchati skřípění cvrčků, nesoucím se hlasitě volným a houstnoucím šerením.

„Dříve nežli kohout dvakrát zazpívá, ty mne třikrát zapřeš!“ — řekl pojednou do ticha — a po chvíli doložil velmi slabým hlasem; „Vyšel a plakal hoře . . .“

A tato byla jeho poslední slova, neboť když zanedlouho poté žena jeho Anna přistoupila k němu, aby se zeptala, nebude-li večereti, dotkla se chladné ruky mrtvého . . . Uleknutě podívala se mu zblízka do tváře a začala naříkati. A když bylo přineseno světlo, viděli všichni na jeho obličeji smírný úsměv, a v očích obrácených v sloup poslední slzy . . .

A že ještě nebylo odzvoněno klekání, rozplakal se do šera umíráček.

Staré Dvory se zetměly. Nad nimi šla noc, aby přivolala nové jitro, první den růstu neznámo kterého ze statku ve vsi, jemuž bylo určeno nastoupiti na místo gruntu Maretíků a ujmouti se ulehlé nenávisti a znovu rozplameniti nepřátelství. Umřel pouze člověk, jenom rod vyhasl ve vsi, ale půda zůstala.

A „Dolina“, kdyby sto kaplí bylo na ní postaveno, nebude vykoupěna, nebude zbavena lákavosti.

Nové staleté sváry vzbudí, nová nepřátelství zpřičiní, tisíce životů zbičuje vášněmi a utrpením. Není a nebude konce, pouze přestávky jsou možné, neboť „Dolina“ se do pekel nepropadne — a tím méně sedláku lebka změkne, a srdce jeho navykne si jiné lásce, než té, která všechny vyšší snahy národa, ba jazyk sám a jméno české přenesla přes hory a hroby, a v níž je slavná záruka našeho vytrvání přes všechna zvichření, která ještě v příštích tisíciletích otřesou světem . . .

GENESE KNIHY.

Již v doslovu k prvnímu svazku sebraných spisů jsem pověděl, že román „Dolina“ je druhou částí románové trilogie, a vysvětlil také, jak se stalo, že byl napsán dříve, než první část. Zmínil jsem se tam také o tom, že přítomný román je vlastně kusem rodové a rodinné kroniky — jakýmsi životopisem mého prapraděda Michaela Vrby, starodávného sedláka z osady Nových Dvorů, která je částí obce Močerad u Kolovče. Prozradil jsem také, jak široký byl můj záměr, a co všechno jsem chtěl do tohoto románu pojmuti. Zbývá tedy pouze povědět, jaký byl podnět, který vyvolal napsání románu — a jaké byly nejvlastnější příčiny jeho zrodu.

Měl jsem štěstí, že jsem se záhy — ještě před svými literárními počátky — seznámil s básníkem Otakarem Březinou, jehož dílo již dříve mělo na

mne velmi silný vliv. A je opravdu velmi málo umělců, o nichž možno říci, že v osobním styku působí stejně mohutně, jako jejich dílo. Z takových skvělých osobností je nesporně Březina. Přiznávám rád a s láskou i vděčností, že nebylo jediného našeho setkání, jediné návštěvy v jeho světlém pokoji, abych z ní neodcházel obohacen a umělecky poučen. Nebyl to jenom vliv, který je patrný v mých knihách veršů — mnohem více působil na mne v těchto přátelských rozhovorech. A musím poctivě přiznati, že jenom on to byl, kdo mne pohnul k tomu, abych se pokusil i o tvorbu prosou. Až budu psáti poznámky ke knize „Les“, zmíním se o této věci podrobněji — ale i v poznámkách k celé řadě jiných knih budu nucen vzpomenouti tohoto svého milovaného přítele a drahého básníka, který mne s otcovskou laskavostí dlouho takřka vedl za ruku, abych hrubě neklopýtl . . .

Bylo to r. 1914, kdy jsme vyšli spolu v mírně slunečném dnu z Jaroměřic a ubírali se vozovou cestou mezi vlnícím se obilím, které sladce vonělo výparem prvního zrání. Sotva za tři týdny měly začít žně, ale stříbřitě hedvábný lesk, který přebíhal po osínách klasů, napovídal již o skvělé úrodě. A to snad bylo příčinou, že jsme se rozhovořili o kráse a slávě žní. Březina však záhy přešel z básnického rozkochání k šedivé a drsné skutečnosti života — a

s procítěním i hlubokou znalostí začal kreslit rub této krásy a slávy. Mluvil přesvědčivě o krutém údělu venkovské ženy v jihozápadní Moravě a zdůrazňoval, že na ni je naložena přemíra práce, zatím co sedláci rádi lenoší a zpříjemňují si život zbytečným utrácením. A teskně líčil dále, jak na těchto tichých a pokorných mučednicích často vedle dřiny spočívá i všechna starost o udržení statku a o budoucnost dětí. Smutnou rozprávku pak vyvrcholil žalobou na vesnické muže, obviniv je, že páchají na svých ženách hřích nejhorší loupeže, poněvadž je okrádají o krásu, která je nejvzácnějším a nejsvětějším statkem ženiným. Ukázal na to, jak pěkná, veselá a šťastná jsou vesnická děvčata — a jak rychle se proměňují, sotvaže se provdala, na škaredé a pomračené zjevy ustaraných žen, které jsou jenom kost, kůže a tvrdá šlacha . . .

Nedalo mi, abych nepotvrdil jeho soud stejně smutným vyprávěním o údělu chodské ženy — vyprávěním o svém rodném kraji a jeho tvrdých sedlácích, kteří jsou ve své mužské podstatě úplně stejní, a jsou-li snad přijatelnější, tož jenom proto, že na nich ulpělo ještě mnoho ze starých tradic minulých slavných dob.

Když jsem dovyprávěl, zastavil se Březina a obrátil se ke mně s úsměvem . . .

„Znáte dobře chodské sedláky — měl byste o nich napsat román.“ —

V první chvíli jsem se na něho zadíval nevěřícně, nejsa si jist, míní-li svoji radu vážně. A v zá-pětí jsem se netajil, že si na román netroufám.

Mistr však se rozhovořil o potřebě dobrého sel-ského románu, kterých máme v české literatuře málo, a zdůraznil, že takový román není jenom dílem umě-leckým, nýbrž že má poslání daleko hlubší. Že může býti knihou populární, takřka lidovou čítankou — a bude-li knihou dobře napsanou, že může značně přispěti k světlejšímu pojmání života, že může na-praviti mnoho dnešních chyb a vnésti aspoň trochu citové něhy tam, kde je jí nejvíce třeba . . .

To byl příliš lákavý obraz, příliš svůdná vý-hlídka pro mládence, kterému bylo málo přes dvacet let, a který neměl jiné touhy, než stůj co stůj se uplatniti v literatuře. Jaký div, že jsem toho dne pozdě večer odcházel s hlavou naplněnou snem o sel-ském románu, který by měl všechny uvedené ctno-sti. — Pozdě po půlnoci jsem usedl do vlaku, ale na zdřimnutí nebylo ani pomyšlení — ještě pořád mne neopouštěla myšlenka na selský román . . .

Někde za Jihlavou mne přepadla vzpomínka na nebožku bábu, na její čtená vyprávění — a než jsem dojel do Světlé, už jsem dobrořečil její památce,

neboť jsem našel svoji látku: její vyprávění o svém prapradědu, které mi svěřila v pohnuté chvíli, když jsem byl asi pět nebo šest roků star. Kdy to přesně bylo, nevím, ale tolik je jisto, že jsem ještě nechodil do školy.

Žila nebožka bába, otcova matka, u nás v rodině — a jako obyčejně, ani u nás to nedělalo do-
brotu. Nesnášela se tchyně se snachou — a snacha
s tchyní. Maminka a bába byly spolu ustavičně na
kordy; docházelo mezi nimi k výstupům a hádkám —
a tehdy jsem se dovídal věci, které by byly jinak pro
mne zůstaly na věčné časy zastřeny mlhou zapome-
nutí . . . Mám-li však býti spravedlivý, musím při-
znati, že příčinou těchto domácích slovních šar-
vátek byla vždycky naše bába a nikdy maminka.
Byly pak to hlavně dvě věci, které ji nutily k vy-
hledávání svárů a hádek. Jednak to, že tatínek stál
na mamčině straně, což bábu jako jeho matku
hnětlo mnohem méně, než jako starou a zachovalou
domažlickou měšťanku, která byla na tuto svou dů-
stojnost nesmírně hrdá. Nemohla proto pochopiti,
jak krev její krve — měšťanský synek domažlický —
může zrazovati vznešené tradice rodného města pro
nevěstu, která pocházela ani ne z vesnice, nýbrž do-
konce ze samoty — ze mlýna . . . A druhá příčina?
Naše bába byla kramářkou na odpočinku, a celý její

minulý život byl nekonečnou řadou polemických projevů řečnických. Jaký div, že se jí po nich stýskalo . . .

Naproti tomu maminka nebyla příliš řečná. S námi dětmi hovořila spíš pohledem nebo úsměvem, než řečí. Ani s bábou neutrácela mnoho slov. Nechávala ji horliti a jenom občas se usmála. Ale právě její mlčení a úsměvy naši bábu dráždily, jako krocana červený šátek. Po nich bába soptila . . .

A tu se někdy stalo, že ve svém soptění překročila mez maminčiny trpělivosti. Potom i ona pronesla několik slov . . . Vždycky jen několik slov, ale dodnes vzpomínám s hrdou radostí, jakže jimi dovedla tnouti do živého, neboť po každé takové větě přešel bábě zrak i sluch — a dech se jí zarazil na dobrých deset minut . . . A kdo naši bábu znal, jistě přizná uznale, že to byl výkon téměř neuvěřitelný . . .

Do jedné z takových vzrušených chvil spadá moje vzpomínka . . .

Vidím všechno tak živě, jako by se bylo včera událo . . .

Bába už horlila předlouhou dobu — snad hodinu, snad dvě — ale maminka se ještě ani slovem neozvala. Stála u plotny, hleděla si vaření a usmívala se . . . Bábu už čert bral — a tehdy, aby přece jenom maminku vyprovokovala ke vzkypění, zabo-

čila do rodinných vzpomínek. Věděla dobře, že jsou to u ní nejcitlivější struny . . .

„Jo, jo!“ — spustila patheticky . . . „To jsou holt zlé věci, dyž si někdo nedovede vážit takovýho štěstí, že se dostal do rodiny, z kerý nepochází žádněj rváč, kerej tloukl lidi sklenicí do hlavy a seděl za to v kriminálu . . .“

Mnohem později jsem se od znalců rodinných pamětí dověděl, že to byla kousavá narážka na mého vlastního děda, prchlivého mlynáře ze slavného mlýna Šimaníků, pocházejícího z rodu, který hrál důležitou úlohu v chodské rebelii. Děd se skutečně jednou v hospodě tak přenáhlil, že vložil ruku na svého odpůrce — a byť příčina jeho rozhorlení byla sebe spravedlivější, byl mu přisouzen trest dvaceti čtyř hodin.

Sotva však bába vyslovila tuto připomínku, zbledla maminka jako křída — a malá měchačka, kterou míchala jíšku, jí vyklouzla z ruky a zasyčela na plotně. Hned ji však zase sebrala — a několik chvil minulo hluše . . . Snad i maminka spolkla několik slz, které se jí tlačily do očí . . .

Bába však se nepásla dlouho na jejích rozpacích, neboť maminka užila chvíle odmlčení k důkladnému zocelení . . .

Potom zahovořila . . .

„U Šimaníků, pravda, několik hospodářů bylo kriminálních — ale to se u Šimaníků nikdy nestalo, co svět světem stojí: aby se výměnkář na stará kolena oběsil . . .“

Dořekla a míchala klidně jíšku dál, jako by se nebylo zholá nic přihodilo . . .

A tehdy se stalo, čeho jsem již nikdy nebyl svědkem; naši bábu opustila výmluvnost — a ona odešla z bojiště naprosto poražena . . .

Seděl jsem v koutku světnice a dech se mi zrovna tajil, jak mne ten oběšený výměnkář zajímal. Díval jsem se pozorně na maminku, která si však hleděla vaření a nepronesla již ani slova.

Potom zazvonilo poledne, přišel tatínek — a maminka prostřela na stůl . . .

Kdo však nepřišel k obědu, byla bába. Zastavil se tatínek nad její nepřítomností, a tehdy mu pověděla maminka, cože se před hodinou ve světnici strhlo . . .

Dusné a mrtvé ticho vládlo při obědě, a stejně bylo po něm. Tatínek přecházel sem — tam pokojem, pomračoval se — a několikrát i vzdychl a zastavil se na dlouhou chvíli u okna. Slova však neřekl dříve, až když hrklo v hodinách a houslově zvučící péro ohlásilo, že je čtvrt na dvě: čas, kdy tatínek zase musil do školy . . . Vzal klobouk, ale ještě než

došel ke dveřím, obrátil se ke mně a nařídil, abych bábu našel a přivedl ji domů . . .

A to byla věc náramně lehká . . .

Vyklouzl jsem ze stavení a již jsem utíkal rovnou k Honzátojc pantětě . . .

Ale nedošel jsem, poněvadž jsem bábu našel několik kroků před cílem — na hromadě klad, narovnaných před Honzátojc stavením. Snad že bábina kamarádka nebyla doma, snad že si netroufala k ní vejít tak příliš pohaněna — nevím, proč tu seděla — ale to vím, že když jsem k ní přišel, držela si zástěru u očí a plakala . . .

Vyřídil jsem bábě poctivě tatínkův vzkaz, který jí udělal náramně dobře. Přestala plakat, jako když utne — ale k chůzi se neměla. Narovнала se, zahleděla se tvrdě před sebe a odmlčela se . . .

A když už to dlouho trvalo, nedalo mi, abych jí znovu nepřipomněl oběd, který na ni doma čeká . .

Tehdy bába spustila . .

„Voběd sem, voběd tám“ — povídala patheticky a zatvářila se jako zosoběný hněv uraženého vrbovského rodu . . . „Íčko si, chlapče, sedni pěkně vedle mne a dávej pozor, co tě budu povídat, abys si nemyslel, že byl tvůj prachprachderek nákej obyčejnej voběšenej . . .“

A již začala přede mnou, žasnoucím puckem,

přebírali listy rodinné kroniky vrbovské v těch místech, kde byly popsány historií o životě a smrti nejstatečnějšího hospodáře na maretickém gruntu, mého prapraděda Michaela, který se jako stotříletý stařec oběsil ze zármutku nad ztrátou kusu pšeničného pole — chlouby a pýchy rodového gruntu... Téhož Michaela Vrby, jehož dcera Anna byla prabábou Růženy Svobodové...

Seděl jsem vedle báby na hromadě břevna a ani jsem nedýchal. Už hlaholilo s domažlických věží klekání, už se šerilo do noci, ale bába ještě nebyla hotova se svým vyprávěním. Její bolest si ještě žádala odtoku, a její strach jistoty, že se prapravnuk nebude dívat na slavného hospodáře jako na sebevraha...

Ale co mi již bylo do bábina strachu i do její bolesti...

Před mýma dětskýma očima hořela jarní sláva setby Michaela Vrby, vzpurná síla jeho vnuka Petra-odrodilce, jehož jméno nesl můj otec, smrtelná rozkoš žatvy starce Hrubého-Krutiny a nevýslovně teskná smrt prapradědova nad prkny hambalek...

Tak se stalo, že své nebožce bábě děkuji za svůj první román.

Právě po dvaceti letech od té chvíle sedl jsem za stůl a namočil péro, abych uchránil od zapome-

nutí historii svobodného sedláka, potomka vrátivšího se exulanta českého, který se usadil na svém bývalém zboží, a jež a ani jeho potomky — je-li tradice správná — nikdy Černínové z Chudenic nepotahovali k robotné povinnosti.

Vděčně vzpomenouti však musím ještě jedné osoby — staříckého výměnkáře Františka Vrby, předposledního hospodáře na Maretíkuc gruntu v Nových Dvorech, který zemřel před třemi roky ve věku 96 let. K němu jsem několikrát zašel, abych se ho zeptal na podrobnosti, kterých nebožka bába neznala, anebo které mi vypadly z paměti. To proto, že moje bába už byla přes deset roků mrtva. A dědeček Vrba, mladší bratr mého děda, vybíral ze svých pamětí ochotně a pověděl mi mnohé, co bylo v přítomném románu nebo i jinde později užito. —

V Domažlicích, dne 24. února 1925.

JAN VRBA.

OD TĚHOŽ AUTORA:

- RADOSTNĚ ZASLÍBENÍ. Básně. R. 1914. (III. vydání.)
Počteno cenou z fondu Julia Zeyera.
- LES. Kniha pros. R. 1915. (IX. vydání.) Počteno výroční
cenou České akademie.
- MUČENNÍCI. Novely. R. 1916. (IV. vydání.) Počteno cenou
moravského zemského výboru.
- JITŘNÍ LOV. Básně. R. 1917. Počteno cenou moravského
zemského výboru.
- ČLOVĚK BOŽÍ. Románek a povídky. R. 1917. (IV. vy-
dání.) Počteno cenou moravského zemského výboru.
- DOLINA. Román. R. 1917. (V. vydání.) Počteno cenou
hlavního města Prahy z nadace Turkovy.
- ZAHRADA GETSEMANSKÁ. Básně. R. 1918. (III. vy-
dání.)
- SÁZAVA. Kniha pros. R. 1918. (II. vydání.) Počteno vý-
roční cenou České akademie.
- NESPOKOJENÁ SRDCE. Povídka a románek. R. 1919.
- BOŽÍ MLÝNY. Chodský román. R. 1919. (VIII. vydání.)
Počteno cenou hlavního města Prahy z nadace Turkovy.
- OSUDY. Povídky. R. 1919.
- JAN MARTIN ŠANDA. Román. R. 1920. (IV. vydání.)
- KNIHA Z PŘÍRODY. Prosy. R. 1920. (III. vydání.)
- V POLEDNÍ STRÁNI. Básně. R. 1921. (II. vydání.)
- ZUBŘANY. Humoristický román ve třech dílech. R. 1922.
Počteno čestnou cenou České akademie.
- BAŽANTNICE. Obrázky z přírody. R. 1922. (IV. vydání.)
Počteno státní cenou.
- ZELENÉ ŠERO. Román. R. 1923. (III. vydání.) Počteno
cenou hlav. města Prahy z nadace Turkovy.

- LESÁCI. Horské příběhy. R. 1923. (III. vydání.)
- DRAŽINOVSKÁ HORA. Obrázky z přírody. R. 1923. (III. vydání.) Poctěno cenou hlavního města Prahy z nadace Turkovy.
- CHODSKÉ REBELIE. Historický román o třech dílech. R. 1924. (IV. vydání.) Poctěno první cenou České akademie a první Jiráskovou cenou hlavního města Prahy.
- SVÍTÁNÍ A SVĚT. Básně. R. 1924. (II. vydání.)
- SELSKÉ POVÍDKY. Kniha pros. R. 1924.
- CHODSKO POD HALTRAVOU. Studie. R. 1924. (Rozebráno.)
- VYSOKÝ SNÍH. Obrázky z přírody. R. 1924. (II. vydání.)
- BERANUC DVŮR. Chodský román. R. 1924. (II. vydání.) Poctěno zvláštní čestnou cenou České akademie.
- BOROVICE. Román stromu. R. 1925. (II. vydání.)
- CHROMÁ LIŠKA a jiné příběhy. R. 1925.
- DOMAŽLICE A CHODSKO. R. 1926. — Společně s V. Malým a Jar. Šetelíkem.
- DIVOŽENKY. Horské příběhy. R. 1926.
- ZAPOMENUTÉ ÚDOLÍ. Román. R. 1926.
- TOULKY LESEM I POLEM. Myslivecký deník. R. 1927.
- MLÁDÍ. Kniha o dětech a dětství. R. 1927. (II. vydání.)
- NEJSILNĚJŠÍ VÁŠEŇ. Román. R. 1927.
- CHODSKO. Průvodce krajem i dějinami. R. 1928.
- MNIŠKA. Přírodní tragedie. R. 1929.
- O MYŠCE HRABALCE a jiných zvířátkách. Kniha pro děti. R. 1929.
- SRNČÍ MILOVÁNÍ. (Bibliofilský tisk.) R. 1929.
- SOMRAK HADLASUC RODU. Chodská románová trilogie. R. 1929.

